

Uudenmaan liitto
Nylands förbund

Uudenmaan pienten keskusten profiilit

Uudenmaan liiton julkaisu E 248 - 2023

Uudenmaan liiton julkaisu E 248 - 2023
ISBN 978-952-448-581-4
ISSN 2341-8885

Ulkoasu: Anni Levonen
Kannen kuva: Vihdin kunta – kuvaaja: Joenrinne Films

Helsinki 2023

Uudenmaan liitto // Nylands förbund
Helsinki-Uusimaa Regional Council

Esterinportti 2 B • 00240 Helsinki • Finland
+358 9 4767 411 • toimisto@uudenmaanliitto.fi • uudenmaanliitto.fi

Sisällys

Kuvailulehti	4
Alkusanat.....	5
Keskusselvitysten kohteet	6
Työn tavoitteet	8
Pienten keskusten rooli Uudellamaalla	9
Nykytilanne ja tulevaisuuden näkymät	14
Keskusten profilointi ja kohdekuvaukset	21
Työn menetelmät.....	22
Profiloitavat kohteet luokittain.....	24
Huomioita nimistöstä	25
Alueryhmät keskusten profiloinnissa	26
Muuttajat pienten keskusten profiloinnissa	27
Profiloinnit: kohdekortit	28
Johtopäätökset.....	43
Pienet keskuksat tarjoavat vaihtoehtoja.....	44
Tarinat ja historia juurruttaa.....	44
Matkailusta potentiaalia	44
Työpaikkoja ja etätyötä	45
Kestävää liikkumista.....	46
Kestävää arkea	46
Pienten keskusten veto- ja pitovoima	47
Kulttuurista ja sosiaalista kestävyyttä	47
Kestävää elinympäristöä kaupunkikeskusten ulkopuolella	48
Kehitys- ja jatkotyötarpeet	50
Lähdeluettelo	52
Aineistoluettelo	53
Liite 1. Kestävä liikkuminen	54
Liite 2. Visioita ja kuntayhteistyötä	57
Liite 3. Diagrammit ilman ryhmäkohtaista skaalausta	60

Kuvailulehti

Julkaisun nimi

Uudenmaan pienten keskusten profiilit

Julkaisija

Uudenmaan liitto

Julkaisusarjan nimi ja sarjanumero

Uudenmaan liiton julkaisuja E 248

ISBN

978-952-448-581-4

Kieli

suomi

Tekijä

Uudenmaan liitto

Julkaisuaika

3/2023

ISSN

2341-8885

Sivuja

64

Tiivistelmä

Tämä selvitys profiloii Uusimaa-kaava 2050 -kaavakokonaisuudessa osoitetut pienet keskukset ja palvelukeskittymät sekä kaksi aiemmassa profilointityössä tarkastelematta jätettyä keskusta. Profiloinnilla tarkoitetaan kunkin keskuksen ja palvelukeskittymän erityispiirteiden selvittämistä ja esiintuomista. Tarkastelussa on hyödynnetty sekä kuntien tuottamaa että tilastollista ja paikkatietopohjaista aineistoa.

Uudenmaan pienet keskukset ovat asuin- ja elinympäristöjä, joissa asukkaat muokkaavat arkea näköisekseen ja joissa monessa myös vaalitaan kulttuuriympäristöjen arvoja. Osassa keskuksista on tunnistettavissa voimakastakin kehitystä ja kasvua, erityisesti mikäli alue sijaitsee toimivien tai potentiaalia osoittavien joukkoliikennedyteyksiä läheisyydessä. Toisena ryhmänä erottuvat keskukset, joissa panostetaan matkailuun. Tähän ryhmään voi liittyä merkittävää kausivaihtelua matkailijoiden ja vapaa-ajan asukkaiden vaikutuksesta.

Monelle keskukselle etätö on tuonut uusia mahdollisuuksia: etätöskentely mahdollistaa asuinpaikan valinnan aiempaa joustavammin. Lisääntynyt etätö on myös lisännyt paikallisten palvelujen käyttöä. Tämä osaltaan on tukenut kuntien halukkuutta panostaa lähiliikkumisen ja digiyhteyksiä kehittämiseen.

Uudenmaan pienet keskukset ja keskittymät tuovat arvokkaan lisän uusimaalaiseen tarjontaan. Ilmiönä monipaikkaisuus (mukaan lukien etätö) on vakiintunut, ja osaltaan tasoittaa alueellisia kehityseroja. Tukemalla paikallisuutta, matkailu- ja palvelutarjontaa sekä yhteisöllisyyden eri muotoja kunnat voivat vahvistaa pienten keskusten erottautumista ja lisätä niiden pito- ja vetovoimaa.

Työn laadintaan osallistuneet

Uudenmaan liitto kiittää kaikkia työhön osallistuneita, työn ohjausryhmää ja erityisesti Uudenmaan kuntia, jotka toimittivat aineistoja profilointityön käyttöön!

Työtä on ohjannut ohjausryhmä, joka kokoontui kolme kertaa vuoden 2022 aikana. Ohjausryhmä ja kohdekuntien edustajat kommentoivat profilointityön luonnosta ja lopullinen versio on hyväksytty ohjausryhmässä vuodenvaihteessa 2022–2023.

Ohjausryhmän kokoonpano:

- Kirsi Toivonen, rakennustutkija ja tiiminvetäjä, Porvoon museo
- Sam Vuorinen, kunnanjohtaja, Myrskylä (8.12.2022 saakka)
- Kristiina Tikkala, tekninen johtaja, Lapinjärvi
- Tapio Heinonen, henkilöliikennelogistikko, Lohja
- Maria Mäntysaari, kaupunginarkkitehti (17.6.2022 saakka), Loviisa
- Marko Luukkonen/Sisko Jokinen, kaupunkisuunnittelu (9.12.2022 alkaen), Loviisa
- Eija Hasu, maankäyttöpäällikkö (18.9.2022 saakka), Siuntio
- Kaisa Kivelä, elinvoimapäällikkö (9.11.2022 alkaen), Siuntio
- Ville Vuorelma, matkailupäällikkö, Raasepori

Uudenmaan liitto

- Paula Autioniemi (ohjausryhmän puheenjohtaja)
- Heli Vauhkonen (31.7.2022 saakka) /Eija Hasu (19.9.2022 alkaen)
- Mariikka Manninen
- Henri Jutila
- Pasi Kouhia
- Suvi Silvennoinen
- Tarja Koistinen (9.11.2022 alkaen)

Alkusanat

Uudenmaan maakunnan uudet maakuntakaavat ovat tulleet voimaan syksyllä 2021. Tämä niin kutsuttu Uusimaa-kaava 2050 -kokonaisuus koostuu kolmen seudun, Itä-Uudenmaan, Helsingin seudun ja Länsi-Uudenmaan vaihemaakuntakaavoista.

Kaavakokonaisuutta ja kaavojen keskuksien osoittamista varten laadittiin paikkatietopohjainen Uudenmaan keskusanalyysi vuonna 2017, jota haluttiin sittemmin syventää keskusten laadullisten tekijöiden osalta. Maakuntakaavatyössä laaditun keskusanalyysin pohjalta toteutettiin konsulttityönä [Uudenmaan keskusprofiilit -selvitystyö](#) (Söderström 2018).

Uudenmaan keskusprofiilit -työ esitteli Uudenmaan vaihemaakuntakaavoissa osoitetut 37 keskusta ja niiden laatutekijöihin perustuvan profiloinnin. Kolmessa vaihemaakuntakaavassa osoitetaan edellä mainittujen keskusten lisäksi lukuisia pieniä keskuksia ja palvelukeskittymiä. Pieniä keskuksia (yhteensä 11) osoitetaan kaikissa kolmessa vaihemaakuntakaavassa. Vastavasti palvelukeskittymiä (yhteensä 14) osoitetaan ainoastaan Itä-Uudenmaan ja Länsi-Uudenmaan vaihemaakuntakaavoissa.

Maakuntakaavatyön aikana kunnat esittivät toiveen keskusten profilointiselvityksen laajentamiseen myös pieniin keskuksiin ja palvelukeskittymiin. Kaavatyön aikana nousi esille myös tarve selvittää seutujen erilaisten keskusten roolia ja profiilia maakunnan aluerakenteessa. Työn tuloksia ja havaintoja hyödynnetään myös [Uusimaa-ohjelman 2022–2025](#) toteuttamisessa ja parhaillaan käynnistyvän seuraavan Uusimaa-ohjelman valmisteluprosessissa.

Tässä työssä paneudutaan kaikissa kolmessa vaihemaakuntakaavassa osoitettujen pienten keskusten sekä Itä- ja Länsi-Uudenmaan

vaihemaakuntakaavojen palvelukeskittymien profiileihin sekä näiden keskusten rooleihin liittyvään analyysiin. Lisäksi työssä profiloidaan pienten keskusten kriteereillä Helsingin seudun vaihemaakuntakaavan kaksi keskusta, Kirkkonummen Veikkola ja Nurmijärven Rajamäki, joita ei profiloitu aikaisemmassa selvityksessä.

Pienten keskusten profiloitivyössä on hyödynnetty Uudenmaan keskusanalyysissa ja Uudenmaan keskusprofiili -työssä käytettyjä menetelmiä, joita on muokattu edelleen pieniin keskuksiin ja palvelukeskittymiin soveltuviksi. On tärkeää, että pienet keskuksat ja palvelukeskittymät analysoidaan omilla kriteereillä suhteessa toisiinsa.

Työn tavoitteena on, että Uudenmaan liiton lisäksi kunnat voisivat hyödyntää keskusten analysointia ja keskusprofiileja omissa kehitystöissään. Toivomme, että selvityksestä on hyötyä ja iloa kunnissa.

Työtä ei olisi voitu tehdä ilman kuntien omaa asiantuntemusta. Lämmin kiitos työtä varten perustetulle monialaiselle ohjausryhmälle, jolta saimme arvokkaita vinkkejä ja tietoja selvitystyön aikana. Kiitämme myös kaikkia kuntia, jotka vastasivat kyselyihimme ja kommentoivat selvityksen työversioita, ja joilta olemme saaneet tarpeellista ja hyödyllistä tietoa työhömmme.

Tammikuussa 2023

Paula Autioniemi
Aluesuunnittelujohtaja
Uudenmaan liitto

© Tuusulan kunta

Kellokoski, Tuusula

© Axel/Mälén

Lapinjärvi

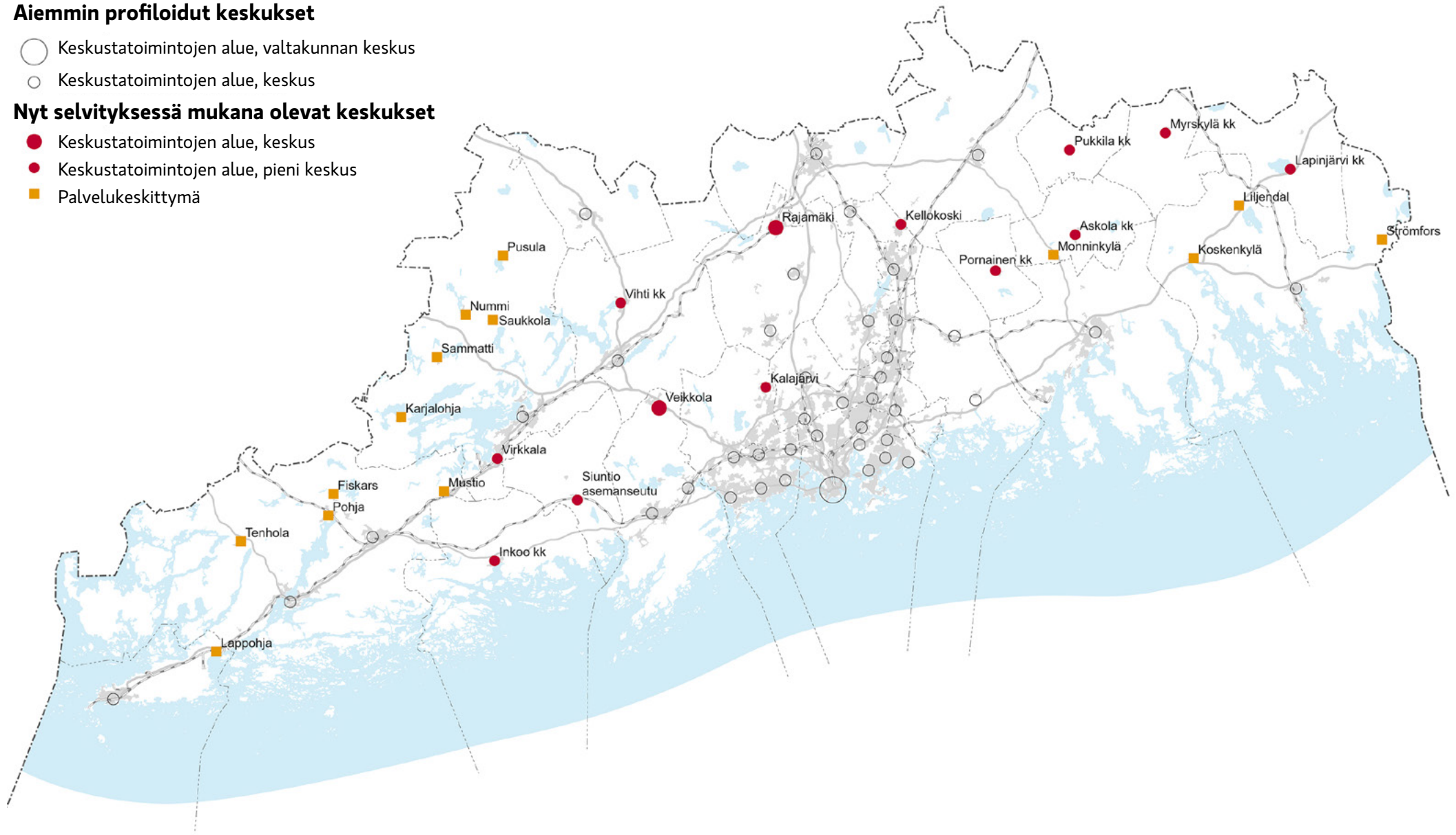
Keskusselvitysten kohteet

Aiemmin profiloidut keskukset

- Keskustatoimintojen alue, valtakunnan keskus
- Keskustatoimintojen alue, keskus

Nyt selvityksessä mukana olevat keskukset

- Keskustatoimintojen alue, keskus
- Keskustatoimintojen alue, pieni keskus
- Palvelukeskittymä

Kuva 1. Pienten keskusten ja palvelukeskittymien sijainnit.

Työn tavoitteet

Yksi Uusimaa-kaava 2050 -työn keskeisimpiä tavoitteita on ollut maakunnan kasvun kestävä ohjaaminen siten, että otetaan huomioon alueiden välinen tasapaino ja tarve lisätä alueellista hyvinvointia ja vetovoimaisuutta.

Pienten keskusten profilointityö selvittää osaltaan Uusimaa-kaavan kokonaisuudessa osoitettujen pienten keskusten ja palvelukeskittymien ominaispiirteitä ja kohteisiin kohdentuvia odotuksia. Työssä tunnistetaan alueellisia ominaispiirteitä ja niiden arvoja, tuodaan esiin havainnollisia esimerkkejä mahdollisuuksista, sekä tunnistetaan tarvittavaa kehitystyötä.

Profilointityössä selvitetään väestön rakenteen muutoksia ja kehittymistä kohteittain. Yleisenä trendinä on väestön ikääntyminen; sitäkin tärkeämpää on tunnistaa eri ikäluokkien kehitystrendit, kuten myös vapaa-ajan asumisen vaikutus palveluiden kysyntään.

Erityisesti matkailu ja sen potentiaali, nähtävyydet ja tapahtumat, luonnonläheisyyden eri piirteet sekä kulttuuriympäristöt ovat keskeisiä teemoja, joita tuodaan esiin. Kohdekuvauksissa kerrotaan myös alueiden kehittämiseen liittyvistä toimenpiteistä ja suunnitelmista kestävän liikkumisen osalta, kuten jalankulun ja pyöräilyn hankkeet ja mahdolliset liikkumiskokeilut.

Työn menetelmät

Profilointityössä kohteita verrataan toisiin samankaltaisiin kohteisiin Uudenmaan keskusprofiilit -työn (2018) menetelmää käyttäen. Kohdekorttien diagrammit kuvaavat profiloivia muuttujia suhteessa muihin vastaaviin, saman alueluokan keskuksiin. Kohteista on myös laadittu kuntakohtaisesti tuotettujen ja taustatietojen avulla laadulliset kuvaukset. Kohdekohtaiset profilidiagrammit ilman vertailua löytyvät liitteessä 3.

Työn rajoitteet

Pienten keskusten profilointityö on avaus pienten keskusten vertailevaan tarkasteluun. Työssä on kehitetty laadullisten muuttujien tarkastelutapaa. Kehitystyö, kuten keskeisten laadullisten muuttujien tunnistaminen, on kuitenkin vasta aluillaan. Profilointityö ei siten tuota yksiselitteistä vertailutyökalua eikä mahdollista kattavia johtopäätelmiä. Tässä työssä ei myöskään perehdytä kattavasti profiloitujen kohteiden potentiaaleja käsitteleviin selvityksiin, tutkimuksiin tai benchmark-kohteisiin.

Vetovoimatekijöiden näkyväksi tekeminen

Pienten keskusten profilointityö selvittää Uusimaa-kaavan kokonaisuudessa osoitettujen pienten keskusten ja palvelukeskittymien ominaispiirteitä, kehitysnäkymiä sekä rooleja alueellisesti ja seudullisesti. Yksi keskeinen tavoite on tehdä näkyväksi pienten keskusten vetovoimatekijöitä, arvoja ja potentiaaleja niin vakituisen asukkaan kuin vierailijan näkökulmasta. Toinen läpileikkaava teema on saavutettavuus ja kestävä liikkuminen.

Pienet keskuksat, jotka tarjoavat toimivan kunnallistekniikan ja keskeiset lähi- ja peruspalvelut kaikille ikäluokille, mahdollistavat parhaimmillaan omalla, vetovoimaisella tavallaan kestävän tavan elää, asua ja toimia. Mitä nämä tavat ovat, niihin haluamme tällä selvityksellä ja sen mahdollisissa jatkotoissa pureutua.

Pienten keskusten rooli Uudellamaalla

Uusimaa-kaavan kokonaisuus on strateginen alueidenkäytön suunnitelma, joka ohjaa ja yhteensovittaa seudullisesti merkittäviä tarpeita ja toimintoja.

Yksi keskeinen osa maakuntakaavaa on ollut keskus- ja palveluverkkojen kehitys. Osana tätä työtä on laadittu Uudenmaan keskusprofiilit -työ, jossa profiloitiin suurimmat keskukset ja määritettiin kuusi keskustyyppiä. Työn johtopäätöksissä todettiin muun muassa:

Kaupungistumisen kehitys näkyy kaikissa keskuksissa. Asuinrakentamisen painopiste on siirtynyt määrällisesti ja pinta-alallisesti paitsi seutukeskuksissa myös pienemmissä keskuksissa kuntien ja kirkonkylien ytimiin. Kunnat katsovatkin, että laatuasioita tulee painottaa enemmän keskusten suunnittelussa: "Pienet keskukset voivat loistaa juuri laadullaan".

(Uudenmaan keskusprofiilit 2018, 27)

Vaikka maakuntakaavan pienten keskusten ja palvelukeskittymien väestö käsittää vain vajaa neljä prosenttia Uudenmaan väkiluvusta (n. 62 500 asukasta), on niillä omat merkittävät roolit maakunnan aluerakenteessa. Ne tarjoavat vaihtoehtoja asumisen ja elinympäristöjen valintaan, ja siten oman kasvupotentiaalinsa.

Kasvupotentiaalia syntyy myös, mikäli keskukset ja keskittymät sijaitsevat kehityskäytävillä ja niiden saavutettavuus kehittyy. Osa potentiaalista taasen juontuu vakiintuneesta asemasta seudun tai alueen keskuksena sijainnin tai paikallishistorian kautta. Oleellista on, että alueiden kehittäminen tapahtuu niiden ominaispiirteiden kautta.

Suunnitelmallisesti kohti hiilineutraaliuutta

Uudenmaan tavoitteena on olla hiilineutraali vuoteen 2030 mennessä. Seuraavien vuosikymmenten aikana Uusimaa myös kasvaa voimakkaasti: väestönkasvua ennakoidaan suurimpaan osaan Uudenmaan kunnista, vaikkakin erot kuntien välillä ovat suuret. Maakunnan suurimpana haasteena onkin ratkaista, miten mahdollistetaan väestön ja työpaikkojen kasvu siten, että se toteutuu mahdollisimman kestäväällä tavalla ja ilmastotavoitteet huomioiden.

Uusimaa-kaavan periaatteissa korostuu tavoitteena suunnata maakunnan kasvu mahdollisimman kestävästi olevaan rakenteeseen ja kestäväan liikkuamiseen tukeutuen. Kestävyyskokonaisuus edellyttää myös, että ympäristön voimavarat ja vetovoimatekijät otetaan huomioon.

Tämä tarkoittaa sitä, että myös pienillä keskuksilla on oma merkittävä roolinsa, niin alueellisesti kuin seudullisesti erilaisten asumisen ratkaisujen ja elinympäristöjen tarjonnassa.

Maakuntakaava tunnistaa keskustyyppit

Uudenmaan keskusprofiilit -työssä 2018 selvitettiin koko Uudenmaan keskustyyppit ja tunnistettiin kuusi keskustatyyppiä:

1. Valtakunnan keskus: Helsingin keskusta ja kantakaupunki
2. Seutukeskus: Porvoo, Hyvinkää, Lohja, Tammisaari
3. Kaupunkikeskus: mm. Itäkeskus, Leppävaara, Tapiola, Tikkurila, Kerava, Järvenpää, Kirkkonummi
4. Palvelu- ja asumiskeskus: mm. Vuosaari, Espoonlahti, Kauniainen, Kivistö, Hyrylä, Klaukkala, Nurmijärven kk, Rajamäki, Nummela
5. Kulttuurikeskus: mm. Hanko, Karjaa, Loviisa, Fiskars, Kellokoski
6. Kunta- tai taajamakeskus: mm. Siuntio, Inkoo, Pornainen, Askola, Pukkila, Myrskylä, Lapinjärvi

Maakuntakaavan ratkaisua muodostettaessa päädyttiin kuuden keskusta-luokan sijaan osoittamaan kolme erilaista keskustyyppiä ja neljäntenä luokkana palvelukeskittymät, perustuen keskenään yhteneväisten keskusta-tyyppien ohjaustarpeisiin aiempaa strategisemmassa maakuntakaavassa. Jokaisesta kunnasta on osoitettu kaavaratkaisussa vähintään yksi keskus.

Pienten keskusten profilointityössä maakuntakaavan kohdemerkinnöistä kaksi keskeisintä ovat:

- **Pieni keskus -kohdemerkintä**, jolla on osoitettu nykyiset pienemmät kuntakeskukset sekä kuntien alakeskuksia, joissa on sekä asumista, työpaikkoja että palveluja.
- **Palvelukeskittymä-kohdemerkintä**, jolla on osoitettu taajamatoimintojen kehittämisvyöhykkeiden ulkopuolella sijaitsevia olemassa olevia pieniä taajamia Itä- ja Länsi-Uudellamaalla.

Palvelukeskittymät tarjoavat usein lähi- tai matkailupalveluita sekä moninais-tuvia asumisen ja työnteon mahdollisuuksia. Palvelukeskittymiin voi sijoittaa myös sellaisia elinkeinoja ja työpaikkoja, jotka tarvitsevat enemmän tilaa ympärilleen ja joita ei voida sijoittaa tiiviiseen kaupunkirakenteeseen.

Kulttuuriympäristöjen Uusimaa

Uudenmaan liiton selvityksen ”Missä maat on mainiommat” (2022) mukaan Uudellamaalla on maakunnallisesti ja seudullisesti arvokkaita kulttuuriympä-ristöjä noin kolmesataa.

Maakunnallisesti arvokkailla kulttuuriympäristöillä (kuva 3) tarkoitetaan rakennettua kulttuuriympäristöä ja maisema-alueita, muinaisjäänneksiä, maisemanähtävyyksiä ja perinnemaisemia. Uudenmaan maakunnallisesti ar-vokkaiisiin kohteisiin lukeutuvat kaikki valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (VAMA) ja rakennetut kulttuuriympäristöt (RKY).

- **Kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeä alue -ominaisuusmerkinnällä** on maakuntakaavassa osoitettu valtakunnal-lisesti arvokkaat maisema-alueet sekä maisemanähtävyydet (valtio-neuvoston päätös 1995), valtakunnallisesti merkittävät rakennetun kulttuuriympäristön alueet, tiet ja kohteet (RKY 2009), maakunnallises-ti merkittävät kulttuuriympäristöt (Missä maat on mainiommat 2016) sekä valtakunnalliset maisemanhoitoalueet (LSL 32 §).

Tässä työssä mukana olevien keskusten profilikuvauksista osassa on mai-ninta RKY- ja VAMA-kohteista, mutta monin paikoin maininta puuttuu. Jotta valtakunnallisesti inventoidut kulttuuriympäristöt saisivat yhteismitallisen huomion, on RKY- ja VAMA-kohteet selitetty seuraavaksi, kuten myös se, mistä kohteista saa lisätietoa.

Valtakunnallisesti arvokkaat kohteet

RKY on Museoviraston laatima inventointi, joka on maankäyttö- ja rakennus-lain (MRL) mukaisten valtakunnallisten alueidenkäyttö-tavoitteiden (VAT) tarkoittama inventointi rakennetun kulttuuriympäristön osalta.

RKY-kohteet antavat koko maamme rakennetun ympäristön historiasta ja kehityksestä monipuolisen kokonaiskuvan. Alueidenkäytön suunnittelussa alueet on otettava huomioon siten, että niiden arvot turvataan. Kulttuuri-ympäristöjen kestävä käyttö toteutuu turvaamalla niiden alueellinen moni-muotoisuus ja ajallinen kerroksisuus – tämän vuoksi onkin tärkeä tunnistaa alueiden historia, kehitys sekä nykytila.

Lisätietoja RKY-kohteista saatavilla osoitteesta www.rky.fi

Alla on listattu profilointityössä mukana olevien keskusten ja palvelukeskitymien RKY-kohteet nimettyinä siten kuin ne on Museoviraston inventoinnissa esitetty (suluissa kunnassa käytössä oleva nimitys):

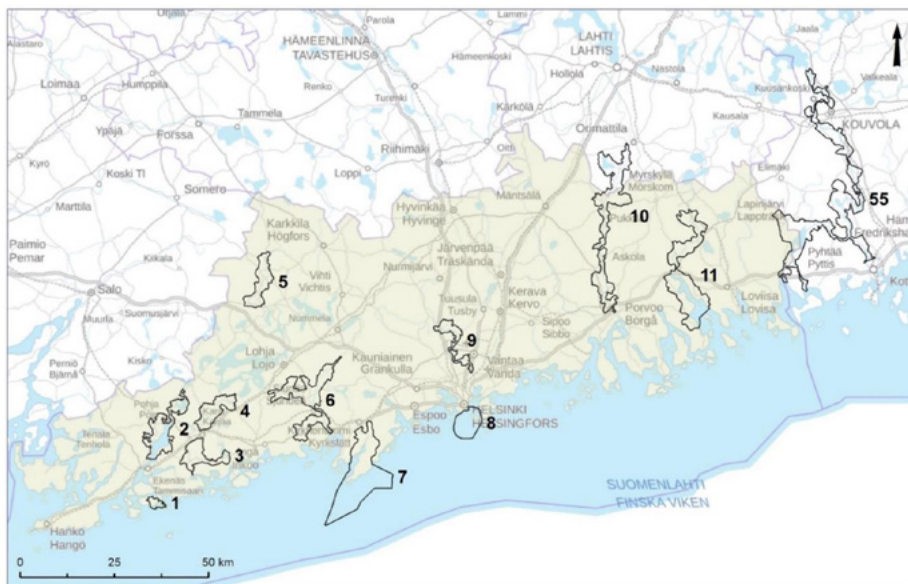
- Askola: Vakkolan kylä
- Fiskars: Pohjan ruukkiympäristöt
- Inkoo: Inkoon kirkko ja pappila, Österkullabäckenin kylä- ja viljelymaisema, Suuri Rantatie
- Kalajärvi: Snettans-Röds kogin kylä- ja viljelymaisema
- Karjalohja: Karjalohjan kirkonkylän kulttuurimaisema
- Kellokoski: Marieforsin ruukki (Kellokosken ruukki) ja Kellokosken sairaala
- Koskenkylä: Koskenkylän ruukinalue, Suuri Rantatie
- Lapinjärvi: Lapinjärven kirkonkylä, Lapinjärven huoltola (Siviilipalveluskeskus)
- Lappohja: Skogbyn masuuni ja sahan alue, Hankoniemen sotahistorian kohteet
- Monninkylä: Vakkolan kylä
- Mustio: Mustion ruukinalue, Junkarsborgin keskiaikainen niemilinna ja Päsärträsketin viljelymaisema
- Myrskylä: Myrskylän kirkonmäki
- Nummi: Nummen kirkonkylä
- Pohja: Pohjankurun rautatieasema ja satama, Pohjan kirkonmäki ympäristöineen, Pohjan ruukkiympäristöt, Suuri Rantatie
- Rajamäki: Rajamäen tehdasyhdyskunta, kirkko ja rautatieasema
- Sammatti: Sattamin kirkko ja Lönnrotin hauta
- Siuntio: Sjundbyn kartano, Suuri Rantatie
- Strömforsin ruukki: Strömforsin ruukkiyhdyskunta, Kymijoen rajalinnakkeet, Ahvenkosken historiallinen ympäristö, Suuri Rantatie
- Tenhola: Tenholan kirkko ja pappila, Suuri Rantatie
- Vihti kk: Vihdin kirkonkylä ja Vanhalan viljelymaisema, Suontaan viljelymaisema
- Virkkala: Virkkalan kalkkitehdas ja yhdyskunta, Suuri Rantatie

RKY-kohteet ja VAMA-alueet sisältyvät Uudenmaan liiton kulttuuriympäristöjen selvitykseen "Missä maat on mainiommat". Selvitys on julkaistu alun perin 2012, ja sitä on edelleen päivitetty ja täydennetty 2016 ja 2022. Selvitys on maakuntakaavan taustamateriaalia.

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (VAMA) ovat MRL:n mukaisten valtakunnallisiin alueidenkäyttötavoitteisiin pohjautuva inventointi, joka vastaa myös Euroopan neuvoston maisemayleissopimuksen tavoitteisiin.

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet ovat valtakunnallisesti edustavimpia kulttuurimaisemia. Niiden arvo perustuu monimuotoiseen kulttuurivaikutteiseen luontoon, hoidettuun viljelymaisemaan ja perinteiseen rakennuskantaan. [Lue lisää valtakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista ymparisto.fi-verkkosivustolta.](https://lue.lisaa.valtakunnallisesti.arvokkaista.maisema-alueista.ymparisto.fi-verkkosivustolta)

Kuva 2. Uudenmaan valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet.

Lähde: https://www.ymparisto.fi/download/VAMA_2021_1_Uusimaa_FL_SVEpdf/%7B3FF33523-B84E-4B29-8CA2-0EBEEF2AC272%7D/171054

Tähän profilointityöhön kohdentuvat VAMA-alueet Uudellamaalla ovat (numerointi vastaa kuvaa 2):

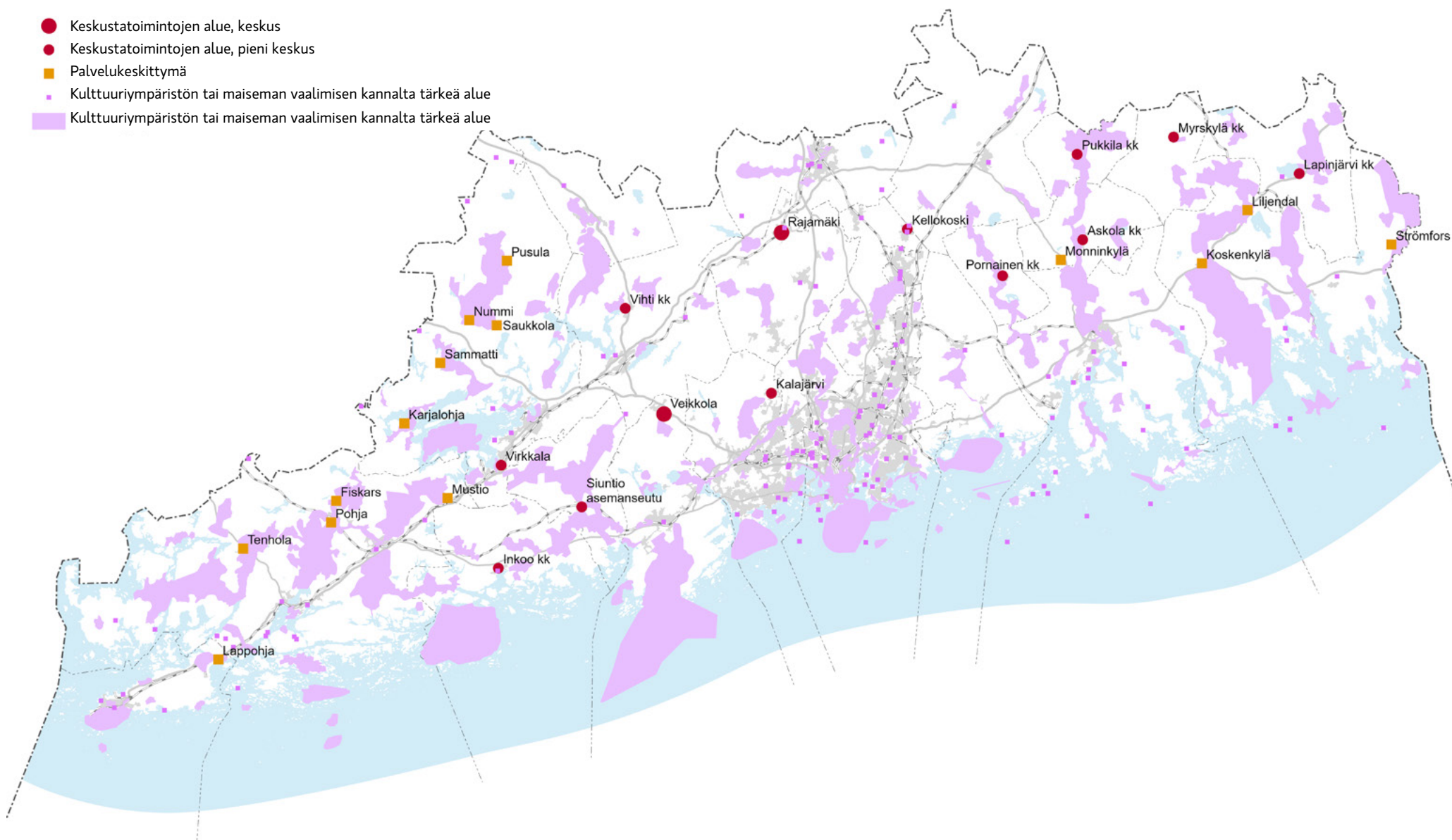
1. Raasepori: Skärlandetin saaristokulttuurimaisema
2. Raasepori: Fiskarsin ja Pohjanpitäjänlahden kulttuurimaisemat
3. Inkoo, Raasepori: Fagervikin ja Snappertunan kulttuurimaisemat
4. Raasepori: Mustionjokilaakson viljelymaisema
5. Lohja: Nummenjoen ja Pusulanjoen viljelylaakso
6. Inkoo, Lohja, Siuntio, Vihti: Siuntion ja Degerbyn viljelymaisemat
10. Askola, Orimattila, Porvoo, Pukkila: Porvoonjokilaakson
11. Lapinjärvi, Loviisa, Myrskylä: Pernajanlahden ja Koskenkylänjoen kulttuurimaisemat

Degerby, Inkoo

Fiskars, Raasepori

Kuva 3. Profiloitujen keskuskeskukset sekä kulttuuriympäristön ja maiseman vaalimisen kannalta tärkeät alueet (Missä maat on mainioimmat 2022).

Nykytilanne ja tulevaisuuden näkymät

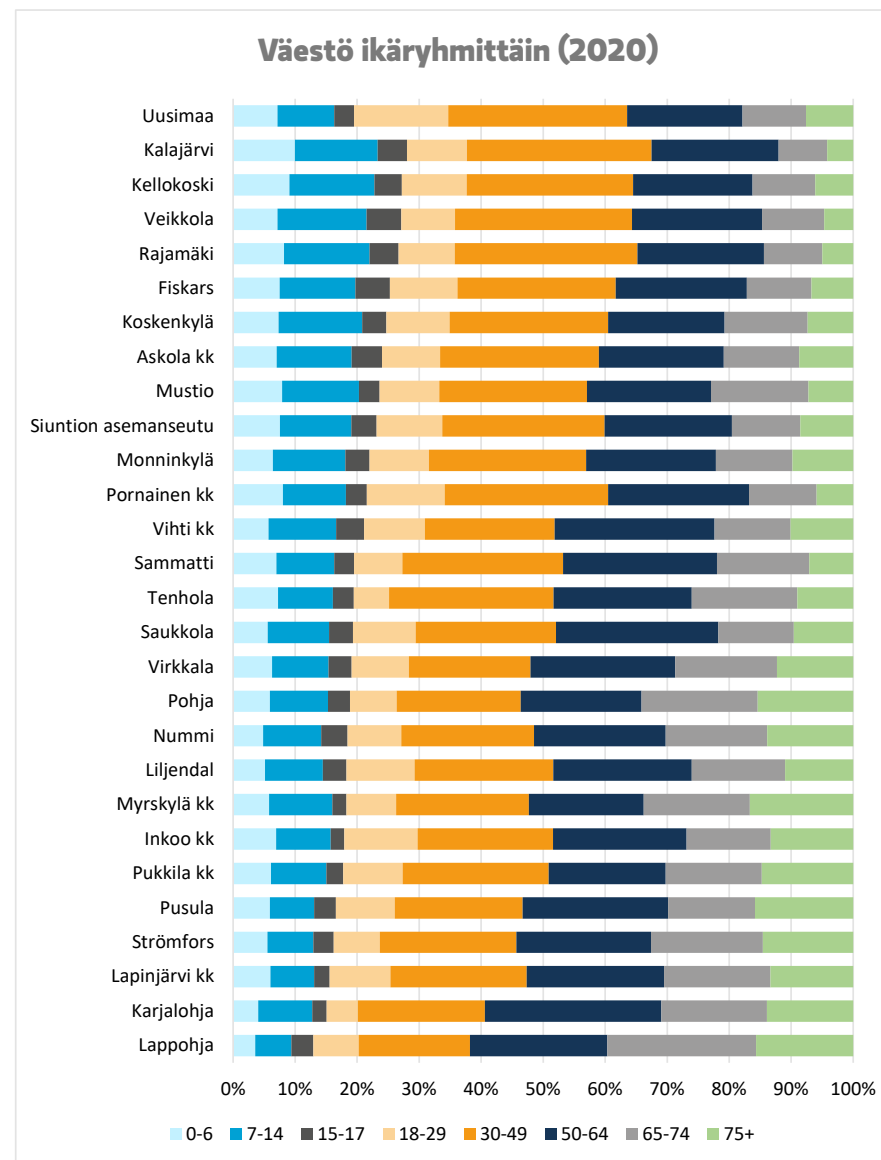
Tässä työssä profiloitavat kohteet edustavat ensisijaisesti pienten kuntien hallinnollisia keskuksia, muita alakeskuksia ja palvelukeskittymiä. Tyypillistä näille on, että niissä väestömäärä on pysynyt melko samana viimeiset vuosikymmenet. Kuitenkin Veikkola ja Rajamäki, sekä pienistä keskuksista Sammatti, Kalajärvi, Kellokoski, Siuntio ja Askola ovat kasvattaneet asukaslukuaan vuosien 2000–2020 välillä yli 30 %, aina Siuntion ja Askolan 31 % lisäyksestä Veikkolan 51 % kasvuun kahden viime vuosikymmenen aikana (laskennallinen vuotuinen kasvu noin 1...2 %). Asukasluvun vähentymisen alueina erottuvat Lappohja ja Stömforsin ruukki. On kuitenkin huomattava, että paikallisesti asukasmäärät voivat vaihdella kausivaihtelun myötä. Tämä vaihtelu ei näy tilastoissa.

Väestörakenne kertoo kasvupotentiaalista

Kun arvioidaan kasvupotentiaalia, kiinnittyy huomio työikäiseen väestöön. Pysyvää kasvua ja vakiintumista edustavat erityisesti 30–49-vuotiaiden ryhmä. Uudellamaalla keskiarvona tämän ryhmän osuus on 28,9 % väestöstä. Tässä työssä profiloitavista kohteista tämän keskiarvon ylittävät vain Rajamäki, Veikkola ja Kalajärvi. Yli 25 % osuus on lisäksi kohteissa Kellokoski, Tenhola, Pornainen kk, Siuntio, Sammatti, Askola kk, Koskenkylä, Fiskars ja Monninkylä (kuva 4).

Paikallista kasvua voi heijastaa kuitenkin myös nuorten ikäryhmien määrä. Vaikka moni nuori on aikanaan lähtömuuttaja, voidaan synnyinseuduille palata myöhemmin. Lapsiperheiden palvelut luovat myös oman leimansa kohteiden kehitykseen.

Uudenmaan väestöstä keskiarvoisesti vajaa viidennes (19,5 %) on alle 18-vuotiaita. Tässä tarkasteltavista keskuksista noin puolessa määrä on keskiarvoa enemmän ja indikoi osaltaan kasvupotentiaalia alueille, kuten erityisesti Kalajärvi, Rajamäki, Veikkola, Kellokoski ja Pornainen, joissa alle 18-vuotiaiden osuus on yli 25 %.

Kuva 4. Väestön suhteellinen ikäjakauma kohteissa vuoden 2020 tietojen mukaan, sekä keskimääräinen jakauma koko Uudellamaalla.

Monninkylä, Siuntion asemanseutu, Sammatti, Askolan, Vihdin ja Pukkilan kirkonkylät, sekä Koskenkylä, Mustio ja Fiskars ylittävät nekin Uudenmaan keskiarvon alle 18-vuotiaiden ikäryhmissä (kuva 4). Vastaavasti pienimmät osuudet alle 18-vuotiaista ovat seuraavilla alueilla: Lappohja, Strömfors, Nummi, Pohja ja Pusula.

Uudenmaan väestöstä keskimäärin noin 18 % on yli 64-vuotiaita. Tämä suhdeluku ylittyy valtaosassa tässä työssä profiloitavista alueista. Poikkeuksena Kalajärvi, Kellokoski, Veikkola, Rajamäki, Koskenkylä ja Pornainen, joissa kaikissa yli 64-vuotiaiden osuus on alle koko Uudenmaan keskiarvon. Yli 64-vuotiaiden osuus väestöstä on suurin Lappohjassa (39,7 %), ja seuraavaksi suurin Lapinjärven ja Myrskylän kirkonkylissä sekä Pohjassa.

Ruotsinkielisyys näkyy ja kuuluu rannikkokunnissa

Kunnittain vahvana näkyvä kaksikielisyys ei tule esiin tässä työssä profiloitiin tuotetuissa kohdekohtaisissa tiedoissa. Kaksikielisyys on kuitenkin monelle rannikkoseudun kunnalle ehdoton voimavara ja osaltaan yhteisöllisyyden sekä yhteiseksi koetun kulttuurin rakentaja. Kaksikielisyys on vahvinta Raaseporissa, jossa asukkaista 64 % on ruotsinkielisiä, seuraavaksi vahvinta Inkoossa (52 %), Hangossa (43 %), Loviisassa (lähes 40 %), Lapinjärvellä ja Sipoossa (noin 29 %), Porvoossa (runsas 28 %) ja Siuntiossa (lähes 27 %). Palvelut omalla äidinkielellä ja esimerkiksi kielikylpypäiväkotien ja -koulujen tarjonta ovat esimerkkejä muuttujista, jotka vaikuttavat asumisen valintoihin.

Etätyöllä vaihtoehtoja asumiseen

Jo pitkään muuttoliike on suuntautunut pääkaupunkiseudulle ja kasvukeskuksiin. Vuoden 2020 aikana tämä väestönkehitys tasaantui: pääkaupunkiseudun nettomuutto pieneni merkittävästi ja vastaavasti kehyskunnista tuli muuttovoittajia. (Metsäranta ym. 2021.)

Etätyö ja sen lisääntyminen 2020-luvun alun koronapandemian myötä on ollut yksi nopeimmin käyttäytymistämme ja asuinpaikkavalintoja viime vuosina

muuttanut ilmiö. Etätyön vakiintuminen saattaa myös jatkossa ohjata muuttoliikettä kehyskuntiin: etätyötä tekevien osuus kaksinkertaistui Suomessa vuonna 2020, ja sittemmin etätyöskentelijöitä on ollut eniten Uudenmaan kunnissa. (Metsäranta ym. 2021, Muuttuvat liikkumisen tarpeet 2021.

Vapaa-ajan asujilla tai vapaa-ajan asunnoista työskentelevillä on mahdollisuus liittyä koko kunnan kattavaan valokuituverkkoon. Keskustataajaman kattaa 5G verkko.

Pornainen

"Valokuitu on rakenteilla"
Askola kk

"Kalkkipetterin toimistohotelli"
Virkkala, Lohja

"Etätyöntekijöille on pyritty kunnan toimesta järjestämään työtiloja"
Inkoo

"Kunta järjestänyt keskustaan ilmaiset etätyötilat kaikkien saataville - kysyntä ollut tasaista ja kasvavaa."

Pukkila

Työmatkan kesto ja kustannus vaikuttavat etätöön houkuttelevuuteen; mahdollisuus etätööhön saattaa houkuttaa muuttamaan etäämmälle tilavampaan ja siten etätöön paremmin mahdollistavaan asuntoon, omien asumispreferenssien mukaiseen asuinympäristöön (Metsäranta ym. 2021).

Siuntiossa selvitettiin asukkaiden näkemyksiä kunnan maankäytön kehityskuvasta tammikuussa 2022; kyselyssä tiedusteltiin myös etätöyskentelystä. Vastaajista (n=393) jopa 75 % ilmoitti tehneensä etätöitä. (Siuntio 2022.) Etätöön lisääntyminen ja vakiintuminen osaksi arkea saattaa kertoa pitkälisestä muutoksesta, joka voi vaikuttaa liikkumistarpeisiin pysyvämminkin (Metsäranta ym. 2021) ja siten myös asumisvalintoihin.

Monipaikkaisuus lisääntyy?

Kun yhden asuinpaikan sijaan vietetään niin työ- kuin vapaa-aikaa useissa eri paikoissa ja liikutaan näiden välillä, puhutaan monipaikkaisuudesta. Ilmiö on lisääntynyt etätöön, pendelöinnin ja vapaa-ajan lisääntymisen vaikutuksesta. Myös kaupungistuminen, maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen lisääntyminen sekä liikenne- ja viestintätekniikan kehitys ovat tukeneet monipaikkaisuuden lisääntymistä.

Monipaikkaisuus näyttäytyy alueellisesti vaihtelevasti. Joillakin alueilla vapaa-ajan monipaikkaisuus on hallitseva, kun taas toisaalla pendelöinti tai etätö ovat tärkeimpiä monipaikkaisuuden muotoja. Erityisesti Etelä-Suomen mökkialueilla väestöpohja saattaa moninkertaistua lomakausina. Vastaavasti etätööhön liittyvä monipaikkaisuus lisää niin sanotun päiväväestön määrää jopa 2–4 %. (Kohti kestävästä monipaikkaisuudesta 2022.)

Monipaikkaisuus tuo mahdollisuuksia mutta myös haasteita. Vapaa-ajan asuminen monipaikkaisuuden ilmiönä vähentää asukasmäärää merkittävästi etenkin kesäkausina suurissa kaupungeissa. Suosituilla mökkiseuduilla taasen väestömäärä voi kasvaa jopa yli kolmanneksen. (Rannanpää ym. 2022.) Tällä

on vaikutusta niin palveluiden käyttöön ja kysyntään kuin rakentamiseen ja tilatarpeisiin.

Ennusteiden mukaan monipaikkaisuus lisääntyy etenkin Etelä-Suomen kasvavien kaupunkiseutujen vaikutusalueilla. Paikallisella tasolla muutokset voivat olla huomattavan suuria ja lisätä liikennöintiä merkittävästi. Kestävän ja ilmastoviisaan monipaikkaisuuden kannalta etätöön yleistyminen on merkittävä mahdollisuus, mutta monipaikkaisuudella on myös negatiivisia ilmastovaikutuksia. Jotta näitä voidaan vähentää, tulisi suositusten mukaan eri sidosryhmille lisätä tietoa monipaikkaisen elämän ympäristövaikutuksista ja hiilijalanjäljestä sekä keinoista vaikuttaa omiin päästöihin. Monipaikkaisuus tulisi ottaa huomioon niin maankäytön suunnittelussa kuin kulutuksen kestävyysarvioinnissa, sekä tilastointia ja seurantaakin tulisi kehittää muun muassa energiankulutuksen osalta. (Rannanpää ym. 2022.) Oma kysymyksensä on, miten maailmantilanteen muutokset heijastuvat monipaikkaisuuden kehityskulkuun.

Palvelut erkaantuvat paikasta

Yhä useammat palvelut digitalisoituvat, niin myös lähipalvelut. Tärkeimpiä lähipalveluita ei kuitenkaan ole mahdollista hyödyntää verkkopohjaisesti. Tällaisia ovat esimerkiksi terveydenhoito (osittain), päivähoito, perusopetus, toisen asteen opetus ja kirjastopalvelut.

Palveluiden kautta onkin mahdollista erottautua, esimerkkinä luontotemaiset tai kielikylpyjen päiväkodit ja koulut. Koulujen suuntautuminen ja opetustarjonta voivat osaltaan vaikuttaa asuinpaikan valintaan – ja/tai siinä pysymiseen. Pienissä keskuksissa on mahdollista korostaa opetuksen asemaa peruspalveluna ja pienemmät koulut voivat erottautua suuremmista yksiköistä. Pienissä kunnissa yksilöllisyyttä pidetään sekä oppilaiden että henkilökunnan hyvinvointia lisäävänä tekijänä. (Bernelius & Huilla 2021; 93.) Koulut, mukaan lukien niiden sijainti ja opetuksen painotukset, voivat siten olla myös yksi asumisvalintoihin vaikuttava veto- ja pitovoimatekijä.

Useissa kunnissa panostetaan myös erilaisten sivistys- ja hyvinvointirakennusten suunnitteluun ja toteuttamiseen: saman katon alle saatetaan tuoda niin päivähoitoa, esi- ja peruskouluopetusta kuin kulttuuri-, terveys- ja hyvinvointipalveluita sekä yhteisöllisyyttä mahdollistavaa toimintaa eri tahojen tuottamina – kestävimmillään jo olevaa rakennuskantaa hyödyntäen.

Asumiseen etsitään vaihtoehtoja

Asumisen tutkimuksessa suomalaisten asumistoiveet näyttäytyvät osin yhtäläisinä, osin moninaistuvina. Tästä esimerkkinä Asukasbarometri, joka on kaupunkimaisille alueille eli yli 10 000 asukkaan taajamiin kohdistuva pitkäikäistutkimus (toteutettu 1998, 2004, 2010 ja 2016). Seurantakaudella on havaittavissa asumistoiveiden urbanisoituminen, joskin painottuen väljemmään asumiseen: vuoden 2016 aineistossa vastaajista peräti puolet (49 %) ilmoitti suosikkiasuinalueekseen pientalovaltaisen alueen. Keskustamaista asumista arvosti viidennes (20 %), maaseutumaista asumista 14 % ja kerrostalovaltaisen alueen ilmoitti preferenssiksensä vain vajaa kymmenes (8 %) vastaajista. (Strandell 2017; 90.) Tulokset viittaavat siihen, että monenlaisille asuinalueille on kysyntää jatkossakin.

Kun tarkastellaan asuinalueiden tulevaisuuden mahdollisuuksia, on tärkeää hahmottaa, millaisia asumistoiveita etenkin nuorissa ikäryhmissä esiintyy. Nuorten 18–29-vuotiaiden asumistoiveita selvittäneessä tutkimuksessa kerrostaloasuminen on yleisintä juuri nuorilla aikuisilla, mutta omakotitalotoiveet ovat tässä ryhmässä yhtä yleisiä kuin muillakin työikäisillä. (Aho ym. 2021.)

Selvityksen mukaan Uudenmaan alueella asuvista nuorista aikuisista vajaa puolet asuisikin mieluummin omakotitalossa, reilu neljännes kerrostalossa ja vajaa viidesosa rivitalossa. Omakotitaloasumisen mieluisuus korostuu etenkin pariskuntien ja lapsiperheiden vastauksissa, kerrostaloasuminen puolestaan muissa elämäntilanteissa olevien vastauksissa kuten myös vieraskielisten vastauksissa. Vastaavasti sekä kaupunki- että maaseutumaiselle

Kellokoski, Tuusula

asumiselle on kannattajansa. Vastaajista puolet haluaisi mieluiten asua isossa kaupungissa, kun taas maaseutumaisen asumisen näkee mieluisimmaksi runsas 40 % vastaajista. (Aho ym. 2021; 87.)

Vetovoimaa ja pitovoimaa

Asumistoiveita selvittävät tutkimukset sekä kuntatason selvitykset korostavat lopulta ominaisuuskokonaisuuksien merkitystä, kun arvioidaan alueiden houkuttelevuutta eli vetovoimaa. Pelkkä asuinalue- tai rakennustyyppi ei itsessään ratkaise asumisen valintoja. Asumisen valintojen kriteeristöön lukeutuvat sijainti, luonnonläheisyys, palvelut, turvallisuus, alueen maine ja yhteisöllisyys ovat esimerkkejä ominaisuuksista, jotka näyttäytyvät erilaisina eri alueilla ja myös eri aikoina. Niitä myös luokitellaan eri tavoin.

Virkkala, Lohja

Vetovoimaa tarkasteltaessa voidaan puhua kovista ja pehmeistä muuttujista. Kovia (määrällisiä) muuttujia ovat esimerkiksi asuinympäristön tietyt ominaisuudet (kuten tiiviys, vallitseva rakennuskantatyyppi), työpaikkaomavaraisuus ja työllistymismahdollisuudet, koulutusmahdollisuudet, liikenteellinen saavutettavuus, palvelutarjonta sekä matkailutarjonta. Vastaavasti pehmeitä (laadullisia) muuttujia ovat esimerkiksi alueen viihtyisyys ja vireys, kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelut, turvallisuus, uudistuvuus, ilmapiiri ja ”filis” sekä persoonallisuus ja erottuvuus. (Seutukaupunkitutkimus 2022.)

Osa muuttujista voidaan lukea molempiin luokkiin, esimerkkinä kulttuuripalvelut. Vastaavasti tietyt asiat leikkaavat useampaa muuttujaa: omaan asuinympäristöön vaikuttaminen ja yhteisöllisyyden eri muodot liittyvät niin koettuun turvallisuuteen, alueen vireyteen, ilmapiiriin kuin persoonallisuuteen. Lopulta kyse on tulkinnoista ja kokonaisuuksista.

Tietyillä asumisen valintakriteereillä on myös vahva kokijaan liittyvä ulottuvuus. Luonnonläheisyys on monelle tärkeä, mutta minkälainen luonto koetaan itselle sopivaksi, vaihtelee paljonkin. Myös omat tai esimerkiksi puolison kokemukset ja koettu asumishistoria vaikuttavat asumisen valintoihin ja niiden mahdollisuuksien tulkintoihin. Jos yhdessä elämäntilanteessa asumisvalinnat tehdään yhdellä tavalla (esim. joukkoliikenteen sujuvuutta ja vuokra-asuntotarjontaa painottaen), saatetaan toisessa elämäntilanteessa päätyä toisenlaiseen asuinympäristöön, kuten lapsuuden maisemia muistuttavalle alueelle.

Kunnissa on laadittu eri asteisia veto- ja pitovoimatarkasteluja, joista yksi on Seutukaupunkien vetovoimatutkimus (Seutukaupunkitutkimus 2022). Uudeltamaalta tutkimukseen osallistuivat Lohja, Loviisa ja Raasepori. Tutkimuksessa mielenkiintoista on, että muuttokiinnostus suurista kaupungeista on Uudellamaalla kohdistunut edellä mainittuihin kolmeen kuntaan.

Luonto- ja kulttuuriympäristöt puhuttelevat

Lohjaa, Loviisaa ja Raaseporia yhdistää luonnonläheisyys. Koronapandemia herätti monet pohtimaan lähiympäristön tarjoamia mahdollisuuksia niin oman parvekkeen, pihan kuin lähipuistojen ja laajempien viheralueiden saavutettavuuden kysymyksissä. Mikäli asukas arvostaa arjessaan viheralueiden läheisyyttä ja asunnosta löytyvää tilaa etätyölle, on asumispreferensseissä saattanut tapahtua muutoksia. Lisäksi tutkimustieto lähiluonnon terveysvaikutuksista on lisääntynyt, mikä osaltaan vaikuttaa asukkaiden valintoihin.

Monipaikkainen asuminen voi mahdollistaa kaupunki- ja vapaa-ajan asumisen parhaiden puolien yhdistämisen. Tämä kuitenkin edellyttää liikkumista eri kohteiden välillä ja lisää resurssien (rakennukset, varustelu, lämmitys, jne.) tarvetta. Mikäli yksilö haluaa minimoida liikkumistarvettaan ja kulutustaan, saattavat pienet keskukset vastata juuri näihin asumistarpeisiin.

Moni tässä työssä profiloitu kohde tuo esiin vaihtoehtoja elämiseen ja asumiseen: luonnonläheinen, turvallinen ja terveellinen asuinympäristö puhuttelevine näkymineen ja kulttuuriympäristöineen vastaavat erilaistuihin asumistoiveisiin.

Erityisesti lähiluonnon terveysvaikutukset ovat herättäneet huomiota viime vuosina. Lähiluonnon terveysvaikutuksista hyötyvät niin leikki-ikäiset kuin varttuneemmat. Myös työikäinen väestö voi arvostaa asuinympäristöjen vehreyttä; viherympäristö lisää vastustuskykyä ja auttaa palautumaan stressistä. Tutkimusten mukaan luontoalueet vaikuttavat niin mielialaan, verenpaineeseen kuin stressihormonien pitoisuuksiin. (mm. Jäppinen ym. 2014.)

Luonnossa liikkumisesta ja oleskelusta saatavat terveyshyödyt ovat moninaisia. Leikki-ikäisten tutkimuksissa on tunnistettu luontoympäristöjen mikrobien tuomat edut: maatilaympäristöjen on havaittu suojaavan allergioilta ja astmalta (mm. Haahtela ym. 2017). Psykykkistä hyvinvointia voidaan ylläpitää oleskelemalla säännöllisesti lähiluontoalueilla tai tekemällä luontomatkoja

© Antti Koivisto, Flickr

Fiskars, Raasepori

maaseudulle. Luontoympäristöt luovat hyvinvointia nykyisille ja uusille asukkailla mutta myös matkailijoille. (Konu ym. 2017; Jäppinen ym. 2014.)

Liikkuminen ja saavutettavuus

Liikkuminen on ollut viime vuosina murroksessa koronan aiheuttamien muutosten myötä. Etätyöskentely ja pelko tartunnoista on vähentänyt joukkoliikenteen houkuttelevuutta, mikä on heikentänyt etenkin bussiliikenteen palvelutasoa. Työmatkat ovat vähentyneet ja liikenteen aamu- ja iltahuipputunnit ovat laajentuneet pidemmälle aikajaksolle. Lisäksi ihmisten päivittäin tapahtuvat matkat ovat lisääntyneet vapaa-ajalla, jolloin matkojen kohteet ja ajankohdat ovat epäsäännöllisimpiä kuin ennen. Nämä muutokset ovat tuoneet lisää haasteita liikenteen suunnittelulle ja saavutettavuuden kehittämiselle.

Joukkoliikenteen runkolinjojen kehittäminen ja pitäminen vahvoina on myös tulevaisuudessa tärkeää. Runkolinjat tulevat tulevaisuudessakin olemaan kestäväen liikkumisen pohja. Joukkoliikenteen runkolinjat sijoittuvat usein pienempien keskusten ulkopuolelle, mikä tuo haasteita joukkoliikenteen käyttämiselle etenkin pidemmissä seudullisissa matkoissa ja korostaa syöttöliikenteen tärkeyttä.

Moni pieni keskus sijoittuu liikenneverkolla syrjäiselle alueelle, jolloin työ-, palvelu- ja ostosmatkat suuntautuvat lähimpiin suurempiin keskuksiin alemmaa tieverkkoa pitkin. Tämä nostaa pienten keskusten alemman tieverkon ylläpidon merkittävään asemaan saavutettavuuden näkökulmasta. Teiden heikko kunto pidentää matka-aikoja ja vaarantaa matkojen turvallisuutta.

Nykyisin on olemassa laaja kirjo erilaisia liikkumisen palveluita. Tällä hetkellä teknologia mahdollistaa jo MaaS (Mobility as a Service) -konseptilla toimivia palveluita, jotka perustuvat liikkumispalveluiden kokonaisvaltaiseen yhdistämiseen. Näiden palveluiden suurimpana yleistymisen esteenä ovat nykyiset autoiluun liittyvät tavat ja korkea kriittinen käyttäjämäärä – kilpailukykyisiä vaihtoehtoja ei juuri ole. Nykyiset palvelut ovat syntyneet vain suurille kaupunkialueille.

Palveluiden kehittyessä saattaa kuitenkin syntyä uudenlaisia konsepteja, jotka toimisivat markkinaehtoisesti myös harvempaan asutuilla alueilla. Toinen vaihtoehto on, että kunnat ja yritykset tekevät yhteistyötä ja tuottavat räätälöityjä palveluita asukkaiden tarpeisiin.

Myös pyöräily on kehittynyt viime vuosina paljon. Markkinoille on tullut tehokkaita sähköpyöriä, jotka lisäävät merkittävästi pyörällä tehtävien matkojen potentiaalia. Sähköpyörillä saadaan lisättyä pyörillä tehtävien matkojen keskimääräistä pituutta ja houkuteltua uusia käyttäjäryhmiä pyöräilemään.

Tämän profilointityön aikana käynnissä olevista hankkeista on esimerkkinä [Smart Countryside Mobility -hanke](#), jota koordinoi Metropolia Ammattikorkeakoulun Älykkään liikkumisen innovaatiokeskittymä. Hankkeella on kaksi kohdekaupunkia: Raasepori ja Karkkila. Hankkeen tavoitteena on kehittää Uudenmaan haja-asutusalueiden henkilöliikkumisen ja pientavaralogistiikan palveluita sekä parantaa alueiden saavutettavuutta ja palveluiden laatua. Lisäksi tavoitteena on edistää liikkumispalveluiden ekosysteemin muodostumista, eli tunnistaa ja hyödyntää yritysten, yrittäjien, tutkimuksen, julkishallinnon sekä kolmannen sektorin toimijoiden välisiä rakenteita ja vuorovaikutusta. Myös asukkaiden näkökulmat ovat hankkeessa nousseet vahvasti esiin.

Tässä raportissa tuodaan esiin kuntien kokeiluja ja selvityksiä. Lopun case-esimerkeissä kuvataan kunnissa laadittuja kestäväen liikkumisen selvityksiä ja suunnitelmia. Pienten keskusten kestäväen liikkumisen edistämisessä keskeistä – ja kestävä – on sopivuus: se, että tunnistetaan kohdealueelle toimivin kestäväen liikkumisen keinovalikoima ja toteutetaan se oikein mitoitettuina.

© Marikka Mäminnen

Lapinjärvi

© Tuula Palaste / uudenmaan liitto

Strömfors, Loviisa

Keskusten profilointi ja kohdekuvaukset

Työn menetelmät

Uusimaa-kaava 2050:n taustaselvitykseksi laadittiin vuonna 2018 [Uudenmaan keskusprofiilit -selvitys](#). Menetelmällisesti nyt tehtävässä pienten keskusten profiloinnissa jatketaan pitkälti samoilla linjoilla. Työn lähtökohdiana on Uudenmaan liitossa vuoden 2017 alussa laadittu keskusanalyysi ja siinä tunnistetut Uudenmaan keskukset. Näistä tarkasteluun valikoituivat nyt mukaan kaikki ne keskukset, joita ei profiloitu vuoden 2018 työssä. (Kuva 1).

Kunkin profiloitavan keskuksen maantieteellinen sijainti on määritelty [keskusverkkoselvityksessä](#), missä sijainninmäärittäminen tehtiin väestöllisen painopisteen avulla käyttäen naapuriruutuihin perustuvaa tasoitusta. Tämä tarkoittaa sitä, että jokaiseen Yhdyskuntarakenteen seurantarjestelmän (YKR) 250m*250m tilastoruutuun summattiin sen itsensä ja sitä ympäröivien kahdeksan ruudun asukkaat. Näin menetellen saadaan aikaan arvopinta, josta häviää yksittäisten ruutujen tuoma liiallinen vaihtelu ja joka paremmin paljastaa tutkittavan ilmiön, tässä tapauksessa väestön, painopisteet.

Keskuksen maantieteellinen ulottuvuus on sijaintia vaikeampi määritellä. Rakennukset, asukkaat ja työpaikat voivat sijaita hyvin eri tavoin samankin kokoluokan keskuksissa, joten rajanveto voitaisiin perustella monin erilaisin kriteerein. Jotta keskusten erilainen muoto ei aiheuttaisi vaikeuksia niiden keskinäisessä vertailussa, päätettiin käyttää ympyrän muotoista aluetta, joka on niin laaja, että sen sisään mahtuu ainakin useimmissa tapauksissa koko alueen rakennus- ja asutuskeskittymä sen muodosta riippumatta. Näin ollen keskus on tässä työssä ympyränmuotoinen alue, jonka halkaisija on 6 km ja jonka keskipiste sijaitsee alueen väestöllisessä painopisteessä. Kun tutkittavat alueet oli määritelty edellä kuvatulla tavalla, voitiin niihin liittää tilastotietoja. Aineistot on lueteltu sivulla 53.

Jokaisesta profiloitavasta kohteesta on laadittu kohdekortti. Kortin ytimenä on timanttikuvio, joka esittää mitattavien muuttujien voimakkuutta

kohteessa. Kaikki muuttujat on skaalattu asteikolle nolasta kymmeneen. Muuttujat ovat seuraavat:

- Väestön määrä
- Työpaikkojen määrä
- Saavutettavuus
- Julkisten palvelujen tarjonta
- Kaupalliset palvelut
- Asumisen ja ympäristön laatutekijät

Muuttujat on laskettu alueryhmäkohtaisesti. Kussakin ryhmässä aina vahvin muuttuja saa arvon 10 ja toimii siten vertailukohtana muiden keskusten vastaavien muuttujien arvojen laskennassa. Kohdekorteissa esitetty diagrammi siis kuvaa muuttujien toteutumista kussakin keskuksessa suhteessa muihin saman aluetyypin keskuksiin.

Väestön määrä ja työpaikkojen määrä ovat varsin yksiselitteisiä muuttujia. Molemmat on saatu tilastoruututiedoista summaamalla. Kaikki sellaiset tilastoruudut, joiden keskipiste sijoittuu edellä juuri määritellyn keskusympyrän alueelle, on laskettu mukaan. Keskusympyrän alueen laajuus on kolmen kilometrin säteellä keskuksista, ja tässä ilmoitetut luvut saattavat siksi erota kunnan omista tiedoista, jotka usein pohjautuvat jonkinlaiseen tilastoaluejakoon. Väestötieto on vuoden 2020 lopusta ja työpaikkatiedot vuoden 2018 lopusta.

Saavutettavuustieto perustuu ns. SAVU-vyöhykkeiden laskennassa käytettyyn vakiintuneeseen menetelmään. Menetelmä kuvaa asukkaiden liikkumista tavallisena syysarkipäivänä kotoa lähtevillä matkoilla siten, että mallin tulokset kohdistuvat 250x250 metrin ruutuihin. Malli perustuu liikennejärjestelmän ja maankäytön määrittämään saavutettavuuteen, jolla kuvataan liikkumismahdollisuuksia ja liikkumishalukkuutta. Ruutujen saavutettavuutta mallinnetaan suhteessa kaikkiin toisiin ruutuihin ottaen huomioon

kulkumahdollisuudet ruutujen välillä, erilaisten toimintojen tarve, houkuttelevuus, etäisyys sekä kulkutavan valinta erityyppisillä ja eri pituisilla matkoilla. Kulkutapakohtainen saavutettavuus on laskettu ruutuihin asukkaiden ja työpaikkojen näkökulmasta suhteellisesti skaalattuna asteikolle 0–100 (huonoin-paras).

Aineisto kattaa koko Uudenmaan ja perustuu vuoden 2017 tietoihin. Saavutettavuusarvona on käytetty kaikkien kulkumuotojen (jalankulku, kevyt liikenne, joukkoliikenne, auto) yhdessä muodostamaa saavutettavuutta laskien keskiarvo ruudusta pois lähtevästä ja ruutuun kohdistuvasta saavutettavuudesta. Keskukselle annettiin saavutettavuudeksi sen alueen sisään jäävistä tilastoruuduista löytyvä korkein edellä määritelty saavutettavuusarvo. Näin ollen koko 6 km halkaisijaltaan oleva alue saa arvon tämän yhden tilastoruudun saavutettavuuden perusteella.¹

Julkiset palvelut -muuttuja on muodostettu sivistyspalveluista sekä sosiaali- ja terveystalouksista kunnilta kyselyllä kerätyistä tiedoista. Lisäksi käytössä oli myös Juha Sipilän hallituksen aikaisen kaatuneen aluehallintouudistuksen valmistelun yhteydessä Uudellamaalla kerätty varsin laaja tietovaranto. Muuttujan laskennassa sivistyspalveluissa huomioitiin tarjottujen palvelujen monipuolisuus sekä toimipisteiden määrä, painottaen kuitenkin enemmän monipuolisuutta. Sosiaali- ja terveystalouksissa ”arvosana” perustui pelkästään palvelujen monipuolisuuteen.

¹ Saavutettavuusarvo on kaikkien kulkumuotojen saavutettavuusarvoista muodostettu keskiarvo, kahteen suuntaan laskettuna. Näistä on otettu keskiarvo. Kulloinkin tarkastellulle 6 km läpimitaltaan olevalle alueelle on annettu se saavutettavuusarvo, joka on tämän työn saavutettavuusdatassa kyseiselle alueelle osuva suurin edellä selitetysti muodostettu yksittäinen luku. Esimerkiksi Virkkalalla se on 4,89 ja tämä on Lohjan kohteista suurin, mutta sitä verrataan vastaavan tyyppisiin keskuksiin (ns. pienet alakeskukset) kuten Kalajärveen. Monninkylällä puolestaan saavutettavuusarvo on 4,2, eli hieman kehnompina kuin Virkkalalla. Monninkylä kuuluu kuitenkin eri vertailuryhmään (ns. palvelukeskittymät) kuin Virkkala, joten sen saavutettavuus on omassa ryhmässään huippuluokkaa. Haasteena menetelmässä on vertailuluokkien lisäksi se, että tässä selvityksessä saavutettavuusarvot ovat pääsääntöisesti pieniä (Kalajärvi parhaana 29,3), ja näin erojen esiintuominen on haastavaa. Mahdollisissa jatkotarkastelussa menetelmää voidaan edelleen muokata.

Kaupalliset palvelut -muuttuja perustuu sekin kunnilta saatua tietoa kaupallisista palveluista. Muuttuja muodostettiin kauppojen tyyppiin (perusteena TOL-luokitus 2008) ja määrän sekä ravintola- ja majoituspalveluiden määrän pohjalta. Muuttujan laskennassa päivittäistavarakaupan merkitystä painotettiin muiden kauppojen merkitystä enemmän.

Asumisen ja ympäristön laatutekijät -kriteeri muodostettiin osatekijöistä, joiden keskustelujen kautta tulkittiin olevan keskeinen osa laadukasta ympäristöä. Tämä laatutekijöitä kuvaava muuttuja oli muuttujista monimutkaisin muodostaa; syynä se, että laadullisia asioita on usein varsin haastavaa mitata numeerisena. Laadulliset asiat myös koostuvat usein lukuisista osatekijöistä, joita kaikkia on haastava tunnistaa, saati saada niistä riittävää dataa. Tässä työssä valinta käytettävistä osatekijöistä jouduttiin tekemään jokseenkin rajallisen datan perusteella. Tähän työhön valittujen laatuominaisuuksia kuvaavien osatekijöiden lisäksi on arvatenkin olemassa muitakin tunnuslukuja, mutta näiden selvittäminen kattavasti vaatisi merkittävän jatkotyön. Tässä profiloituvuudessa laatua kuvaavat osatekijät olivat seuraavat:

- **Kesämökkien määrän** tulkitaan heijastelevan ympäristön viihtyisyyttä sekä rantojen määrää.
- **Kerros-, rivi- ja luhtitalojen** suhteellisen korkea määrä asuinrakennuskannasta tulkitaan tässä työssä osaksi laadukasta asuinympäristöä. Pienissä keskuksissa on asuinrakennuksien enemmistö pientaloja. Tällöin samalla alueella kerros-, rivi- ja luhtitalot voivat tarjota mahdollisuuden eri elämänvaiheisiin ja -tilanteisiin sopivaan asumiseen, ja vastaavat näin elinkaariasumisen mahdollistamiseen.
- **Veden osuus** alueen pinta-alasta on tulkittu laadukkuuden näkökulmasta positiiviseksi tekijäksi: rannan läheisyys nostaa kiinteistöjen arvoa. Rantaviivan pituus ei todellisuudessa ole suoraan johdettavissa veden pinta-alasta vaan asiaan vaikuttaa myös mm. vesialueen rikkonaisuus. Tässä selvityksessä on kuitenkin pitäydytty suoraan vesipinta-alan määrätiedossa.

- **Liikunta- ja harrastepaikkojen tarjonta** on tärkeä osa laadukasta (asuin)ympäristöä. Ensivaiheessa tieto liikuntapaikoista poimittiin Jyväskylän yliopiston LIPAS-tietokannasta. Tämän tietokannan tiedot ovat kuitenkin varsin puutteellisia. Tietoja on täydennetty manuaalisesti kuntien verkkosivuilta tietoja etsien ja ilmakuvia tutkien, sekä kuntiin osoitetun kyselyn tuottamin tiedoin.
- **Ympäristön maisemallisia arvoja sekä luonnonarvoja** huomioitiin las-kemalla maakuntakaavaan merkittyjen virkistysalueiden, maakuntakaa-vaan merkittyjen luonnonsuojelualueiden, Natura 2000 -alueiden sekä maakuntakaavaan merkittyjen maisema-alueiden pinta-alat yhteen. Mitä enemmän tätä pinta-alaa alueella on, sitä parempi ympäristön laatu.

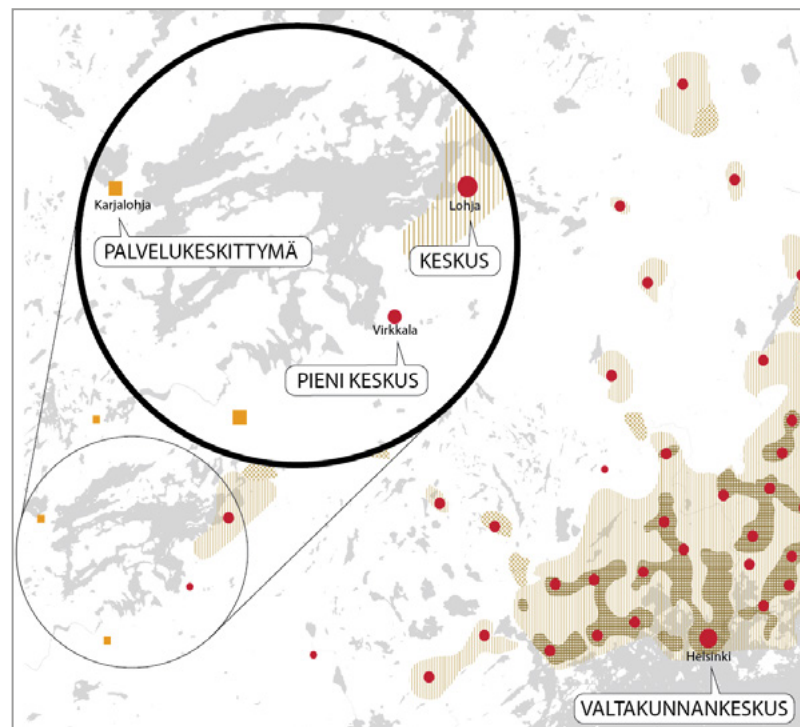
Lopuksi jokainen osatekijä skaalattiin asteikolle nollasta kymmeneen ja las-kettiin niistä keskiarvo, joka kuvaa keskuksen asumisen ja ympäristön laatua.

Paikkatietoaineistoihin perustuva analyysi muodostaa merkittävän osan profilointityöstä. On kuitenkin paljon ilmiöitä ja asioita, joita ei voi paikka-tietanalyysillä mielekkäästi tutkia eikä arvioida. Tämän vuoksi kustakin keskuksesta on laadittu kohdekorttiin tekstimuotoinen kuvailuosio. Kuvailut perustuvat kuntien profilointikyselyyn antamiin vastauksiin.

Profiloitavat kohteet luokittain

Pienet keskuksset (kuntien hallinnollisia keskuksia):

- Askolan kirkonkylä
- Inkoon kirkonkylä
- Lapinjärven kirkonkylä
- Myrskylän kirkonkylä
- Pornaisten kirkonkylä
- Pukkilan kirkonkylä
- Siuntion asemanseutu

Kuva 5. Esimerkkialueella erilaiset keskustyyppit

Pienet alakeskukset (asumisen, työpaikkojen ja palveluiden keskittymiä, ei hallinnollinen keskus):

- Espoo: Kalajärvi
- Tuusula: Kellokoski
- Vihti: Vihdin kirkonkylä
- Lohja: Virkkala

Palvelukeskittymät (pieniä asumisen, työpaikkojen sekä lähi- ja matkailupalveluiden taajamia Helsingin seudun ulkopuolella):

- Askola: Monninkylä
- Hanko: Lappohja
- Lohja: Karjalohja, Nummi, Pusula, Sammatti, Saukkola
- Loviisa: Koskenkylä, Liljendal, Strömfors
- Raasepori: Fiskars, Mustio, Pohja, Tenhola

Keskukset (tähän saakka profiloimattomat; monipuolisesti asumista, työpaikkoja sekä julkisia ja yksityisiä palveluja. Keskukset ovat jokseenkin hyvin joukkoliikenteellä saavutettavissa):

- Nurmijärvi: Rajamäki
- Kirkkonummi: Veikkola

Huomioita nimistöstä

Profiloitavista kohteista on pyritty käyttämään mahdollisimman täsmällisiä ja vakiintuneita nimiä. Jos kohteen vakiintunut nimi on sama, kuin nykyisin olemassa olevan kunnan nimi, on kohteella lisämääre ”kirkonkylä”. Tällaisia nimiä ovat esimerkiksi Inkoo kk (Inkoon kirkonkylä) ja Myrskylä kk (Myrskylän kirkonkylä). Profiloitavalla kohteella, tai ainakin osittain siihen kuuluvalla alueella voi olla myös vähemmän käytetty vanha kylän nimi kuten esimerkiksi Pornaisten kirkonkylän tapauksessa Kirveskoski, Liljendalissa Sävträsk tai Askolan kirkonkylän liepeillä Vakkola. Tällaisista kohteista on tässä selvityksessä käytetty arviomme mukaan niistä nykyisin yleisimmin käytettyä nimeä. Ruukkien ympärille muodostuneista kohteista on puolestaan käytetty vakiintunutta ruukin nimeä kuten esimerkiksi Fiskars.

Strömfors, Loviisa

Alueryhmät keskusten profiloinnissa

Työssä tarkastellut keskukset on osoitettu Uusimaa-kaavan kolmessa vaihemaakuntakaavassa pieninä keskuksina ja palvelukeskittyminä. Helsingin seudun, Itä-Uudenmaan ja Länsi-Uudenmaan vaihemaakuntakaavoissa on osoitettu yhteensä 27 kunnassa 11 pientä keskusta ja 14 palvelukeskittymää.

Pienet keskukset ja palvelukeskittymät on jaettu kolmeen keskenään vertailtavaan ryhmään: kuntakeskukset, muut kunnan alakeskukset sekä palvelukeskittymät. Lisäksi tarkasteluun on sisällytetty maakuntakaavassa keskuksina osoitetut Veikkola ja Rajamäki, jotka eivät sisällyneet edelliseen, Uudenmaan suurempia keskuksia koskeneeseen profilointiin.

Profilointidiagrammi kuvaa muuttujien toteutumista suhteessa muihin alueryhmän keskuksiin. Keskuksista käsitellyn ominaisuuden näkökulmasta vahvin saa arvon 10 ja toimii vertailukohtana muiden keskusten prosenttiosuuksien laskennassa.

Kuntakeskukset

Esimerkiksi kirkonkylä tai pienten kuntien keskustoja seudun maaseutumaaisilla alueilla, jotka ovat samalla hallinnollisia keskuksia.

Muut kunnan alakeskukset

Kirkonkylä tai pienten kuntien keskustoja tai vastaavia tiivistymiä seudun maaseutumaaisilla alueilla, ei hallinnollisia keskuksia.

Palvelukeskittymät

Pieniä asumisen, työpaikkojen sekä lähi- ja matkailupalveluiden taajamia Helsingin seudun ulkopuolella.

Veikkola ja Rajamäki

Monipuolisesti asumista, työpaikkoja sekä julkisia ja yksityisiä palveluja. Keskukset ovat hyvin joukkoliikenteellä saavutettavissa.

Kuvat ylhäältä alas: Siuntio (© Siuntion kunta), Kellokoski (© Mariikka Manninen), Strömfors, Loviisa (© Mariikka Manninen), Veikkola (© Kirkkonummen kunta, kaavoitus- ja liikennejärjestelmäpalvelut).

Muuttujat pienten keskusten profiloinnissa

Asumisen ja ympäristön laatutekijät

Muuttuja kuvaa keskuksen asumisympäristön laatua.

Aineistot:

Kesämökkien määrä, kerros-, rivi- ja luhtitalojen osuus asuinrakennuskannasta (Liiteri), veden osuus pinta-alasta (Maanmittauslaitos), liikunta- ja harrastepaikat (LIPAS-tietokanta, kuntakysely, ilmakuvat, kuntien verkkosivut) maakuntakaavaan merkittyjen virkistysalueiden, maakuntakaavaan merkittyjen luonnonsuojelualueiden, Natura 2000-alueiden sekä maakuntakaavaan merkittyjen maisema-alueiden pinta-alat (Uusimaa-kaava 2050)

Kaupalliset palvelut

Muuttuja kuvaa keskuksen roolia kaupallisena keskittymänä.

Aineistot:

Kunnilta kyselyllä kerätty tieto ja Liiteri-palvelun tieto kaupan toimipaikkojen lukumäärästä 250m*250m ruuduittain ja toimialoittain

Väestön määrä

Muuttuja kuvaa keskuksen roolia asumisen keskittymänä.

Aineistot:

Väestö 250m*250m ruuduittain (Liiteri)

Työpaikkojen määrä

Muuttuja kuvaa keskuksen roolia työpaikkojen keskittymänä.

Aineistot:

Työpaikat 250m*250m ruuduittain (Liiteri)

Julkisten palvelujen tarjonta

Muuttuja kuvaa keskuksen SOTE- ja sivistyspalvelujen tarjontaa.

Aineistot:

Kunnilta kyselyllä kerätty tieto, kuntien verkkosivustoilta kerätty tieto, aluehallintouudistuksen valmistelun yhteydessä Uudellamaalla kerätty tietovaranto SOTE-toimipisteistä

Saavutettavuus

Muuttuja kuvaa keskuksen saavutettavuutta eri kulkumuotojen näkökulmasta.

Aineistot:

SAVU-aineistossa keskuksen parhaiten saavutettavan ruudun arvo (keskiarvo väestön ja työpaikkojen saavutettavuudesta jalankululla, pyörällä, joukkoliikenteellä ja autolla)

Profiloinnit: kohdekortit

Ryhmä 1: Pienet keskukset

Askola tarjoaa palvelut vauvasta vaariin

Askolan kirkonkylä tarjoaa maaseutumaista asumista lähellä kaupungeja, tällä hetkellä runsaalle 1500 asukkaalle. Askolassa voimakkainta väestönkasvua etenkin 15–64-vuotiaiden ikäryhmässä on ollut vuosina 2000–2010. Yli 64-vuotiaiden määrä on lisääntynyt tasaisesti 1990–2020, 12 prosentin osuudesta 20 prosenttiin.

Askolassa on tilaa hengittää ja turvallista elää, myös väestön lisääntyessä, sillä kirkonkylältä saa kunnan palveluita, kirjaston ja kulttuuria, terveysaseman, Mäntyrinteen hoivapalvelut, yläkoulun sekä päiväkodit. Peruspalveluita täydentävät monet tapahtumat ja nähtävyydet, kuten Porvoonjoki sekä tilaisuudet: kirjaston ja seurakunnan järjestämät sekä Askola-areenan monet tilaisuudet.

Etätyötä tehdään kodeissa, jotka ovat usein omakotitaloja – tilaa onkin niin työn tekemiselle kuin elämiseen. Etätyöllä on ollut selkeä vaikutus myös paikallisen ruoka-kaupan myyntiin, joka onkin lisääntynyt. Vapaa-ajan asukkaiden merkitys on vähäinen. Paikalliseen, kestävään liikkumiseen panostetaan: kevyen liikenteen väyliä parannetaan ja rakennetaan hieman lisää vuosittain.

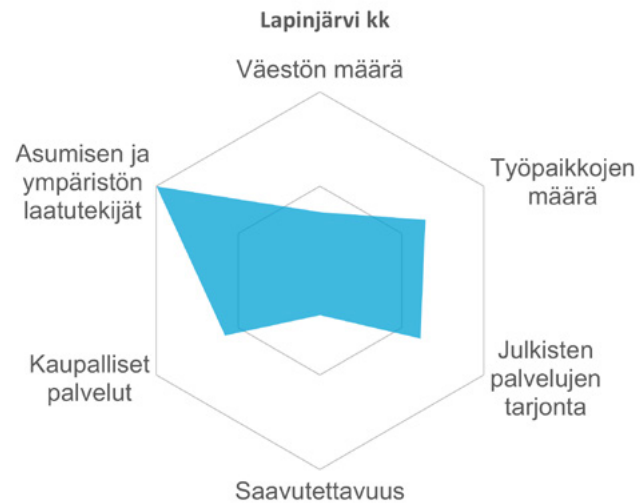

Inkoon kirkonkylä on merellinen ja palveleva

Kunnan kehittyvä ydinkeskus, jonne pienvenesatama, arvokas kulttuuriympäristö, helposti saavuttavat lähipalvelut ja tihein asutus ovat keskittyneet. Asukkaita on noin 2400. Yli 64-vuotiaiden osuus on lisääntynyt viidenneksen osuudesta 30 prosenttiin 2010–2020. Alueelle kaavoitetaan uutta asumista ja uusi koulukeskus on valmistunut, mikä saattaa kääntää ikärakenteen muutossuuntaa. Etenkin kesällä vierasvenesatama tuo paljon kävijöitä. Etätyöntekijöille kunta on pyrkinyt järjestämään työtiloja.

Keskustaa luonnehtivat merenläheisyys, sekä tapahtumat: mm. Meri- ja Musiikki Festivaali, Inkoon päivä (tori- ja tapahtumapäivä) ja Inkoon antiikkipäivä. Koettavaa ja nähtävää on mm. Inkoon keskiaikainen harmaakivikirkko, Galleria Karaija, Inkoon kotiseutumuseo Gammelgården, Sotilasmuseo Torpin tykit, Muumipuisto sekä vierasvenesatama ja uimaranta Björkudden.

Kirkonkylällä on parhaat kulkuyhteydet, ja yhteyksien kehittämiseen myös panostetaan; kunta järjestää joukkoliikennettä kuntakeskuksesta kyliin, koulukuljetuksia on avattu avoimeksi joukkoliikenteeksi, Inkyyti (Ingåket)-kokeilu kesällä 2022 ja kesäisin joukkoliikennettä Barösundiin (saaristoon) sekä bussilla että veneellä. Inkoon kävelyn ja pyöräilyn edistämissuunnitelma on valmistunut 2022.

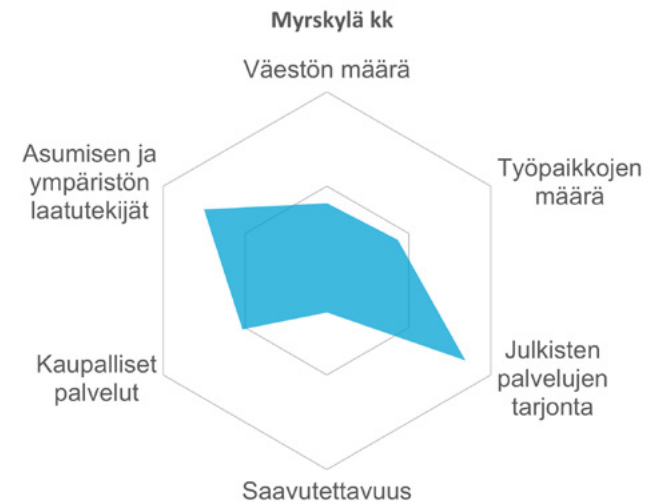
Lapinjärven kirkonkylällä maalaismaisemaa ja järvinäkymää

Lapinjärven kirkonkylä on kunnan hallinnollinen keskus sekä samalla kunnan suurin kylä. Vanhan, perinteisen kirkonkylän vahvuudet liittyvät asumisen ja ympäristön laatuun.

Alueen asukasluku on vaihdellut 1000 asukkaan molemmin puolin viimeiset vuosikymmenet. Väestön kehitysnäkymät nähdään maltillisina, joskin lievää kasvua tavoitellaan, ja siten käännettä viime vuosien kehitykseen. Yli 64-vuotiaiden osuus on kasvanut viidenneksestä 30 prosenttiin ajanjaksolla 2000–2020; voimakkain alenema on ollut 2010–2020 ikäryhmissä 15–64-vuotta.

Kirkonkylällä sijaitsevat kaupalliset palvelut erottautuvat edukseen: keskustassa on niin päivittäistavarakauppa, tilaa vaativaa kauppaa kuin erikoistavarakauppaa. Julkisista palveluista Lapinjärvi tarjoaa kirjaston, päiväkodin ja kaksi ala-astetta.

Lapinjärven kunta on järjestänyt loppuvuodesta 2022 ideakilpailun kirkonkylän keskustan täydennysrakentamisesta. Tavoitteena on saada kylämiljöön, maiseman, liikenteen ja toiminnan kannalta lähtökohtia elinvoiman ja asumisen kehityksen tukemiseksi, samalla huomioiden valtakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö.

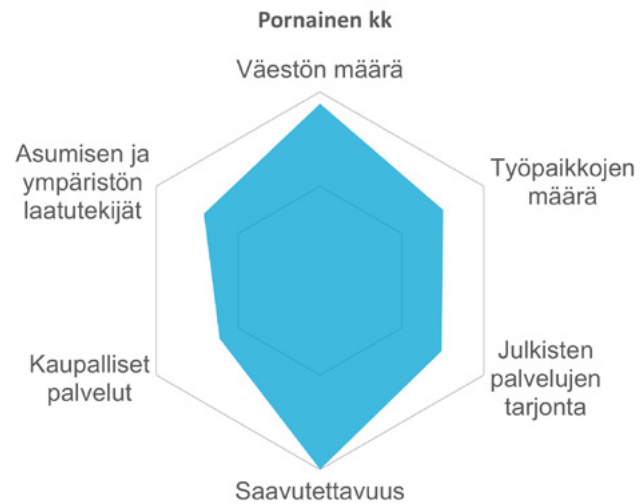

Myrskylän monimuotoiset maisemat vetoavat

Itä-Uudenmaan järviylängöllä sijaitseva viidentoista järven Myrskylä vetoaa niin vakituisiin kuin vapaa-ajan asukkaisiin. Vakituksia asukkaita on Myrskylän kuntakeskuksessa runsas 1000, mutta kesäkaudeksi kunnan väkiluku kasvaa jopa 600 henkilöllä, mikä heijastuu myös palveluiden kausittaiseen kysyntään. Asukasluku on pysynyt jokseenkin muuttumatomana 1990–2020. Myös Myrskylässä yli 64-vuotiaiden ikäryhmän osuus on kasvanut koko tarkasteluajan, ollen nyt 34 %. Myrskylän visio on olla Suomen ensimmäinen Arkiturvallinen Kunta (katso lisää, liite 1).

Alueen nähtävyyksiä ovat Myrskylän vanha mänty, kulttuurihistoriallisesti arvokas Myrskylän kirkon alue, rantareitti, lukuisat järvet, Myrskylän evakuoitu apteekki, Lassen Virenin harjoittelumaasto, ”Lassen polku” ja patsas, Syväjärven uimaranta, kotiseutumuseo ja talviset hiihtoladut, sekä tapahtumista erityisesti kesäkauden avaus. Yrityksistä mielenkiintoisia ovat Tallan puukenkätehdas ainoina Euroopassa sekä Myrskylän Savun herkullinen savukala suoraan tehtaanmyymälästä.

Palvelukyyti kyläkeskuksen ja taajaman välillä järjestyy kahdesti viikossa, samoin joukkoliikenne työssäkäyntialueella. Orimattilan ja Lahden suuntaan kunta tunnistaa vielä parannettavaa. Kevyt liikenne rajoittuu taajaman alueelle, mihin hyvät mahdollisuudet. Kimpapakyytiäkin on kokeiltu.

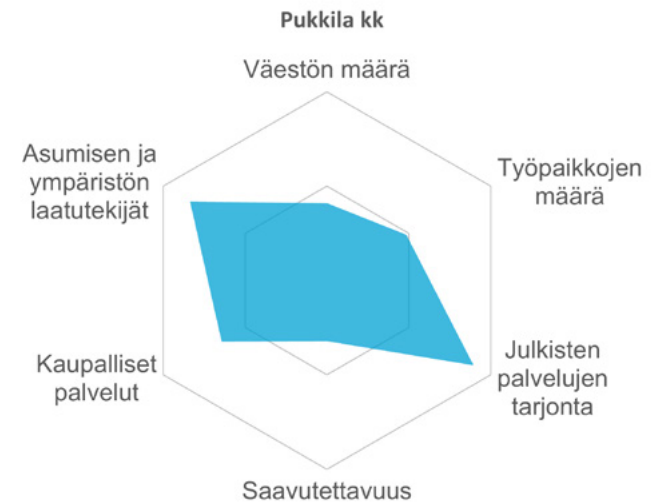
Pornaisissa on tekemisen meininkiä

Pornaisten kuntakeskus tuo luonnonläheisyyden, tekemisen meiningin ja lukuisia nähtävyyksiä jokaisen lähelle, kuten Pornaisten kirkkirkko ja kylämuseo sekä tapahtumia kuten kevätkarnevaalit ja kesätoritapahtumat sekä kesäteatteri. Kunta tuo myös liikunnan kaikille halukkaille sen eri muodoissa.

Asukkaita kuntakeskuksessa on vajaa 2400. Asukasmäärässä voimakkainta kasvu on ollut 1990–2010 työikäisten keskuudessa. Voimakkain alenema on ollut 2010–2020 tarkastelujaksolla alle 15-vuotiaissa. Yli 64-vuotiaiden osuus on lisääntynyt hieman, ollen 17 %.

Kunnassa on huomioitu etätyön tukeminen muun muassa keskustaajaman kattavan 5G-verkon kautta. Vapaa-ajan asujilla tai vapaa-ajan asunnoista työskentelevillä on mahdollisuus liittyä koko kunnan kattavaan valokuituverkkoon.

Valmisteilla olevan Pornaisten kunnan kestävän liikkumisen selvityksen tavoitteena on parantaa kuntalaisten liikkumisyhteyksiä palveluliikenteen avulla ja selvittää tarvetta mm. sähkö- ja hybridiautojen latausmahdollisuuksille.

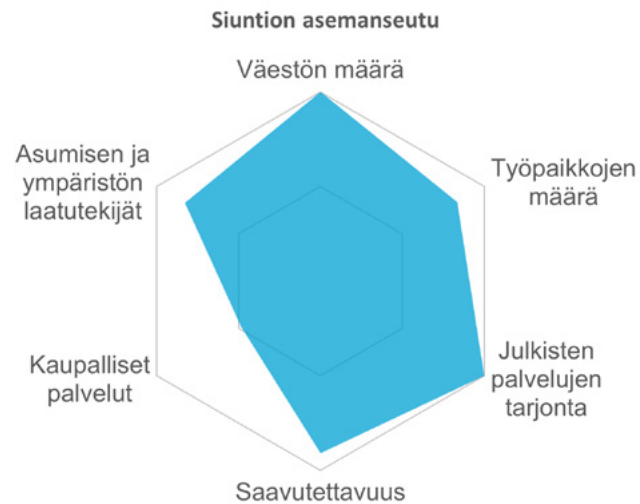

Yhteisöllinen ja rento Pukkilan kirkonkylä

Täältä löytyy vahva yhteisöllisyys ja yhdessä tekemisen meininki. Aktiiviset järjestöt ja urheiluseurat tapahtumineen rikastavat arkea ja juhlaa. Meillä toimii rakkaudella koko kylä kasvattaa -ilmapiiri.

Runsaan 1000 asukkaan Pukkilan kirkonkylän alue on pysynyt kehityksen osalta vakaana, verrattuna moneen muuhun keskukseen. Työikäisten (15–64 vuotta) osuus on pysynyt 60 % tietämillä, yli 64-vuotiaita on 22 % (2020).

Lisääntynyt etätyö on merkittävä tekijä ja mahdollisuus saada uutta asukas pohjaa ja lisätä vapaa-ajan asukkaiden viettämää aikaa alueella. Kunta onkin järjestänyt ilmaisia etätyötiloja kaikkien saataville! Tilojen kysyntä on ollut tasaista ja kasvavaa. Kirkonkylältä löytyvät Koivulinnan taidegalleria, kotiseutumuseo, Onnin hyvinvointikeskuksen vaihtuvat näyttelyt, Japanilainen puutarha Onnin kahvion yhteydessä, historiallinen Meijerin-ranta rakennuksineen, Naarkosken luonnonalue, kesäteatteri, Cruising-tapahtuma sekä kuu-tamoviikon eri tapahtumat joka vuosi elokuussa. Lisäksi tarjolla ovat Vanhan pappilan pihapiiri tapahtumineen sekä Onnin-toritapahtumat aina lauantaisin kesäkaudella. Keskustassa cruising-tapahtuma (Kuutamoviikko), suosittu kesäteatteri sekä konsertit saavat maakunnista väkeä liikkeelle. Keskusta tarjoaakin runsaan viikoittaisen tapahtumakalenterin (kunta, järjestöt, seurakunta). Kaikki löytyy kävelyetäisyydellä, kauniin luonnon ympäröimänä.

Siuntion voimavarana kulttuurimaisema ja HSL

Siuntion kuntakeskusta luottaa voimakkaaseen kasvuun. Kunnan maankäytön kehityskuva 2040 tavoitteena on jopa 10 000 asukasta keskustan alueelle. Keskusta onkin kasvava, tällä hetkellä asukkaita on runsas 2500. Väestössä yli 64-vuotiaiden osuus on kasvanut tarkastelujaksolla 1990–2020 seitsemän prosentin osuudesta viidennekseen, työikäisten osuus on 60 % (2020).

Kuntakeskustaan on vastikään valmistunut Sivistyskampus Siuntion sydän, joka tarjoaa suomen ja ruotsinkielisen perusopetuksen (luokat suom. 1–9 ja ruots. 1–6) lisäksi esiopetusta, kirjaston, neuvolan ja nuorisokahvilatilat. Kuntakeskuksesta löytyy myös mm. terveyskeskus, päiväkoteja ja kauppaa. Tapahtumia ja koettavaa tarjoavat Aleksis Kiven aikanaan asuttama, monien mahdollisuuksien kulttuuritalo Fanjunkars, Sjundeå Cup -käsipalloturnaus sekä syksyisin järjestettävä Siuntio Päivä. Keskustan lähialueilta löytyy niin linnoja kuin elämispalveluita.

Sijainti pääkaupunkiseudun kupeessa avaa lisää mahdollisuuksia. Siuntion työssäkäyvistä 75 % käy kunnan ulkopuolella töissä. Tammikuussa 2022 toteutetun kuntalaiskyselyn mukaan etätyö on vähentänyt merkittävästi liikkumisen tarvetta. Kyselyyn vastaajista valtaosa on tehnyt etätyötä kotoa käsin. Siuntio on HSL-kunta ja kunnan tavoitteena on junavuorojen lisääminen ja vaihtoketjujen sujuvoittaminen.

Siuntio

© Siuntion kunta

Ryhmä 2: Pienet keskukset, kunnan alakeskukset

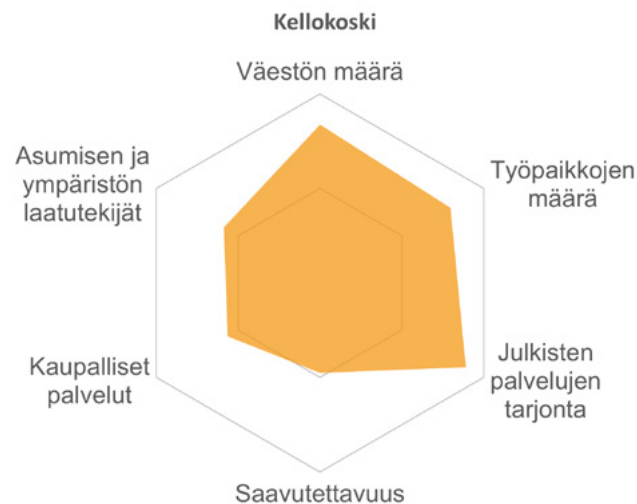

Espoon Kalajärvi – kylämäistä asumista kaupungissa

Kalajärvi on Espoon paikalliskeskus etäällä suurempien keskustojen verkostokaupungista ja tässä mielessä ainoa irrallinen pieni keskus Espoossa. Kalajärvi on mainittu Espoon strategiassa paikalliskeskuksena ja se kasvaa voimakkaasti: nykyväestöä Kalajärven ydinalueella on noin 2700, ja kolmen kilometrin säteellä tarkasteltuna runsas 7300; yleiskaavassa tutkitaan asukasmäärän huomattavaa lisäystä.

Alueelle ominaista on luonnonläheisyys, pientaloalueet sekä selkeä ja rajattu "kyläkeskus" keskittyneine lähipalveluineen. Lähellä on Tremanskärren luonnonsuojelualue sekä Luukkaan kartanon (Luukin) virkistysalueet. Kalajärvi-päivä järjestetään vuosittain.

Uudessa yleiskaavassa kehitetään joukkoliikennekäytävää Kalajärveltä Viiskorven kautta Espoon muihin keskuksiin, jolloin rooli kuntarakenteessa ja kestävästä liikkumisen keskuksena vahvistuisi. Kalajärvelle suunnitellaan uutta joukkoliikenteen runkoyhteyttä ja pyöräilyreitistöä Espoon muiden keskusten suuntaan. Vihdintiestä kehitetään kestävästä liikkumisen laatuikäytävää Helsingin suuntaan ELY-keskuksen työssä. Kalajärven kaavarunko valmistuu keväällä 2023. Tässä "vartin kaupunkikylä"-työssä painotetaan harvinaisempia asuntotyyppisiä ja luonnonläheisyyttä.

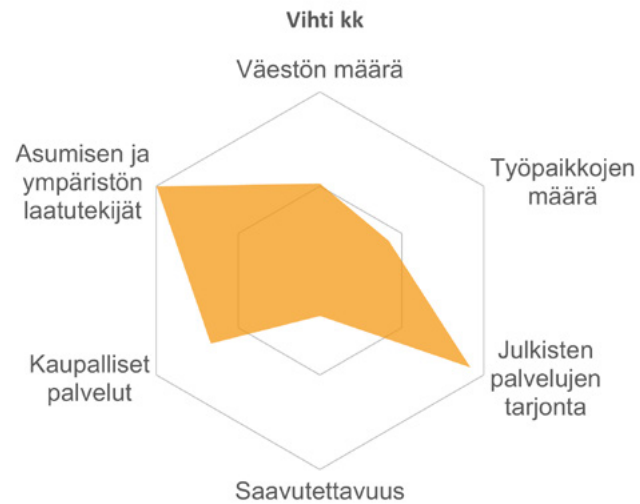

Kellokoskella suvaitsevaisuus ja historia aina läsnä

Tuusulan Kellokoskella "ruukin rouheus ja mielisairaalan perintönä tullut suvaitsevaisuus ovat se juttu". Vetovoimatekijänä ehdottomia ovat kylämäisyys ja isompien kaupunkien läheisyys. Tämä näkyy myös asukasmäärässä. Vuonna 2020 asukkaita runsas 6100, ja suunta on ollut kasvava. Vain nuorimpien ikäluokkien 0–14 vuotta muutossuunta on ollut aleneva (tarkastelujakso 2010–2020).

Kellokosken ruukki on pääkaupunkiseudun lähin ruukki. Se on matkailukohteena erityinen ja nimenomaan päiväretki-potentiaalia on paljon. Kellokoskella tapahtuukin paljon: Ruukilla vuosittaiset joulumarkkinat ja vuonna 2022 ensi kertaa taiteiden yö, on Piknik-konserttia, Kelloveneregattaa, pyöräilytapahtumaa sekä musiikkitapahtuma Cherifest. Kellokosken kirkko on 1800-luvun kaunis rakennus ja ihana Männistön tanssilava toiminnassa kesäisin. Mielisairaalamuseo on auki ympäri vuoden. Entisen mielisairaalan rakennukset ja piha ovat nähtävyys itsessään. Nyt tyhjillään olevien sairaalakiinteistöjen kohtalo määrittää myös suuresti kylän jatkoa.

Kellokoskella valmistuu vuoden 2022 loppuun mennessä mittava tieremontti, joka parantaa merkittävästi kevyen liikenteen liikkumista. Samoin viestinnässä korostetaan kahden rautatieaseman läheisyyttä ja kannustetaan junalla liikkumiseen.

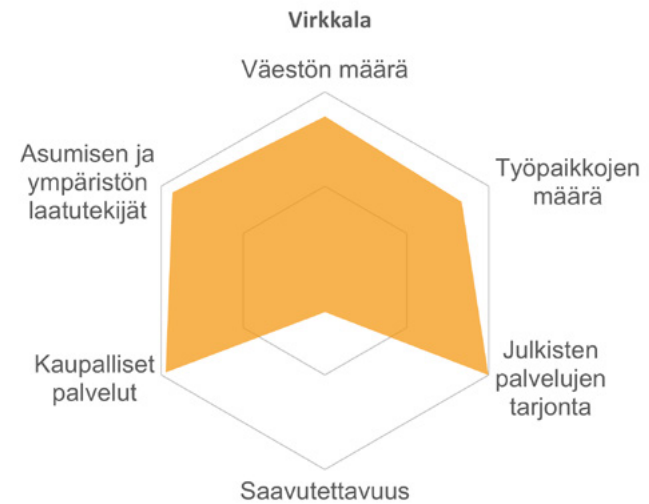
Vihdin kirkonkylä ja vanhan kirkonkylän henki

Vihdin kirkonkylä on Vihdin entinen kuntakeskus, jolla on tärkeä rooli kaupunkimaisemman Nummelan ja maaseudun välissä. Monet lähikylät nojaavat toiminnallisesti Kirkonkylään, etenkin uuden koulukeskuksen avauduttua 2019. Kirkonkylän asukasluku on vajaa 3800.

Vihdin kirkonkylä on säilyttänyt hienon vanhan kirkonkylän hengen arvokkaassa kulttuuriympäristössä. Nykyisin kirkonkylä on tunnettu muun muassa kesäteatteristaan, kattavista palveluista ja taidetalosta.

Kirkonkylä myös kehittyy: parhaillaan on rakenteilla campus- ja lähiliikuntapaikkoja, ja ranta-alueelle laaditaan puistosuunnitelmaa, tavoitteena entistä houkuttelevampi, viihtyisämpi ja toiminnallisempi kirkonkylä, sen kulttuurihistoriaa kunnioittaen.

Vihdin strateginen yleiskaava piirtää suuntaviivat kirkonkylän kestäväälle saavutettavuudelle: keskuksen alueelle on osoitettu merkinnät joukkoliikenteen laukukäytävästä Nummelan suuntaan ja lisäksi joukkoliikenteen käytävä Karkkilan suuntiin. Yhteystarve on myös Vanhalle Porintielle. Kaavassa on merkitty myös pyöräilyn paikalliset ja seudulliset yhteydet. Kirkonkylälle on perustettu myös viime vuonna opastettu pyöräilyreitti.

Virkkalan teollisuusperintö näkyvissä

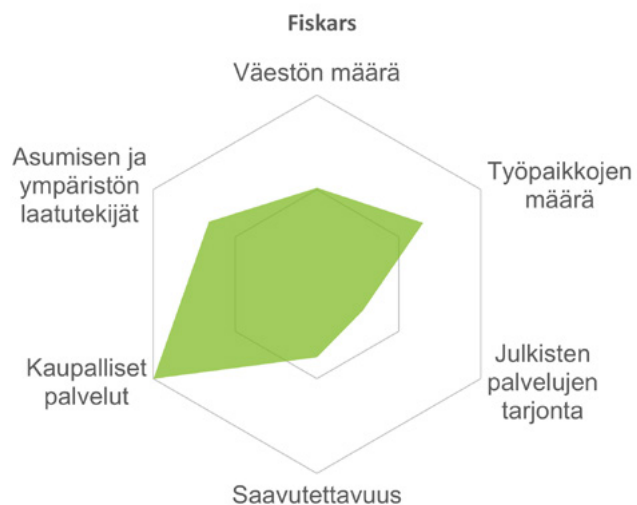
Lohjan alakeskus Virkkalassa on tiheämpi asutus kuin muissa Lohjan keskuksissa. Asukkaita on runsas 6400. Määrä on ollut hivenen laskeva, mutta ei juurikaan poikkea vuoden 2000 tilanteesta. Ikäryhmittäin tarkasteltuna vain yli 64-vuotiaissa on tapahtunut lisäystä tarkastelujaksolla 1990–2020.

Lähialueella sijaitsee merkittäviä määriä vapaa-ajan asuntoja, joten asukasmäärässä on jonkin verran myös kausivaihtelua. Virkkala on tiiviisti kiinni Lohjan nauhakaupunkitaajamassa – mitä palveluita Virkkalasta ei löytyisi, täydentävät tarjontaa läheiset muut palvelukeskittymät ja keskukset.

Virkkalassa alueen teollisuushistoria on voimakkaasti läsnä. Nähtävyyksiä ja koettavaa ovat muun muassa Petter Forsströmin puisto, entisen Kalkkipetterin tehtaan rakennettu ympäristö, Pähkinäniemen lehto, Kässäntalo näyttelyineen ja tapahtumineen sekä kesäkaudella lauttaravintola Kaljaasi. Alueella järjestetään myös urheilutapahtumia ja Virkkala-päivät.

Liikunnasta sujuvoittaa pyöräilyn laukukäytävä. Virkkalan ja Lohjan keskustan välillä kulkee etenkin arkisin useita bussivuoroja; näistä useat liikennöivät aina Helsinkiin saakka, osa myös toiseen suuntaan, jopa Saloon saakka.

Ryhmä 3: Palvelukeskittymät

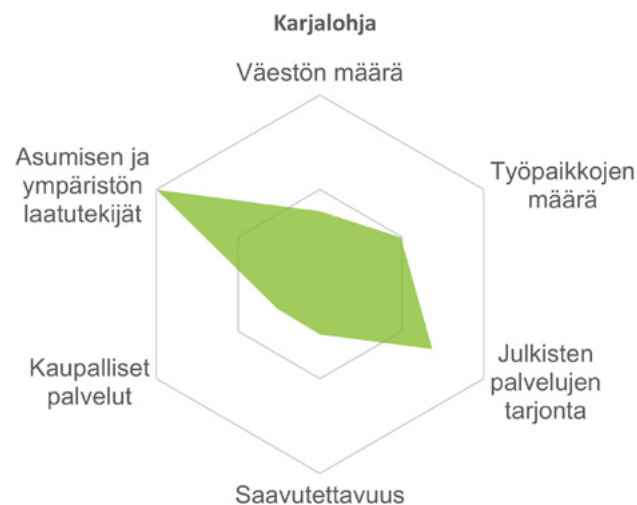

Fiskars on luovien kaupunkimaalaisten keskittymä

Raaseporin Fiskars vetää puoleensa pääkaupunkiseudun samankaltaisia kaupunkimaa-
laisia, kuten myös kansainvälisyyttä ja turismia. Vakituksia asukkaita on runsas 1000,
eikä ikäryhmissä ole ollut merkittäviä muutoksia – yli 64-vuotiaiden osuus vakituksissa
asukkaissa on kuitenkin noussut 26 prosenttiin 17 % osuudesta ajanjaksolla 1990–2020.
Fiskars on todennäköisesti kasvava alue, jota leimaa suuri kausivaihtelu. Matkailijoita
alueella käy yli 150 000 vuosittain. Etätyöllä on suuri merkitys sekä vakituksille että
vapaa-ajan asukkailla.

Palvelu- ja tapahtumatarjonta on erittäin aktiivista ja kattavaa, ja nähtävyyksiä on lukuisia.
Näistä tunnetuin on vuonna 1649 perustettu Fiskarsin Ruukki, joka tunnetaan nykyisin
suomalaisen taiteen ja muotoilun keskuksena. Se tarjoaa tilat yli 30 putiikille ja pajalle.
Alueen lukuisten kahviloiden, ravintoloiden, puotien ja muiden palveluiden lisäksi tarjolla
on tapahtumia vuoden ympäri.

Fiskarsilla on erittäin tärkeä rooli kunnan keskusverkossa. Alueella on omat vahvat
luonteenpiirteensä, joihin vaikuttavat sekä fyysinen ympäristö, historia että asukkaat ja
muut toimijat.

Kesämökkien ja kulttuurimaiseman Karjalohja

Lohjan Karjalohja on pienen kunnan entinen keskus, jonka asukasmäärä on säilynyt
pitkään melko muuttumattomana vajaan 800 asukkaan tasolla. Väestömäärän huippu on
ollut 2000-luvun taitteessa, joskin työikäisten suhteellinen osuus on lähtenyt hienoiseen
laskuun vasta 2010 jälkeen, ja on nyt 56 %. Yli 64-vuotiaiden osuus on kasvanut voimak-
kaimmin 2010–2020. Alueella on merkittävän paljon loma-asuntoja. Yleisesti ottaen
etätyön ja vapaa-ajan asukkaiden merkitys on alueelle positiivinen.

Karjalohja lukeutuu valtakunnallisesti merkittäviin rakennettujen kulttuuriympäristöjen
kohteisiin (RKY). Kirkonkylän kulttuurimaiseman arvo perustuu sen maisemallisesti
poikkeukselliseen sijaintiin ja rakennuskantaan. Nähtävyytenä onkin vanha kirkko ja
sen luota avautuvat näkymät. Koettavaa on mm. Lohja Spa ja Unkan baari sekä pienet
musiikkitapahtumat kuten Koivu ja tähti. Karjalohjalla järjestetään myös heinäkuiset
Puujärvi-päivät.

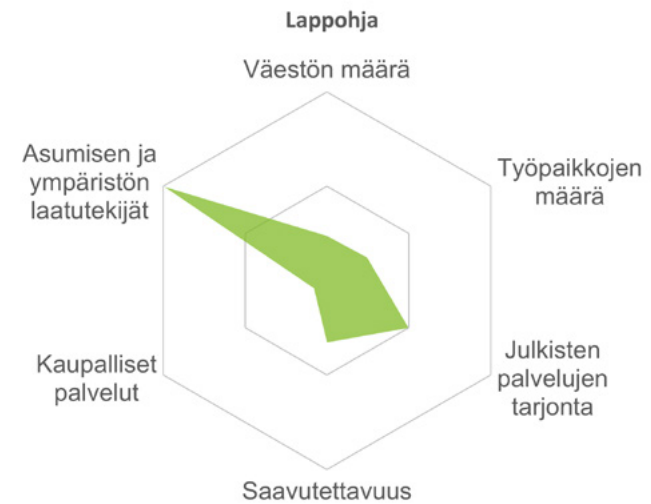
Lohjan kaupunki on perustanut joukkoliikennetyöryhmän selvittämään joukkoliikenteen
kehittämistä. Lohjan keskusta on tällä hetkellä kohtuullinen joukkoliikennetarjonta.
Kevyen liikenteen väylä kulkee keskuksen pääväylää.

Koskenkylä on vireä alueellinen keskus

Loviisan Koskenkylä on runsaan 1200 asukkaan aluekeskus, jolla on myös seudullinen rooli. Työikäisten määrä nousi voimakkaasti 1990–2010, sittemmin on ollut vähäistä alenemaa. Työikäisten osuus väestöstä on 65 % ja yli 64-vuotiaiden 17 % (2020). Koskenkylän väestö on pääasiassa vakituista ja etätyö nostaa alueen merkitystä. Alueen peruspalvelutarjontaan kuuluvat mm. kauppa, päiväkotia ja alakoulu. Nähtävyyksiä alueella ovat Forsbyn ruukkiympäristö koskimaisemineen, joka on valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY), ja Pernajan Agricola-seura ry:n museo.

Sijainti lähellä Helsinkiä ja Porvoota tuo hyvät liikenneyhteydet. Loviisaan on laadittu ja hyväksytty kävelyn ja pyöräliikenteen edistämishjelma. Koskenkylä on tunnistettu edistämishjelmassa kyläasumisen ympäristönä, jossa tavoitteena on arjen asiointiliikku- misen sujuvuus ja turvallinen liikkumisympäristö (Loviisa 2021). Huomiota kiinnitetäänkin turvalliseen asiointiliikkumiseen ja virkistytymiseen. Joukko liikenne kulkee koulujen aukioloaikoina. Loviisan kävelyn ja pyöräliikenteen edistämishjelmassa on osoitettu Loviisan keskustaajaman ja Koskenkylän välille pyöräliikenteen pääreitti, jolla edistetään pyöräliikenteen olosuhteita.

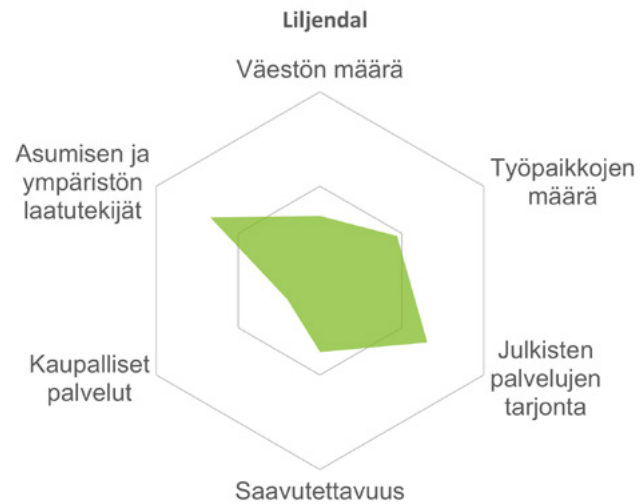

Lappohja – kehittyvä asumisen ja toiminnan pittoreski ympäristö

Hangon Lappohja sijaitsee Tammisaaren ja Hangon kantakaupungin puolivälissä. Lappoh- jan asuin- ja toimintaympäristöä luonnehtivat sanat viihtyisä, rauhallinen ja pittoreski. Tällä noin 500 asukkaan alueella on jonkin verran kausivaihtelua ja myös etätyöllä on suuri merkitys, ja mahdollisesti vaikutusta asukasrakenteen kehittymiseen. Vielä vuoteen 2020 työikäisten osuus on laskenut voimakkaasti: vuosina 1990 ja 2000 osuus on ollut 75 %, vuonna 2020 alueen asukkaista työikäisten osuus on ollut 51 %, ja vastaavasti yli 65-vuotiaiden 40 %.

Tämä vajaan 500 asukkaan alue tarjoaa ainutlaatuisia luontoarvoja ja virkistyskäyttöä, kuten Lappohja-päivät, Rintamamuseon ja aivan uskomattoman hienot dyynit ja hiekkarannan. Hangon rataa sähköistetään ja jatkossakin junan on tarkoitus pysähtyä Lappoh- jassa. Suunnitelmissa on esimerkiksi vuokrapiörörien sijoittaminen myös Lappohjaan, mikä lisäisi liikkumisen mahdollisuuksia.

Työpaikka-alueenakin alue on kehittyvä: SSAB:n kiinteistössä aloitetaan uutta yritys- ja muuta toimintaa ja myös Koverharin sataman kehittämiseen satsataan. Alueella on kunnan keskusverkostossa oleellinen rooli, sekä seudullista merkitystä. Kehitysnäkymät ovatkin varsin suotuisat ja asukasmäärän lisäystä ennakoimaan.

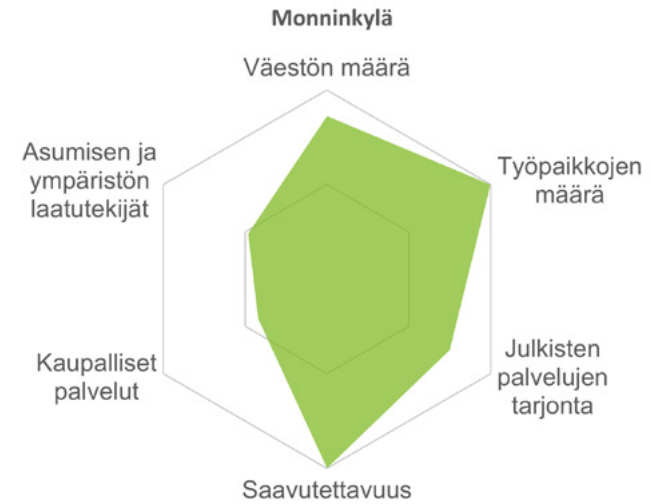

Liljendal on vireä kylä maalaismiljöössä

Loviisan Liljendal on kunnan pieni, noin 700 asukkaan aluekeskus, jossa väestö on pääasiassa vakituista ja kehitysnäkymät ovat tasaiset. Työikäisten määrä kasvoi etenkin 2000–2010, sittemmin vain yli 64-vuotiaiden määrä on ollut hivenen nousussa (osuus 27 % vuonna 2020). Asukaslukuun kausivaihtelua tuo Hopjärven ympärillä oleva loma-asutus. Etätyö nostaa alueen merkitystä entisestään.

Liljendalissa on vahva yhteishenki. Alueelta löytyvät peruspalveluina mm. kauppa, päiväkotit ja alakoulu. Alueella sijaitsevia nähtävyyksiä ovat muun muassa Liljendalin Kirkko ja Liljendalin kotiseutumuseo, ja tapahtumana Liljendalpäivät on suosittu.

Liljendalissa on turvallista liikkua ja asua. Loviisan kävelyn ja pyöräliikenteen edistämishjelmassa (Loviisa 2021) Liljendal on tunnistettu liikkumisen selvityksessä Kyläasumisen ympäristönä, jossa tavoitteena on arjen asiointiliikkumisen sujuvuus ja turvallinen liikkumisympäristö. Ohjelmassa on osoitettu välille Loviisan keskustaaajama ja Liljendal pyöräliikenteen aluereitti, jolla edistetään pyöräliikenteen olosuhteita.

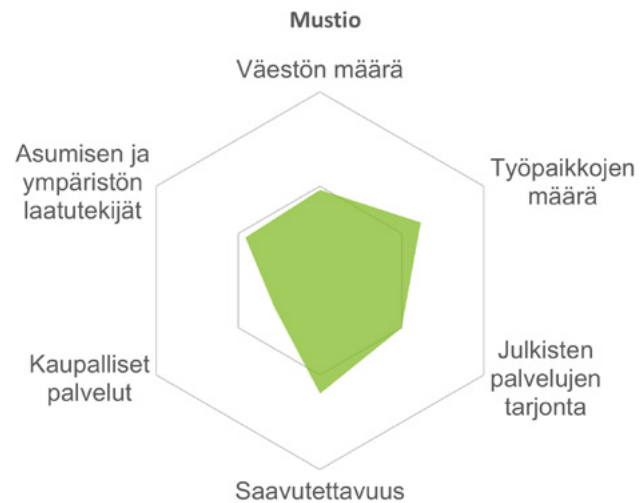

Monninkylä täydentää Askolan tarjontaa

Askolan Monninkylä on kunnan toinen päätaajama. Asukasmäärä, runsas 1700, on hieman kirkonkylää suurempi. Tarkastelujaksolla 1990–2010 on etenkin työikäisten (15–64 vuotta) määrä ollut kasvava, mutta kääntynyt laskuun viimeisen vuosikymmenen aikana. Alle 15-vuotiaiden määrä on pysynyt jokseenkin muuttumattomana, 21 % osuudella 2000–2020.

Monninkylästä löytyvät liikekeskuksen palvelut, alakoulu, päiväkotit, lukio sekä ammatilliset opintomahdollisuudet. Peruspalveluita täydentävät monet tapahtumat ja nähtävyydet. Monninkylä tarjoaa myös kesätöiden ja kylätalon tilaisuudet.

Askolan kunnan alueella on saatavilla runsaasti erilaisia rakentamiseen sekä talonhuoltoon liittyviä palveluita. Nämä tukevat ympärivuotista asumista paikkakunnalla, ja sinne muuttoa. Valokuitu on rakenteilla taajamien alueella ja liittymä on otettavissa yksityisiin koteihin. Kuitu on tulossa myös kunnan omistamiin asuntoihin. Etätyötä tehdään kodeissa, jotka ovat usein omakotitaloja – tilaa onkin niin työn tekemiselle kuin elämiselle.

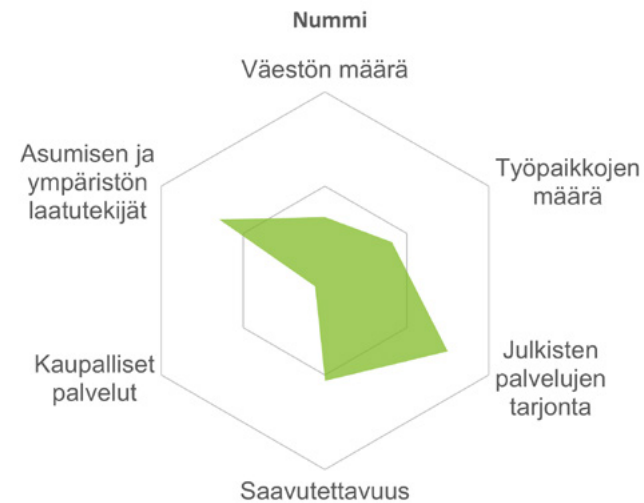

Mustio tunnetaan linnastaan

Raaseporin Mustiolla on ollut asutusta jo kivikaudesta lähtien. Nykyisin Mustiolla asuu vajaa 1000 asukasta; leimaa-antavaa on työikäisten suhteellisen suurena pysynyt osuus, 63 % vuonna 1990 ja 62 % vuonna 2020, jolloin vastaavasti yli 64-vuotiaita on ollut runsas viidennes (22 %). Asukasluvussa ei ole ollut suuria vaihteluita menneinä vuosikymmeninä, kuten ei ole ollut suurta kausivaihteluakaan.

Mustiolla on kohtalainen merkitys alueellisena palvelukeskittymänä. Päiväkoti, alakoulu, kirjasto ja neuvola palvelevat asukkaita. Myös nähtävää ja koettavaa on: Mustion Linna ympäristöineen ja jokimiljöineen, linnan majoitus- ja ravintolapalvelut, Suomen ensimmäinen rautaruukki Mustion Ruukki sekä Korpuddenin kallioalue ja sen monimuotoiset luontotyypit. Teatterista kiinnostuneiden kannattaa tutustua Mustion Linnan kesäteatteriin (Svartå Slotts sommarteater), kuten myös Mustion kiertävään nukketeatteriin Taiga-Mattoon.

Linja-autot kulkevat Mustiosta Lohjalle ja sieltä edelleen Helsinkiin, sekä rajallisin vuoroin myös Saloon ja esimerkiksi Fiskarsiin ja Tammisaareen.

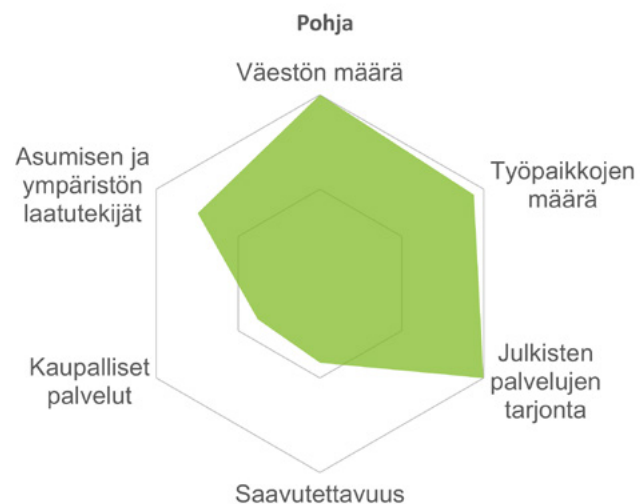

Nummi avaa maisemia, myös historiaan

Nummi ja Saukkola muodostavat yhdessä keskuksen. Keskuksen ytimen väestömäärän huippu ollut vuonna 2010, nykyisin Nummella asukkaita on vajaa 700. Ikäryhmissä yli 64-vuotiaiden määrä on pysynyt poikkeuksellisen tasaisena, suhteellisen osuuden vaihdellussa 26...30 % väliä. Vastaavasti nuorempien määrä on laskenut ajanjaksolla 1990–2000, hivenen noussut 2000–2010, mutta kääntynyt selvään laskuun tarkasteluvälillä 2010–2020. Työikäisten osuus väestöstä on 56 % (2020).

Nummen kirkonkylä on säilyttänyt vanhan, arvokkaan rakennuskantansa ja ilmeensä hyvin: asuinrakennuksia ja kunnan keskustatoimintoihin liittyviä rakennuksia on aina 1700-luvulta 1900-luvulle. Nähtävyyksiä on muun muassa 200-vuotinen harmaakivikirkko, Saarelma-puutarha, Nummen museo, traktorimuseo ja Paloaseman panimo. Oman suosionsa on saanut Omenapuun varjossa -musiikkitapahtuma. Nummi on osa valtakunnallisesti merkittävää Nummenjoen–Pusulanjoen viljelylaakso -maisema-aluetta.

Saukkolan ja Nummen välillä kulkee kevyen liikenteen väylä. Pääkaupunkiseudulle päin on kohtuullinen joukkoliikennetarjonta (18 bussivuoroa päivässä). Lohjan keskustaajamassa järjestetään 7 vuoroa päivässä.

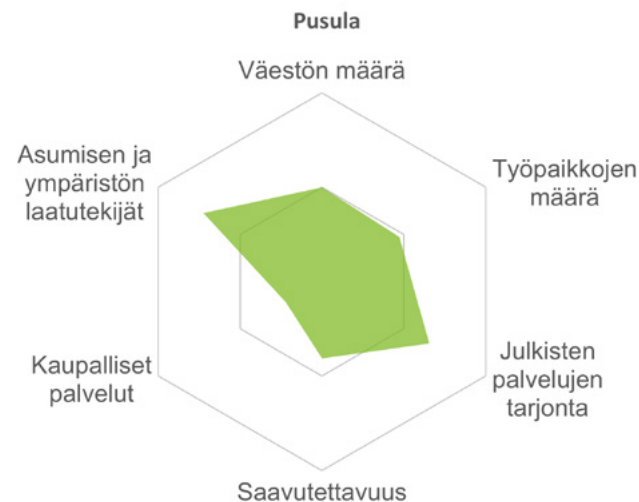
Pohja – historiaa ja golfia

Raaseporin Pohja on historiallinen kirkonkylä ja entinen keskeinen rautasatama, joka palveli lähialueiden ruukkeja. Nykyisin alueella asuu noin 2300 asukasta; työikäisten osuus on ollut laskeva etenkin 2010–2020, 60 % osuudesta 54 prosenttiin. Yli 64-vuotiaiden osuus on 33 % (2020). Vaikka asukaskunnassa ei ole suurta kausivaihtelua, leimaa aluetta kasvava golfturismi ja sen tuomat vierailijat.

Pohjan alueella on kohtalainen merkitys keskusten kannalta, ja vapaa-ajan asukkailla suuri merkitys, myös palvelutarjonnalle. Toimivat etäyhteydet ja etätyö on tärkeä mahdollisuus niin vapaa-ajan kuin vakituksille asukkailla.

Pohjan nähtävyyksiä ovat Pohjan kirkko, Skarpkullan museo sekä Kasabergetin pronssikautinen hauta. Aktiviteetteja tarjoavat alueen kaksi golfkenttää, Pääminnen rinteet sekä Kisakeskus, majoituksen ohella.

Kaikilla kyläkeskuksilla on erittäin tärkeä rooli kunnan keskusverkossa. Kullakin kylällä on omat vahvat luonteenpiirteensä, joihin vaikuttavat sekä fyysinen ympäristö, historia että asukkaat.

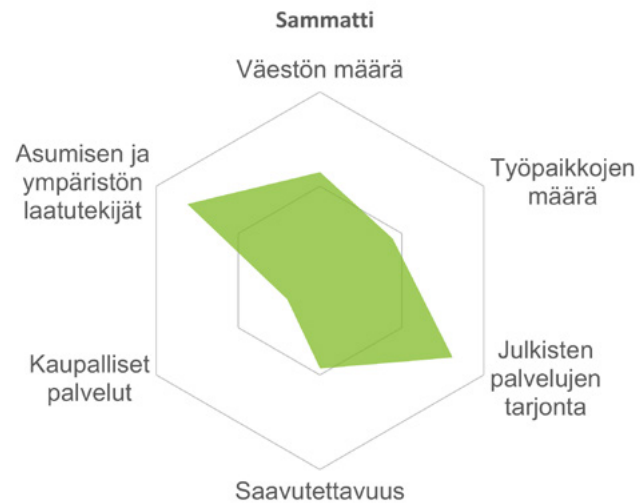
Pusula on metsäkansan vireä kirkonkylä

Lohjan keskuksesta pohjoiseen sijaitseva Pusula on tunnettu myös Metsäkansa-nimellä. Pusulan kunta yhdistettiin 1981 Nummen kunnan kanssa Nummi-Pusulaksi, joka 2013 liitettiin osaksi Lohjan kaupunkia. Vuosikymmenten saatossa asukasluku on pysynyt 1000 asukkaan tietämillä; asukasmäärän huippu saavutettiin 2015. Alueella on kuitenkin paljon loma-asumista, joten asukasmäärä voi lomakausina olla huomattavasti suurempi.

Ikäryhmittäin tarkasteltuna yli 64-vuotiaiden määrä ja myös suhteellinen osuus on ollut kasvava; vuonna 1990 työiän ohittaneita on ollut 19 % asukkaista, 2020 osuus on 30 %. Työikäisten määrä oli kasvava vielä 1990–2000, mutta on sittemmin kääntynyt laskuun ja vastaa nyt 57 % osuutta.

Pusulasta löytyy kyläkauppakeskus Pikku-Omena, puukirkko, Pusulan museo ja Töllin mylly.

Kevyen liikenteen väylä kulkee keskuksen pääväylää. Pusulasta Saukkolaan liikennöidään 10 bussivuoroa päivässä ja Lohjan keskustaan kulkee 6 vuoroa.

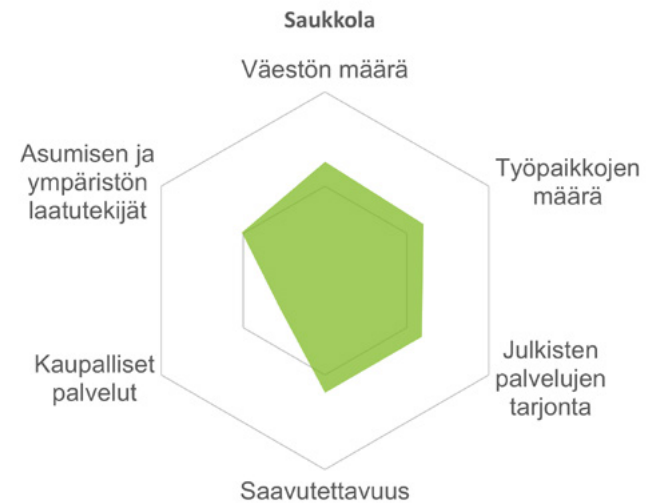
Sammatti – kirjallisuuden ja korkeakulttuurin kylä

Lohjan Sammatti on entinen pienen kunnan keskus ja nykyisin väestömäärältään kasvava: asukkaita on lähes 1200 (v.2020); tarkastelujaksolla 2000–2010 alle 65-vuotiaiden ikäryhmässä asukasmäärä kasvoi merkittäväksi, 2010–2020 merkittävin kasvu on ollut yli 64-vuotiaiden määrässä, jonka suhteellinen osuus 2020 on 23 %, työikäisten 57 %.

Vapaa-ajan asumisen myötä alueella on myös suhteellisen paljon kausivaihtelua. Lomarakennuksia on kyläkeskuksessa lähes 100 ja sen lähialueilla runsaat 1000, joten vapaa-ajan asukkaiden merkitys voi olla suurikin. Vapaa-ajan asuntojen ollessa talviasuttavia, saattaa etätö tuoda myös ympärivuotista asukasmäärän lisäystä.

Kirjallisuus ja kulttuuri ovat vahvasti läsnä Sammatissa: Paikkarin torppa ja kesäteatteri, Lohilammen museo, Lammin talo, Eeva Joenpellon kirjailijakoti sekä Sammatin puukirkko. Tapahtumiakin on monia, kuten Kesätori-tapahtuma, Sampo-juhlat, Sammatin järvipäivät sekä Eeva Joenpellon kirjailijapäivät.

Kevyen liikenteen väylä kulkee keskuksen pääväylää. Lohjan keskusta on kohtuullinen joukkoliikennetarjonta (20 bussivuoroa päivässä).

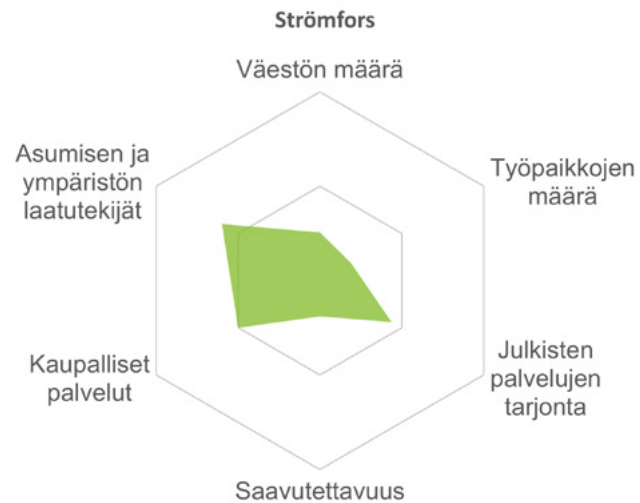

Saukkolan sijainti vetoaa

Lohjan Saukkola muodostaa yhdessä Nummen kanssa keskuksen. Asukkaita Saukkolassa on vajaa 1300, ja määrä on pysynyt jokseenkin muuttumattomana viimeiset 20 vuotta. Keskuksen ytimen väestömäärän huippu ollut vuonna 2010, johon saakka työikäisten määrä oli tasaisessa kasvussa. Työikäisten osuus on vuoden 2020 tiedoilla 63 %, ja yli 64-vuotiaiden 22 %. Alueella ei ole merkittävästi vapaa-ajan asutusta.

Saukkolassa voi tutustua Meijerimuseoon, Hyrsylän mutkaan ja matkailutila Myllynie-meen. Palveluita löytyy mm. kirjasto, ala- ja yläaste sekä kaksi päiväkotia. Myös päivittäis- ja erikoistavarakauppaa löytyy alueelta. Saukkola onkin alueellinen työpaikkakeskittymä.

Saukkolan sijainti selittää alueen pitovoimaa – se sijaitsee maisemareitin Turku–Helsinki varrella. Saukkolan ja Nummen välillä kulkee kevyen liikenteen väylä. Pääkaupunki-seudulle päin on kohtuullinen joukkoliikennetarjonta, 18 bussivuoroa päivässä. Lohjan keskusta liikennöidään 11 vuoroa päivässä.

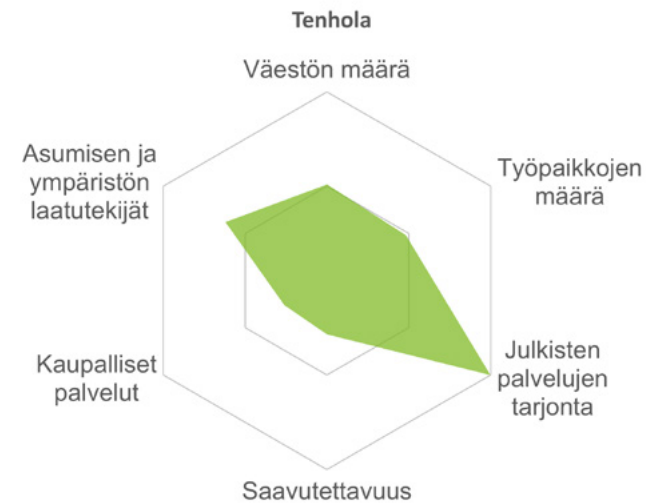

Strömforsin ainutlaatuinen ruukkimiljö

Loviisan Strömforsin alueella on tavoitteena maltillinen väestömäärän lisäys nykyisestä runsaasta 500 asukkaasta. Koko tarkastelukauden 1990–2020 on työikäisten määrä vähentynyt, lähes 70 % osuudesta nykyiseen 56 prosenttiin.

Strömforsin ruukkialue on elävä ja valtakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö (RKY). Strömforsin läpi virtaa Kymijoen haara. Alue tarjoaa matkailu- ja majoituspalveluita, joihin myös panostetaan. Matkailun kautta alueella on myös seudullista merkitystä. Ruukkialue on itsessään nähtävyys, muita nähtävyyksiä ja koettavaa ovat kirkko, Kukuljärven vaellusreitti, Pajamuseo, Alapaja, Konttorimuseo, pienet kesäputiikit, jne. Tapahtumia mm. Rootsinyhtää bluegrass-festivaali, Ruukki Picnic, Loviisan Wanhat Talot, Kymijoki-päivä, Näyttelykesä Strömforsin Ruukissa, Ruukin kesäteatteri ja Loviisan avoimet puutarhat.

Loviisan kävelyn ja pyöräliikenteen edistämishjelmassa (Loviisa 2022) on osoitettu Loviisan keskustajaman ja Strömforsin ruukin välille pyöräliikenteen aluereitti, jolla edistetään pyöräliikenteen olosuhteita. Strömforsin ruukkialue on tunnistettu selvityksessä kyläkohteena, jossa tavoitteena on arjen asiointiliikkumisen sujuvuuden sekä turvallisen liikkumisympäristön lisäksi olla kiinnostava alueella vieraileville ja matkailijoille.

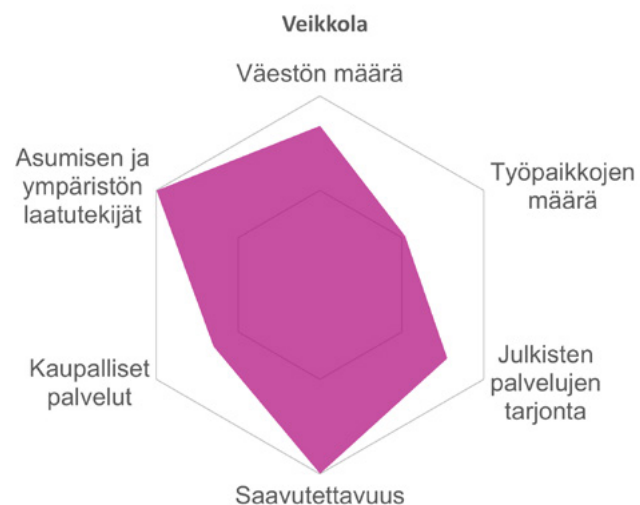
Tenhola on portti saaristoon

Raaseporin Tenhola on paikallisesti aktiivinen, historiallinen kirkonkylä, joka kytkeytyy ympäröivään saaristoon – se on portti Bromarvin ja Padvan saariston suuntaan. Tenholassa asuu noin 1000 asukasta, mutta lähialueet kasvattavat väkiluvun yli kaksinkertaiseksi. Myös lomakaudet lisäävät asukasmäärää merkittävästi. Tenholan väestön ikärakenteessa on vuoden 2000 jälkeen laskeneet osuuttaan alle 65-vuotiaiden ikäryhmät. Työikäisten osuus on 55 % vuonna 2020, yli 64-vuotiaita on 30 % asukkaista.

Kylällä on pitkä historia, löytöjä on tehty niin pronssi- kuin rautakaudelta. Nykyisin Tenholan alueella toimii aktiivinen kyläyhdistys sekä harrastusseuroja ja yhdistyksiä. Tapahtumia on Tenholan päivä, tanssit Torparrianilla ja myös teatteri viihdyttää. Palveluina tarjolla on ala- ja yläkoulu, päiväkotit, vanhainkoti ja ruokakauppa, sekä Tenholan kesätori. Nähtävyyksiä on esimerkiksi Tenholan kotiseutumuseo, Finbygärden maatalousmuseo sekä Tenholan kirkon kellotapuli ja sen pikkukello, joka on yksi maan vanhimmista.

Raasepori pyrkii parantamaan yhteyksiä kyliin ja niiden välillä. Kevyen liikenteen-/pyöräväylää on toivottu etenkin Tenhola–Tammisaari väliselle reitille.

Ryhmä 4: Muut maakuntakaavan keskuksat, joita ei ole aikaisemmin profiloitu: Veikkola ja Rajamäki

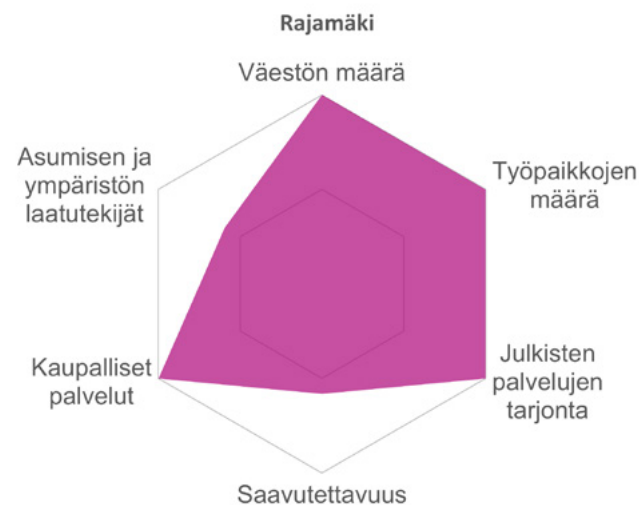

Veikkola omaa vahvan paikallisidentiteetin

Veikkola on yksi Kirkkonummen kolmesta päätaajamasta kuntakeskuksen ja Masalan lisäksi. Veikkolan taajama-alueen asukasluku on noin 5150 asukasta vuoden 2022 alussa. Erityisesti työikäisten määrä on ollut voimakkaasti kasvava 2000–2010, mutta ollut melko muuttumaton tämän jälkeen (osuus 64 % v. 2020). Vastaavasti alle 15-vuotiaiden määrä on ollut vähenevä 2010 jälkeen (osuus 22 % v. 2020). Taajama-alueen koillispuoliset Kaislammen sekä Siikajärven alueet ovat loma-asutusalueita ja kausivaihtelua saattaa esiintyä. Pientalovaltaisuutensa vuoksi Veikkolassa on helppo suosia etätyötä.

Alueella on aktiivista asukastoimintaa, jota kautta organisoidaan omaehtoisia tapahtumia, kuten mm. harrastajateatteritoimintaa ja liikunta-aktiviteetteja. Nuuksion läheisyys vaikuttaa Veikkolaan ja on yksi sen vetovoimatekijöistä. Paikallisidentiteetti asukkaiden keskuudessa on voimakas.

Veikkolan maakunnallisen ja seudullisen roolin oletetaan kasvavan erityisesti siinä tapauksessa, jos Espoo–Salon oikoradan myötä lähijunaliikennettä kohdistuu Veikkolaan. Asema ja asemanseutu liittyntäpysäköintineen ja yhteyksineen kansallispuistoon palvelisi myös laajempaa asukas- ja käyttäjäkuntaa kuntarajojen yli. Tavoitteena on parantaa jalankulun ja pyöräilyn yhteyksiä Veikkolasta ensin Espoon ja myöhemmin Vihdin suuntaan.

Monipuolinen ja kompakti Rajamäki

Nurmijärven Rajamäki on yksi kunnan kolmesta päätaajamasta: kompakti pientalovaltainen taajama, jossa palveluiden saavutettavuus kevyellä liikenteellä on hyvä. Se on kasvava ja kehittyvä keskus, myös väestömäärältään (2020 asukkaita 6715). Kasvua on ollut kaikissa ikäryhmissä koko tarkasteluajan 1990–2020. Työiän ohittaneiden suhteellinen osuus on kasvanut voimakkaaimmin 2010–2020 (v. 2010 osuus ollut 11 %). Omakotitonteista on ollut paljon kysyntää viime vuosina ja kysyntä jatkuu. Rajamäki on Nurmijärven taajamista etäisin suhteessa pääkaupunkiseutuun, joten etätyöskentelyllä on mahdollista saavuttaa merkittäviä ajallisia säästöjä. Alueella sijaitsee palvelualojen lisäksi lähinnä teollisuuden työpaikkoja.

Kyseessä on vanha tehdasyhdyskunta; alueella on funkkisarkkitehtuuria ja paljon rakennusperintökohteita, mm. Rajamäen Altian tehdasalue on RKY-kohde. Nähtävää ja koettavaa tarjoavat tehdasmiljöön lisäksi Tehdasmuseo Ryyppi, Rajamäen kyläpäivä sekä rompetori-tapahtuma. Alueella on myös monipuoliset liikuntamahdollisuudet erinomaisilla sijainneilla, esim. kunnan ainoa uimahalli. Sääksjärven ympäristö Rajamäen keskuksen läheisyydessä on seudullisesti merkittävä virkistysalue uimarantoineen. Kunta on laatinut ohjelman kevyen liikenteen väylien kehittämistarpeista kunnan maantieverkossa vuosille 2017–2027. Pyöräily- ja jalankulun yhteyksiä on parannettu, esim. yhteys Rajamäen ja Kirkkonylän välille.

”

Liikunnan ja liikkumisen monipuolisuutta

Rajamäki, Askola kk, Myrskylä kk, Kalajärvi, Veikkola, Inkoo kk, Vihti kk, Pornainen kk, Monninkylä, Kellokoski, Lapinjärvi kk, Lappohja

”

Hoivaa ja hyvinvointia

Askola kk, Fiskars, Kalajärvi, Kellokoski, Koskenkylä, Lapinjärvi, Liljendal, Monninkylä, Mustio, Myrskylä, Pohja, Pornainen, Rajamäki, Siuntio, Strömforsin ruukki, Tenhola, Vihti kk, Virkkala

Panostusta matkailuun

”

Fiskars, Inkoo, Mustio, Saukkola, Strömforsin ruukki, tulevaisuudessa Kellokoski

Vireät kylät ja yhteisöllisyys

”

Fiskars, Inkoo, Karjalohja, Kellokoski, Lapinjärvi, Monninkylä, Mustio, Myrskylä, Pohja, Pukkila, Sammatti, Strömforsin ruukki, Vihti kk, Veikkola

”

Lomakauden kausivaihtelua

Fiskars, Lappohja, Liljendal, Karjalohja, Myrskylä, Pohja, Pukkila, Sammatti, Inkoo, Virkkala

”

Joukkoliikenne tuo kasvua

Kalajärvi, Rajamäki, Siuntio, Veikkola

Askola

Inkoo

Johtopäätökset

Uudenmaan keskusprofiilityön (Uudenmaan liitto 2018) johtopäätöksenä tunnistettiin kuusi keskustyyppiä, joista tässä työssä on käsitelty kolmea: palvelu- ja asumiskeskuksia, kulttuurikeskuksia sekä kunta- ja taajama-keskuksia siten, että työssä on noudatettu Uusimaa-kaavan mukaista keskusluokittelua.

Profiloinnissa on verrattu keskuksia toisiinsa, lähtökohtana kuntien toimitama sekä tilastoista ja paikkatiedosta kerätty aineisto. Profiilitarkastelut kertovat kohteiden vertautumisen toisiinsa.

Pienet keskuksat tarjoavat vaihtoehtoja

Uudenmaan pienet keskuksat ja palvelukeskittymät tarjoavat monipuolisesti kulttuuriympäristöjä, tapahtumia ja nähtävää, luonnonläheisyyttä sekä vaihtoehtoja asumisen valintoihin. Osa profiloiduista keskuksista on väestöltään kasvavia, osassa taas kausittainen vaihtelu on suurta matkailun ja kesämökkeilyn vaikutuksesta.

Asumisen tutkimuksissa korostuu lisääntyneet toiveet asunnon ja asuinalueen väljyyteen sekä vehreyteen ja rauhallisuuteen. Myös oman asuinalueen turvallisuus on noussut entistä merkityksellisemmäksi tekijäksi. (Aho ym. 2021; 96.) Näihin tarpeisiin voivat vastata Uudenmaan pienet keskuksat.

Yksi esimerkki asumisen muuttuvien arvostusten jalkautumisesta suunniteltuun on Kalajärven kaavarunkotyö. Tässä keväällä 2023 valmistuvassa työssä Kalajärveä suunnitellaan "vartin kaupunkikylänä"; liikkumisen ohella painotetaan "missing middle housing" -teemaa eli pientalojen ja kerrostalojen välisiä harvinaisia asumistyyppisiä ja luonnonläheisyyttä.

Koronapandemia 2020-luvun alussa on vaikuttanut turvallisuuden ja luonnonläheisyyden lisäksi halukkuuteen asua läheisten ihmisten lähellä. Etenkin Uudenmaan alueella asunnon keskeisen sijainnin arvostus on laskenut muuta

maata enemmän. (Aho ym. 2021; 96.) Tämä voi merkitä pienille keskuksille ja palvelukeskittymille uusia asukkaita, joskin maailmantilanteen ja energiansaannin kysymykset luovat merkittävää epävarmuutta tulevaisuuteen.

Tarinat ja historia juurruttaa

Jokainen tässä profiloitu keskus on alueellisesti merkittävä ja moni niistä on ennen kuntaliitoksia ollut oman kuntansa hallinnollinen keskus. Jokainen keskus kertoo paikan historiasta ja muutoksista ajassa. Alueen historia vetoaa matkailijoihin mutta myös uusiin asukkaisiin: kun historia tulee tutuksi, juurrutaan paikkaan nopeammin, mikä myös lisää paikan pitovoimaa.

Paikkaan tutustuminen ja edelleen juurtuminen lisäävät osallisuutta ja yhteisöllisyyttä, jotka ovat sosiaalisen kestävyuden ulottuvuuksia – ja siten rakentavat kokonaiskestävyyttä (esim. Nieminen 2022).

Tärkeää onkin, että paikan tarina kerrotaan. Osa tarinasta saatetaan kertoa paikan nimistössä, mutta myös paikallisyhdistykset ja kunnan verkkosivut voivat toimia tiedon välittäjinä, kohderyhminään niin vakituiset kuin vapaa-ajan asukkaat, potentiaaliset uudet asukkaat, matkailijat, yrittäjät kuin muutkin.

Matkailusta potentiaalia

Uudellamaalla erityisesti ruukkiympäristöt mutta myös muut pienet keskuksat tarjoavat matkailupalveluita ja tuovat kulttuurin vahvasti esiin. Profiiliselvityksessä monen kunnan alueella onkin tunnistettu matkailun potentiaali, ja monessa keskuksessa matkailu on jo nyt merkittävä elinkeino, suoraan tai välillisesti.²

2 Uudenmaan liitto tuottaa matkailusta tietoa, tutustu esimerkiksi [Tilastoja Uudenmaan matkailusta](#) ja [Yhteistyöllä Uudenmaan matkailualasta entistä kestävämpi](#).

Vuotta ennen koronapandemian puhkeamista eli vuonna 2019 matkailijoiden kulutuksesta kohdistui Uudellemaalle noin 8,2 miljardia euroa, mikä oli noin puolet koko Suomessa käytetystä määrästä. Sittemmin matkailukysyntä Uudellamaalla supistui, mutta on saanut uuden vetoavun kotimaisesta matkailusta. (TEM.) Helposti saavutettavat päiväkohteet ja luontomatkailu ovat saaneet nostetta, lisäten ja luoden mahdollisuuksia kulttuuri- ja luontoympäristöiltään rikkaille alueille. Samalla paikalliset tapahtumat tuovat oman vivahteensa kokonaisuuteen.

Työpaikkoja ja etätyötä

Kuntien keskinäisessä vertailussa työpaikkojen suhteellinen määrä ei selitä alueen kehitystä – pienten keskusten välillä voi olla merkittäväkin ero työpaikkaomavaraisuudessa ilman, että se vaikuttaa kehityssuuntaan tai alueen kehityspotentiaaliin.

Monipaikkaisuus tuo väestöä entistä vahvemmin Etelä-Suomen suurten kaupunkiseutujen vaikutusalueille. Vaikka kaupungistuminen jatkuu, levittäytyy monipaikkainen väestö yhä laajemmalle asunto- ja työmarkkina-alueelle. (Kohti kestäväää monipaikkaisuutta 2022.)

Etätyöskentelyn yleistyminen ja vakiintuminen ovat vaikuttaneet asuinpaikkavalintoihin. Arvioiden mukaan monipaikkainen asuminen voi jatkossakin lisääntyä ja siten tasoittaa alueellisia eroja. Ilmiö myös lisää eri alueiden vuorovaikutusta ja tehostaa osaltaan alueellisten resurssien hyödyntämistä. Monipaikkaisuus voi tuoda käyttöä tyhjenevälle ja vajaakäytössä olevalle rakennuskannalle ja lisää paikallisten palveluiden kysyntää. Luonnollisesti monipaikkaisuus luo myös haasteita kunnille – esimerkiksi tietovarantoa asukasmäärän vaihteluista sekä vaikutuksista palveluiden tarpeisiin on kehitettävä edelleen. (Kohti kestäväää monipaikkaisuutta 2022.)

Rajamäki, Nurmijärvi

© Nurmijärven kunta

Oma ulottuvuutensa on digitalisaatio. Palveluiden siirtyminen verkkoon, etätöiden yleistyminen ja monipaikkaisuus ovat aihioita, jotka hyötyvät toimivista yhteyksistä. Paikallisuus ja digitalisaatio -tutkimuksessa (Honkaniemi & Luoto, 2016) tunnistettiin kuntien rooli keskeiseksi yhdessä paikallisten aktiivien kanssa maaseutumaisten alueiden paikallisissa valokuituhankkeissa. Parhaimmillaan hankkeet ja niiden lopputuotokset ovat ”tuoneet alueen tai kylän käyttöön uusia työkaluja sosiaalisen pääoman tihentämiseen”. Valokuituhankkeet tuovat työtilaisuuksia ja vireyttävät paikallistaloutta.

Perinteisesti vain kasvukeskuksiin liitetyt keskittymisedut ovat lopulta skaalautuvia – yhtä lailla asukkaiden, yrittäjien ja muiden toimijoiden kohtaamiset saattavat synnyttää uusia ideoita ja toimintaa pienemmissä keskuksissa kuin suuremmissakin. Tärkeää kunnissa on tunnistaa tarvittavat yhteistyötasot ja kehittää malleja kohtaamisten mahdollistamiseksi.

Kestävää liikkumista

Lähipalvelut, kuten päiväkotit, koulut, kirjastot, ovat pienissä keskuksissa monelle kävely- tai pyöräilymatkan päässä. Mitä paremmin jalankulun ja pyöräilyn verkosto on hahmotettu ja toteutus suunniteltu, sitä mieluummin näitä liikkumismuotoja suositaan. Samalla tuetaan lasten itsenäistymistä, kun mahdollistetaan omaehtoista liikkumista turvallisessa ympäristössä. Tälläkin voi olla vaikutusta asuinpaikan valintaan. Osassa kuntia on myös panostettu liikunnanohjaukseen, jotka tukevat asukkaita arjen valinnoissa: hyvinvoinnin ohella luodaan sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja lisätään tunnetta yhteisöön kuulumisesta.

Alueiden veto- ja pitovoimaan sekä arjen kestävyyyteen vaikuttaa niin joukkoliikenteen toimivuus kuin kävelyn ja pyöräilyn edistäminen. Kunnissa on tunnistettu keinoja, joilla voidaan vastata valtakunnallisiin ilmastotavoitteisiin. Esimerkkinä Loviisan kävelyn ja pyöräiliikenteen edistämishjelma (Loviisa 2021), Raaseporin kaupungin pyöräilyn edistämishjelma 2020–2025

(Raasepori 2020) sekä Inkoon kävelyn ja pyöräilyn edistämishuunnitelma (Inkoo 2022), katso myös liite 1.

Alueiden sisäiseen liikennöintiin on kokeiltu kimpapakyytiä kuten Myrskylässä, mutta asukkaiden aktiivisuus ei aina ole riittävää. Inkoossa on kesällä 2022 kokeiltu erikseen tilattavaa Inkyytiä (Ingåket) ja koulukuljetuksia on avattu avoimeksi joukkoliikenteeksi. Porvoossa taas on käytössä haja-asutusta palveleva [kyläkytyti](#), kuten myös turistejakin palveleva kesäbussi (ks. siihen liittyvä [selvitys](#)).

Muun muassa Sitra on kerännyt kokemuksia [liikkumispalveluiden hankkeiden toteutuksesta ja opeista](#). Tärkeää kunnille on seurata ajankohtaisia hankkeita (esimerkkinä aiemmin mainittu [Smart Countryside Mobility -hanke](#)) ja kertoa käynnistyvistä, käynnissä olevista ja myös päättyneistä kokeiluista kunnan viestinnässä, eli tässäkin teemassa rakentaa tavoiteltua imagoa konkreettisin teoin.

Kestävää arkea

Yksi keskeisimmistä kestävyyyteen liittyvistä tavoitteista on liikkumistarpeiden vähentäminen. Asuinpaikka, joka mahdollistaa pendelöinnin vähentämisen edistämällä etätöitä (esim. tilat), kehittää paikallista liikkumista tai sijaitsee kehityskäytävillä, on vahvoilla, kuten myös alue, joka tarjoaa ratkaisut sujuvaan arkeen. Turvalliset ja terveelliset lähipalvelut houkuttavat.

Jo nyt moni Uudenmaan pienistä keskuksista tarjoaa etätöille paikkoja. Vaikka sijainnin mahdollistama asumisväljyys tuo tilaa työlle, erilaiset yhteiset tai jaettavat tilat ja paikat lisäävät sosiaalisia kohtaamisia, ja mahdollisesti yhteisöllisyyttä sekä ilmentävät osaltaan kasautumisetuja, omassa mittakaavassaan.

Uusimaa-kaava 2050 tunnistaa alueellisten ominaispiirteiden merkityksen, sekä esimerkiksi turvallisen ja terveellisen elinympäristön tärkeyden. Tämän

on Myrskylän kunta vienyt aina vision ja sen saavuttamiseksi tunnistettujen toimenpiteiden tasolle: Myrskylän visio on olla Suomen ensimmäinen arkiturvallinen kunta. Visio ohjaa niin tavoitteita kuin toimenpiteitä kuntaorganisaatiota läpileikkaavasti. (ks. Liite 2)

Pienten keskusten veto- ja pitovoima

Kun kunnissa määritellään ja arvioidaan tavoitteita ja toimenpiteitä veto- ja pitovoiman edistämiseksi, voidaan vaihtoehtojen arvioinnissa hyödyntää maakuntakaavatason kestävyys-teemoja ja tunnistaa niiden mahdollisuudet paikallisella tasolla (kuva 6). Kestävyydellä on monia ulottuvuuksia.

Uusia asukkaita houkutellaan ja kunnan vetovoimatekijöitä tuodaan esiin moninaisin keinoin. Vähintään yhtä tärkeää on pitovoima eli sisäinen veto-voima: millä tavoin huolehditaan nykyisten asukkaiden pysyvyydestä. Paras markkinointikanava voikin olla asumiseensa ja elinympäristöönsä tyytyväinen asukas, joka jakaa kokemuksiaan niin lähipiirille kuin somen laajoillekin joukoille. Pienten keskusten profilointityön jatkona kuntien olisikin hyvä arvioida omien keskusten näkyvyyttä ja asukastarinoiden tuomia mahdollisuuksia.

Tässä profiloituista keskuksista osa on toteuttanut ja osa toteuttamassa erilaisia monitoimitaloja. Parhaimmillaan nämä tarjoavat paikat niin oppimiseen, vapaa-ajan tekemiseen kuin hyvinvointipalveluiden tarjoamiseen. Niistä voikin muodostua uuden ajan kylätaloja. Tällaisten suunnittelussa ja toteutuksessa on tärkeä kuulla monipuolisesti erilaisia potentiaalisia käyttäjäryhmiä, jotta resurssit saadaan käyttöön täysmääräisesti. Myös esimerkiksi vanhat koulurakennukset voivat löytää uuden tarkoituksen kylätaloina – useinkin nämä toteutukset syntyvät yhteisö-hankkeina. Voisivatko kunnatkin etsiä oman roolin toteutuksissa?

Osallisuuden lisääminen vastaa monen kunnan kuntastrategiaan, ja voi lisätä keskusten ja keskittymien vetovoimaisuutta ja kunnan pitovoimaa. Osallisuuden kehittämiseen on saatavilla vinkkejä esimerkiksi ympäristöministeriön [Kestävä kaupunki -hankkeesta](#).

Veikkola, Kirkkonummi

© Kirkkonummen kunta

Kulttuurista ja sosiaalista kestävyyttä

Pienet keskuksat ja palvelukeskittymät edustavat omanlaistaan kestävää alue- ja yhdyskuntarakennetta. Yksi keskeinen, erityisesti sosiaalisen kestävyys- ulottuvuutta edustava mahdollisuus, on oman asuin- ja elinympäristön kehittämiseen vaikuttaminen. Tätä mahdollisuutta voidaan edistää osallisuutta vahvistamalla, erilaisia yhteisöllisiä paikkoja ja tekemisen muotoja mahdollistamalla, kuten myös kulttuuriympäristöä vaalimalla ja kehittämällä. Osallisuutta ja yhteisöllisyyttä voidaan hyödyntää kestävyys- tiedon ja käytäntöjen jakamiseen ja kollektiiviseen oppimiseen, jolloin kestävyys- eri ulottuvuudet tulevat parhaimmillaan osaksi jokaisen arkea. Tässä tiedon jakamisessa ja yhteisöllisen toiminnan tukemisessa kunnat ja muut institutionaaliset toimijat voivat toimia esimerkiksi tarvittavan tiedon tuottajina ja tarjoajina.

Oma tärkeä roolinsa on tässäkin työssä tunnistetuilla rakennetuilla kulttuuriympäristöillä ja arvokkailla maisema-alueilla – niissä historia ja tulevaisuus ovat kaikki läsnä. Erityisesti ruukkiympäristöjen keskukset ovat tunnistaneet ja pitkälle hyödyntäneet alueiden vetovoimaisuutta, etenkin matkailussa. Kulttuuriympäristöjen alueet synnyttävät myös työn mahdollisuuksia. Tärkeää on, että kun nykyisiä keskusta-alueita täydennysrakennetaan, vaalitaan kohteiden erityisarvoja suunnittelun ja toteutuksen kaikilla tasoilla, jotta veto- ja pitovoimatekijät säilyvät ja kehittyvät. Arvokkaan historiallisen ympäristön laatutekijät otetaan riittävän konkreettisesti muodossa lähtökohdaksi uutta suunniteltaessa. Myös muistojen ja tarinoiden kerääminen ja samalla osallisuuden kehittäminen rakentavat ja vahvistavat paikallista identiteettiä.

Viestinnällä on tässäkin tärkeä rooli, eli miten hankkeet tavoittavat kohde-ryhmät ja edelleen, miten teot näkyvät laajemminkin. Tieto ympäristön ja palveluiden kehittämisen periaatteista rakentaa myös pitovoimaa. Kaikki tämä edellyttää monimuotoista ja pitkäjänteistä yhteistyötä. Koska kunnilla ovat resurssit tiukassa, on toimenpiteiden suunnittelu, sisäinen viestintä ja sitoutuminen erityisen tärkeää – yhteistyötä unohtamatta.

”

**Asumiseen ja elinkeinoihin
kietoutuneet kulttuuriympäristöt
säilyttävät arvonsa vain, jos ne
pysyvät asuttuina ja hoidettuina.
Siksi jo asuinpaikan valinta voi olla
kestävyyttä edistävä teko.”**

Kestävää elinympäristöä kaupunkikeskusten ulkopuolella

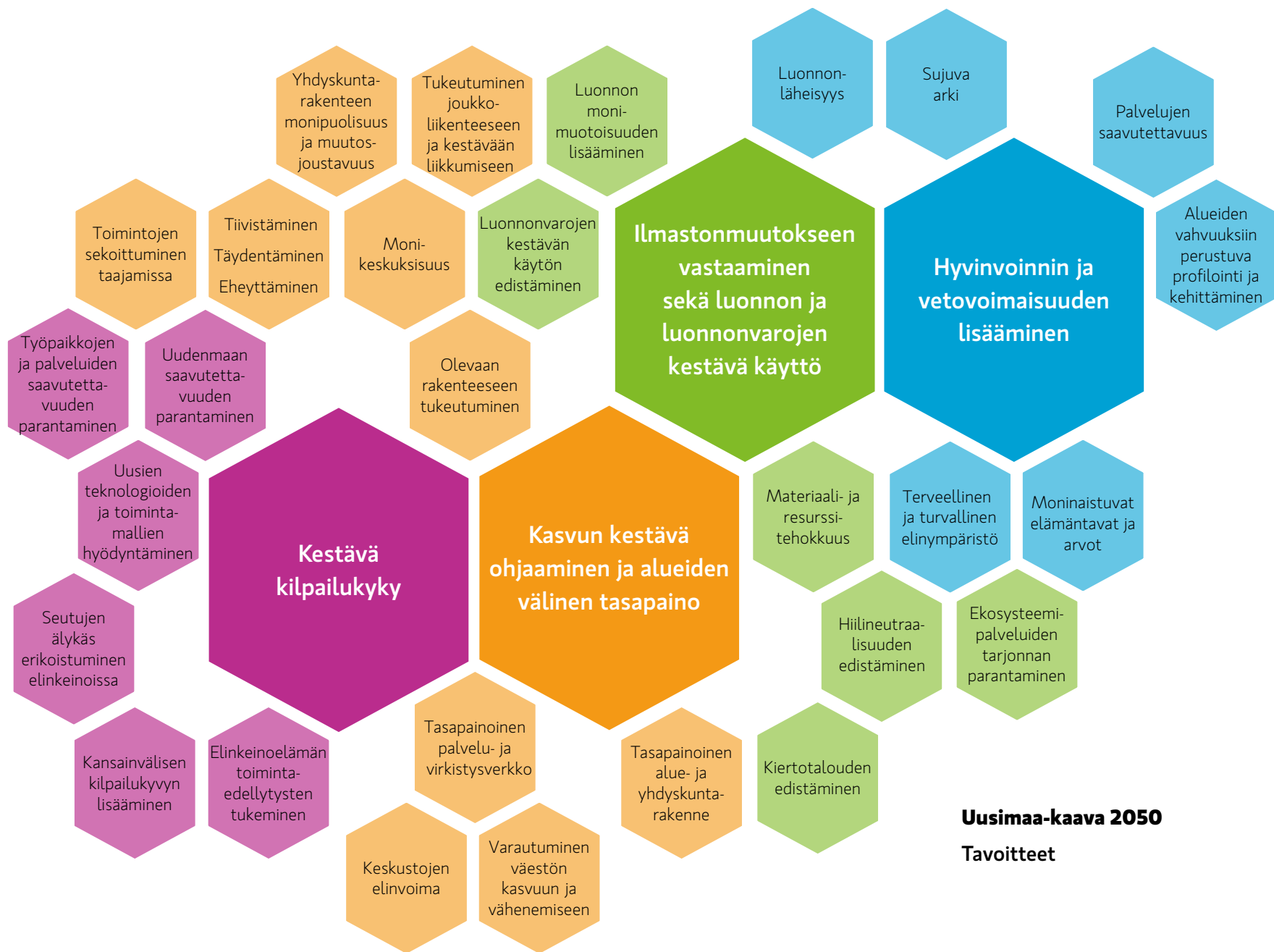
Uudenmaan merkitys Suomen vahvimpana kasvun alueena ei ole muuttumassa vaan kasvun ennakoitaan jatkuvan ja jopa entisestään kiihtyvän. Alue- ja yhdyskuntarakenteen kestävyys muodostuu monen eri tekijän summana. Ekologinen kestävyys ja ilmastonmuutoksen hillitseminen muodostavat reunaehdot, joissa kestävyyttä voi ja pitääkin tarkastella sen eri ulottuvuudet huomioiden, eri suunnittelutasoilla ja eri näkökulmista. (vrt. kuva 6)

Pienten keskusten kehitystyössä on olennaista tunnistaa, mitä keinoja kulloinkin valitaan ja priorisoidaan kestävien valintojen mahdollistamiseksi. Vaikka suuret keskukset palveluineen ja kattavine joukkoliikennetkaisuineen vetoavat enemmistöön, erilaiset alakeskukset ja keskittymät mahdollistavat kestävan elämäntavan toteuttamista paikallisista lähtökohdista – erityisesti kulttuuriympäristöjen vaaliminen ja paikallisidentiteettiä heijastavat palvelut (ml. matkailu) vetoavat niin nykyisiin ja uusiin asukkaisiin kuin vierailijoihin.

Asumistutkimuksissa nousee esiin sekä toiveet urbaaniin että väljempään, luonnonläheiseen ja turvalliseksi koettuun asumiseen (mm. Strandell 2017). Etätyö, monipaikkaisuus ja palveluiden digitalisoituminen luovat uusia mahdollisuuksia. Monipaikkaisuus tuo myös haasteita, etenkin jos se johtaa tarpeettomaan liikennöintiin ja resurssien käyttämiseen monessa osoitteessa.

Asumisen valinnoilla onkin merkitystä. Asumiseen ja elinkeinoihin kietoutuneet kulttuuriympäristöt säilyttävät arvonsa vain, jos ne pysyvät asuttuina ja hoidettuina. Siksi jo asuinpaikan valinta voi olla kestävyyttä edistävä teko.

Onkin tärkeä, että asukkaille on tarjolla kestävyys-ehdot täyttäviä, erilaisia asumisen ja elämisen ympäristöjä. Tähän tarpeeseen vastaavat pienet keskukset ja palvelukeskittymät.

Kuva 6. Uusimaa-kaavalla tavoitellaan muun muassa kasvun kestävää ohjaamista. Keinot ovat moninaiset ja alueittain skaalautuvia

Kehitys- ja jatkotyötarpeet

Tähän osioon on kerätty joitain profilointityön aikana esiin nousseita kehitys- ja jatkotyötarpeita. On kuitenkin huomattava, että profilointityö liittyy maakuntakaavan toteuttamisen edistämiseen, seurantaan ja myös sen myöhempään ajantasaisuuden arviointiin. Näin ollen jatko- ja kehitystyötarpeita tunnistetaan myös myöhemmissä vaiheissa.

Vuoden 2023 pienten keskusten profilointityö on ensisijaisesti luonut katsaukset profiloitujen keskusten nykytilaan. Lisäksi on esitetty kohteiden kehitystä väestön ikärakenteen osalta 1990 lähtien. Tällä hetkellä keskeisinä teemoina kehitys- ja jatkotöille on tunnistettu seuraavat:

Laadullisten tekijöiden käsittely. Esimerkkinä profilointityön mahdollisesta kehitystarpeesta on asumisen ja ympäristön laatutekijöitä kuvaava muuttuja. Tämä muuttuja on ollut pienten keskusten profilointityön muuttujista monimutkaisin muodostaa, sillä laadullisia tekijöitä on lähtökohtaisesti varsin haastavaa mitata numeerisena. Ne koostuvat usein lukuisista osatekijöistä, joiden kaikkien tunnistaminen on vaikeaa ja joista on riittävästi tietoa saatavilla vain harvoin. Mikäli onnistutaan keräämään jokseenkin edustava aineisto, nousee esiin osatekijöiden painottamisen haaste. Esimerkkinä kysymys "Kuinka paljon rantaviivan määrä lisää ympäristön laadukkuutta verrattuna virkistysalueen läheisyyteen?" Muuttujia on mahdollista asettaa keskinäiseen tärkeysjärjestykseen esimerkiksi käymällä niistä keskustelua ja hakemalla näin konsensusta. Tarkasteltaessa elinympäristöjen laatutekijöitä keskustelu onkin yksi kehitystyön alusta – tehdään osatekijöitä näkyviksi ja tunnistetaan

niiden mahdollistamia tärkeysjärjestyksiä, ja näiden takana vaikuttavia arvoja. Yksi mahdollisuus laadullisten tekijöiden käsittelyn kehitystyöhön on monitavoitearvioinnin menetelmät, joita voidaan kehittää alueellisten ominaisuuksien sekä tavoitteiden tunnistamiseen ja näkyvään arvottamiseen.

Lapinjärvi

© Marikka Manninen

Kulttuuriympäristöjen kehitystä niiden omilla ehdoilla. Tässä työssä profiloiduista pienistä keskuksista moni edustaa kulttuurisesti arvokasta ympäristöä. Jatkotyönä on mahdollista tutkia, millaisin ratkaisuin ympäristöjä voidaan kehittää niin, että kehitystyössä huomioidaan paikan ehdot ja alueelliset ominaispiirteet. Esimerkkeinä arkkitehtoniset ratkaisut, asumisen resurssiviisaus ja kestävien valintojen mahdollistaminen sekä paikallisyhteisön tukeminen. Myös keskeisten toimijoiden tunnistaminen voi olla tärkeää. Jatkotyön esimerkkinä voi olla pohjoismaisten benchmark-kohteiden tarkastelu, ja myös kohteiden toimenpiteiden vaikutusten arviointi soveltuvalla laajuudella. Tähän teemaan omalta osaltaan tuo avauksen Lapinjärven kirkonkylän arkkitehtuurikilpailu, josta lisää liitteessä 2.

Hankkeiden ja selvitysten hyödyntäminen. Tässä raportissa on tuotu esiin käynnissä olevia selvityksiä ja hankkeita. Näiden etenemistä ja lopputuloksia on jokaisen kunnan ja toimijan hyvä seurata jatkossakin – samalla tärkeää on tunnistaa yhteistyömahdollisuudet ja -tarpeet. Oma kehityskohteensa on kuntien yhteistyöhankkeiden ja onnistuneiden kokeilujen kokemusten jakaminen. Uudenmaan liiton kuntien asiantuntijaryhmillä voi olla mahdollinen rooli tällaisen yhteistyön kehittämisessä. Tämän hankkeen ohjausryhmässä nähtiin tärkeänä mahdollisuutena myös Uudenmaan liiton viestinnällinen aiheisto. Jatkossa liiton koordinoimat kuntien asiantuntijaryhmät voivatkin olla avainasemassa tietotarpeiden tunnistamisessa ja niihin vastaamisessa.

Yhteistyön lisääminen. Pienten keskusten profilointityössä yhteistyö ja moniammatillinen tiedon jakaminen on ollut tärkeässä roolissa. Parhaimmillaan liiton ja kuntien asiantuntijat verkostoissaan tuottavat, jalostavat ja jakavat tietoa, mahdollistaen kunnille uusia näkökulmia ja esimerkkejä toimintatavoista. Keskeistä on se, että kunnat aktiivisesti tunnistavat tietotarpeita ja viestivät niistä, kuten esimerkiksi Uudenmaan liitolle. Tärkeää jatkotoimi on myös se, että kunnat toimivat aktiivisesti yhteistyöverkostoissa, ja tarttuvat esimerkiksi yhteistyössä naapurikuntien kanssa hankerahoituksiin.

Kulttuuriympäristön tietoportaaali. Mahdollinen myöhempi jatkohanke voi olla kulttuuriympäristön tietoportaaalin kehitystyö. Porvoon museo on hankkinut kulttuuriympäristötiedon tallentamiseen soveltuvan MIP-järjestelmän. Ohjelmaan siirtyy rajapintojen kautta tietoa Museoviraston kulttuuriympäristön palveluikkunasta ja maanmittauslaitoksen tietopalveluista. Siihen on tulevaisuudessa mahdollista tallentaa inventointitietojen lisäksi erilaisia selvityksiä, muistioita, valokuvia, tietoa korjaustoimenpiteistä ja -avustuksista sekä tarkastuskäynneistä. Ohjelma sisältää rajapinnan, jonka kautta tietoa voidaan avata hyödynnettäväksi karttapalveluihin, jolloin tieto saadaan avattua kaikille asiasta kiinnostuneille. Rajapinnan kautta välitetyt tiedot kertoisivat alueen asukkaille ja muille toimijoille kulttuuriympäristöstä, rakentaisivat paikallista ja alueellista identiteettiä ja olisivat keskeinen tietolähde rakennusperinnön vaalimisessa ja sen kestävässä kehityksessä. Se, miten laajasti portaaali saadaan käyttöön, on kuitenkin riippuvaista hanketuista – ja siitä, kuinka tärkeänä paikallinen kulttuuriympäristö ja identiteetti, niiden rakentaminen ja tiedon saatavuus nähdään.

Lähdeluettelo

Aho P., Myllymäki T., Sandqvist S. & Strandell A. 2021: Nuorten asuminen 2020.

Kyselytutkimus. Ympäristöministeriön julkaisuja 2021:8. Ladattavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162899>

Bernelius V. & Huilla H. 2021: Koulutuksellinen tasa-arvo, alueellinen ja sosiaalinen eriytyminen ja myönteisen erityiskohtelun mahdollisuudet. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:7. Ladattavissa: [Koulutuksellinen tasa-arvo, alueellinen ja sosiaalinen eriytyminen ja myönteisen erityiskohtelun mahdollisuudet \(valtioneuvosto.fi\)](#)

Haahtela T., Hanski I., von Hertzen L., Jousilahti P., Laatikainen T., Mäkelä M., Puska P., Reijula K., Saarinen K., Vartiainen E., Vasankari T. ja Virtanen S. 2017: Luontoaskel tarttumattomien tulehdustautien torjumiseksi. Duodecim 133:1. Ladattavissa [Luontoaskel tarttumattomien tulehdustautien torjumiseksi \(duodecimlehti.fi\)](#)

Honkaniemi T. & Luoto I. 2016: Paikallisuus ja digitalisaatio: valokuituverkkojen merkitys maaseutualueiden kehittämisessä. Ladattavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-476-721-7>

Inkoo 2022. Inkoon kävelyn ja pyöräilyn edistämissuunnitelma. Ladattavissa: [Inkoon KÄPY edistämissuunnitelma \(inga.fi\)](#)

Jäppinen J-P., Tyrväinen L., Reinikainen M. & Ojala A. (toim) 2014: Luonto lähelle ja terveydeksi. Ekosysteemipalvelut ja ihmisen terveys. Argumenta-hankkeen (2013–2014) tulokset ja toimenpidesuositukset. Suomen ympäristökeskuksen raportteja 35/2014. Ladattavissa: <http://hdl.handle.net/10138/153461>

Kohti kestävää monipaikkaisuutta. Policy brief 2022:4. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. Ladattavissa: [Kohti kestävää monipaikkaisuutta \(valtioneuvosto.fi\)](#)

Konu H., Tyrväinen L., Pesonen J., Tuulentie S., Pasanen K. & Tuohino A. 2017: Uutta liiketoimintaa kestävän luontomatkailun ja virkistyskäytön ympärille – Kirjallisuuskatsaus. Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 45/2017. [Uutta liiketoimintaa kestävän luontomatkailun .pdf](#)

Loviisan kävelyn ja pyöräliikenteen edistämishjelma. Loppuraportti 12/2021. Ladattavissa: [RAPORTTI LOVIISAN KÄVELYN JA PYÖRÄILYN EDISTÄMISOHJELMA](#)

Metsäranta H., Aro R., Blomqvist P., Levä T., Nissinen A. & Rannanpää S. 2021: Etätyön vaikutukset liikenteen kasvihuonekaasupäästöihin. Valtioneuvoston selvitys 2021:4. Ladattavissa: [Etätyön vaikutukset liikenteen kasvihuonekaasupäästöihin \(valtioneuvosto.fi\)](#)

Muuttuvat liikkumisen tarpeet: Korona ja etätyö. HSL Helsingin seudun liikenne 11.10.2021. Ladattavissa https://hslfi.azureedge.net/globalassets/hsl/tutkimukset/koronatutkimukset/muuttuvat_liikkumisen_tarpeet_korona_ja_etatyo_2021.pdf

Nieminen V. 2022: Sosiaalisesti kestävä osallisuus kuntien arjessa. Kuntaliitto Uutta kunnista 1/2022. Ladattavissa: [Sosiaalisesti kestävä osallisuus kuntien arjessa | Kuntaliitto.fi](#)

Raasepori 2020. Pyöräilyn edistämissuunnitelma 2020 – 2025. Loppuraportti 31.8.2020. Ladattavissa: [Pyöräilyn edistämissuunnitelma-2020-2025.pdf](#)

Rannanpää S., Antikainen, J., Aro R., Huttunen J., Hovi S., Pitkänen K., Strandell A., Nurmio K., Rehunen A., Vihinen H., Lehtonen O., Muilu T. & Weckroth M. 2022: Monipaikkaisuus – nykytila, tulevaisuus ja kestävyys. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:9. Ladattavissa: [Monipaikkaisuus – nykytila, tulevaisuus ja kestävyys \(valtioneuvosto.fi\)](#)

Seutukaupunkitutkimus. Kuntaliitto 2022. Ladattavissa: <https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Seutukaupunkitutkimus%202022.pdf>

Siuntio 2022. Siuntion keskustan viihtyisyyden ja laadun kehittäminen. Maankäytön kehityskuvan päivitys 2040. Kyselytutkimus. Ladattavissa: [Tulosraportti .pdf](#)

Strandell, A. 2017: Asukasbarometri 2016. Ladattavissa: <http://hdl.handle.net/10138/193009>

Söderström, P. (toim.): Uudenmaan keskustaprofiilit 2018. Uudenmaan liiton julkaisuja E 197-2018. Ladattavissa: [Uudenmaan keskusprofiilit \(uudenmaanliitto.fi\)](#)

TEM. Matkailu lukuina. Matkailun merkitys Suomen kansantaloudelle. <https://tem.fi/matkailu-lukuina> (katsottu 2.11.2022)

Aineistoluettelo

- Väestö ikäryhmittäin 1990-2020 (SYKE Liiteri)
- Työpaikat 1990-2018 toimialoittain (SYKE Liiteri)
- Rakennusten määrä ja ikä käyttötarkoituksittain 2019 (SYKE Liiteri)
- Kesämökkien määrä ja ikä 2019 (SYKE Liiteri)
- Työpaikkaomavaraisuus 2018 (SYKE Liiteri)
- Työmatkojen keskipituus 2018 (SYKE Liiteri)
- Natura 2000 -alueet (Ympäristöhallinnon Avoin tieto)
- Suojelualueet (Ympäristöhallinnon Avoin tieto)
- Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY (Museovirasto)
- Vesistöt (Maanmittauslaitos)
- Maakuntakaavan virkistysalueet (Uudenmaan liitto)
- Valtakunnalliset ja maakunnalliset kulttuuriympäristöt (Uudenmaan liitto)
- SAVU -yhteensopivat saavutettavuustiedot (Uudenmaan liitto)
- Liikuntapaikat 2021 (LIPAS –tietokanta, kyselylomake)
- Sivistyspalvelut (Tilastokeskuksen oppilaitosrekisteri 2021, kuntien verkkosivut, kyselylomake)
- SOTE -palvelut (Uusimaa 2019 -hankkeen SOTE -tietokanta, kyselylomake)
- Kaupan toimipaikat TOL 2008 -luokitus (SYKE Liiteri, kyselylomake)
- Ravintola- ja majoituspalvelujen määrä (kyselylomake)
- Uusimaa-kaava 2050
- Uusimaa-kaava 2050 selostus

Liite 1. Kestävä liikkuminen

Loviisa: kattavasti kestävästä liikkumisesta

Loviisassa on toteutettu kävelyn ja pyöräilyn edistämishjelma, joka osaltaan ohjaa kaupungin maankäyttöä ja liikenteen kehittämistä ja kiteyttää Loviisan vision kestävästä liikkumisesta:

"Kävely ja pyöräily ovat turvallisia arjen liikkumistapoja, jotka edistävät loviisalaisten hyvinvointia."

Ohjelman mukaan Loviisan kaupunki tavoittelee jalankulun ja pyöräliikenteen matkojen yhteismäärän kasvua 30 prosentilla vuoteen 2030 mennessä.

Tavoitteena liikkumisen turvallisuus, arjen sujuvuus ja asukkaiden hyvinvointi

Kestävä liikkuminen vastaa ohjelmassa asetettuihin tavoitteisiin turvallisuudesta, terveellisyydestä ja arjen sujuvuudesta, ja ottaa maakunnallisesti huomioon mm. Itä-Uudenmaan liikennejärjestelmäsuunnitelman sekä Hiilineutraali Uusimaa -tavoitteen.

Edistämishjelma sisältää sekä tavoitteita että toimenpideohjelman, joka kuvaa keinoja tavoitteiden saavuttamiseksi. Toimenpiteet on jaoteltu neljään kokonaisuuteen:

1. maankäyttö ja palveluverkko,
2. infrastruktuuri ja olosuhteet,
3. asenteet ja liikkumistottumukset sekä
4. yhteinen tahtotila.

Lisäksi työssä tunnistetaan seuranta ja sen merkitys. On tärkeää tietää, miten kunta etenee kohti asetettuja tavoitteita.

Tärkeää on myös tunnistaa kestävä liikkumisen mahdollisuudet ja esimerkiksi tunnuslukuja. Näitäkin on edistämishjelmassa käyty kattavasti läpi. Nykytila-analyysi perustuu

monipuoliseen aineistoon, jossa yksi keskeinen osio on karttapohjainen asukaskysely. Kyselyssä on kerätty kokemuksellista tietoa niin paikkojen ominaisuuksista kuin kehitystarpeista. Kyselyn perusteella on laadittu erilaisia käyttäjäprofileja, jotka osaltaan mahdollistavat käyttäjälähtöisen suunnittelun. Työssä on lisäksi tunnistettu erilaiset liikkumisen alueprofiilit.

Maakuntatason tarkasteluun edistämishjelmassa laaditut alueprofiloinnit kertovat hyvin erilaisten käsitteiden skaalautuvuudesta sekä profilointityön soveltamisen mahdollisuuksista.

Ohjelma on ladattavissa verkossa: [Loviisan kävelyn ja pyöräilyn edistämishjelma](#)

Raasepori: matkalla pyöräilykaupunkien maailmankartalle

Raaseporin kaupungin strategian mukaan *”Ihana Raasepori toimii kestävästi”* – yksi osa strategiaa on lisätä kestäväää liikkumista, kuten pyöräilyä. Pyöräilyn edistämisen visiona on edetä aina pyöräilykaupunkien maailmankartalle.

Pyöräilylle on laadittu edistämishjelma 2020–2025. Ohjelman tavoitteena on aikaansaada toimiva ja turvallinen pyörätieverkko, ja lisätä sillä arkipyöräilyn houkuttelevuutta. Pyöräilyn määrän kasvulle tavoitellaan 30 % kasvua vuoteen 2030 mennessä.

Pyöräilyn edistämisessä on tunnistettu tarve laajalle yhteistyöverkostolle ja sille, että tarvitaan liikenne- ja kaupunkisuunnittelun murros: kaupunki- ja taajama-alueiden suunnitteluratkaisujen lähtökohtana on oltava jatkossa kestävien kulkumuotojen tarpeet. Etenkin käyttäjänäkökulmaa on ymmärrettävä. Edistämishjelman aineistoon sisältyykin kattava asukaskysely.

Edistämishjelma painottaa rohkeutta ottaa käyttöön useita totutusta poikkeavia ratkaisuja. Pyöräilyn edistämistoimenpiteet on laadittu siten, että ne ovat realistisia, niihin on sitouduttu ja jokaiselle toimenpiteelle on vastuutaho sekä alustava aikataulutus.

Toimenpiteet vastaavat ohjelmassa määriteltyihin päätavoitteisiin:

1. Toimiva ja turvallinen pyöräverkko
2. Houkuttelevuus pyörämatkakohteena vahvistuu
3. Pyöräliikenteen kasvu

Ohjelmassa on tunnistettu seurannan tärkeys. Vain siten tiedetään tehtyjen toimenpiteiden vaikuttavuus ja helpotetaan tulevien kehittämistoimenpiteiden suunnittelua. Seurannan kehittäminen sisältää vaikuttavuuden mittareita ja seurantadatan keräämistä.

Ohjelman verkkosivut: [Raaseporin pyöräilyn edistämishjelma vuosille 2020-2025 on valmistunut](#)

Inkoo: elinvoimaa ja hyvinvointia kävelyn ja pyöräilyn edistämällä

Inkoossa kehitetään aktiivisella otteella kuntalaisten hyvinvointia. Eri ikäisten asukkaiden arkiliikkuminen tulee jatkossa olemaan entistä vahvemmassa roolissa Inkoon kunnan tavoitteissa ja strategioissa, kuten myös matkailun huomioiminen.

Kävelyn ja pyöräilyn edistämissuunnitelma on laadittu 2022, tavoitteena ohjata kävelyn ja pyöräilyn kehittämistä kunnassa. Suunnitelma sisältää nykytila-analyysin, pyöräilyn tavoiteverkon sekä toimenpideohjelman vastuutahoiin ja seurannan mittareineen. Suunnitelman laatimiseen on sisällytetty karttapohjainen asukaskysely sekä työpajoja.

Edistämissuunnitelmassa on tunnistettu kolme keskeistä aktiiviliikkumisen tavoitetta:

1. Turvalliset ja kestävät koulumatkat
2. Virkistyspyöräilyn ja pyöräilymatkailun kehittäminen
3. Keskustataajaman viihtyisyys

Pyöräily arkiliikkumisessa näkyy ennen kaikkea koululaisten liikkumisessa. Työikäisistä vain 36 % käy kunnan rajojen sisällä töissä, joten työmatkapyöräilyä ei erikseen ole nostettu teemana esiin.

Sen sijaan virkistyspyöräilyn ja pyöräilymatkailun kehittäminen on nähty merkittävänä mahdollisuutena vapaa-ajan matkailulle ja sen kehittämiselle. Inkoon halki kulkee Eurovelo 10 ja South by Cycle -pyöräreitit.³

Keskustataajaman viihtyisyys korostaa erityisesti viihtyisän ja turvallisen kävely- ympäristön suunnittelua, ja osaltaan lisää kunnan elinvoimaa sekä matkailua.

Edistämissuunnitelmassa on yhteensä 32 erilaista toimenpidettä kuvauksineen. Näistä yksi on ”Laaditaan naapurikuntien kanssa yhteinen pyörämatkailusuunnitelma, joka edistää valtakunnallisia sekä paikallisia pyörämatkailureittejä.” Toimenpide on hyvä esimerkki seudullisesta yhteistyöaloitteesta, jossa hyödynnetään alueellisia vahvuuksia ja edistetään niin kestävä liikkumista, vetovoimatekijöiden näkyvyyden lisäämistä sekä matkailua – sekä kuntien yhteistyötä.

Ohjelma on ladattavissa: [Inkoon kävelyn ja pyöräilyn edistämissuunnitelma](#)

4

PYÖRÄLIIKENTEEN KEHITTÄMINEN

”Oikea järjestely oikeaan paikkaan”

Tähän osioon on kerätty pyöräilyn edistämistoimenpiteet ja avattu perusteita niille. Kaksi kolmesta projektin kehitysohjauksesta koskee suoraan pyöräilyä ja kolmas sen rajapinnassa. Tunnistetuilla toimenpiteillä on pyritty kehittämään pyöräilyn olosuhteita, mutta myös pyöräilyn kehittämisen olosuhteita kunnan sisällä.

Toimenpiteet koskevat seuraavia teemoja:

- Pyöräiliikenteen tavoiteverkko
- Virkistyspyöräilyn ja pyöräilymatkailun kehittäminen
- Kunnossapito
- Ohjaus ja viestintä

Yleisesti projektin aikana on noussut esille, ettei Inkoossa ole tällä hetkellä koordinoivaa tahoa, joka vastaisi kävelyn ja pyöräilyn kokonaisvaltaisesta kehittämisestä ja seurannasta. Koordinoivan tahon on helpompi edistää ja perustella tämän suunnitelman toimia, mikäli suunnitelma hyväksytään kunnan päätöstoimielimissä.

Toimenpiteet:

1. Hyväksytään kävelyn ja pyöräilyn edistämissuunnitelma kunnan päätävillä elinillä
2. Edistämissuunnitelman kehitysohjelmat nostetaan kunnan muihinkin strategisiin tavoitteisiin
3. Kävelyn ja pyöräilyn paikallishallinnollisen operatiivisen yhteistyöryhmän perustaminen tai yhteistoiminta liikenneturvallisuusryhmän kanssa.

3 South by Cycle -reitti halkoo koko Uuttamaata ja myös Kymenlaaksoa. [Tutustu verkossa South by Cycle | Bikeland](#)

Liite 2. Visioita ja kuntayhteistyötä

Myrskylä: visiosta toimenpiteisiin

Myrskylän visio on olla Suomen ensimmäinen **Arkiturvallinen kunta**.

Myrskylässä kuntastrategian uudistamiseen liittyi laaja osallistaminen. Kuntalaisten kommentteja saatiin satoja, ja niistä kiteytyi visioksi arkiturvallisuuden teema, jonka jokainen voi tuntea omakseen.

Kuntastrategia kiteyttää vision siitä, miten kunta haluaa uudistua. Turvallisuus muodostuu pienimmällään varsin arkisista asioista. Hyvä kotikunta rakentuu laadukkaista palveluista, hyvästä asuinympäristöstä ja turvallisuudesta. Tätä visiota tuetaan monin tavoin.

Yksi keskeinen osa arkiturvallisuutta on arkiliikkuminen. Tässä teemassa tunnistettuja tavoitteita ovat (toimenpiteineen):

- kuntalaiset ja kunnan työntekijät ovat hyvinvoivia (mm. kaikille halukaille kuntalaisille laaditaan terveysuunnitelma seurantoineen)
- ”liikkumatonta kuntalaista ei ole” – alueen luontokohteet ja liikuntamahdollisuudet ovat tunnettuja ja aktiivikäytössä (mm. kunnan luontoreitistöt ja -kohteet sekä liikuntapaikat ovat aktiivisessa käytössä ja hyvin ylläpidetyt)
- liikkuminen kunnan sisällä, kuntaan ja työssäkäyntialueelle on sujuvaa (mm. alueella toimiva joukkoliikenne)
- alueen väylästä on turvallista ja hyvin ylläpidettyä (mm. kunnan ylläpitämien väylien turvallisuus- ja ylläpitoluokitukset ja niiden mukainen väylänpito).

Osaamisella elinvoimaa

Arkiliikkumisen tavoitteet tuovat esiin paikallisten ominaispiirteiden hyödyntämisen: parhaimmillaan Itä-Uudenmaan järviylänkö tuo hyvinvointia asukkaille, houkuttelee uusia sellaisia ja luo lähtökohdat matkailupalveluiden kehittämiseksi.

Itä-Uudenmaan järviylängöksi kutsutaan Myrskylän luontokokonaisuutta, joka alkaa kohota Loviisan Koskenkylän merenlahdelta noudatellen molemmin puolin Koskenkylänjoen jokilinjaa. Myrskylän maisemalle ovatkin tyyppillisiä jääkauteiset kalliomuodostelmat ja moreeniharjut, muodostaen alueen, jonka kalliopainanteisiin ja väliin jää pienelle alueelle poikkeuksellisen useita, yhteensä 15 järveä. Järvistä on yhteys Koskenkylänjoen (Myrskylänjoki) lisäksi, Porvoon ja Ilolanjokiin. Alueen valtapuulajina tunnetaan mänty, erityisesti sen ikääntyneemmät yksilöt, ”vanhat hongat”. Alueen korkein kohta sijaitsee Lassen Polulla Sepänmäen alueella 103 metriä merenpinnan yläpuolella.

Myrskylässä toimi vuoden 2022 elinvoimaryhmä⁴, joka osana työtään tunnisti kunta-organisaation tarpeen luontoalan osaajalle. Henkilön vastuulla olisi muun muassa Itä-Uudenmaan järviylängön ympäristön yleisten retkeilypuitteiden, kuten reittien ja kohteiden suunnittelu. Hän myös valmistelisi teemaan liittyviä hankkeita ja rahoitushakemuksia sekä mahdollistaisi näin alueelta puuttuvien matkailu – ja majoituspalveluiden sekä erä- ja luontoyrittäjyyden kehittymistä. Toimenpiteillä lisättäisiin koko alueen elinvoimaisuutta.

4 Kunnanjohtajan esityksestä perustettu työryhmä toimi neuvoa-antavana tahona kunnan pito- ja vetovoimaan liittyvissä kysymyksissä, ja siinä oli edustus kaikista valtuustopuolueista, Myrskylän yrittäjistä, yhdistyksistä sekä nuorisovaltuustosta. Ryhmä kokoontui puolen vuoden aikana yhteensä kuusi kertaa. Työskentelyssä hyödynnettiin muun muassa elinvoima-asioiden tulevaisuustyöpajan menetelmiä.

© Mirella Pellinen

Myrskylän kirkkojärvi

RouteMAPP: yhteistyötä yli kuntarajojen matkailun edistämiseksi

Itä-Uudenmaan kehitystyö liittyy meneillään olevaan neljän kunnan RouteMAPP-hankkeeseen (MAPP= Myrskylä, Askola, Pornainen ja Pukkila). Kehittämishankkeen tavoitteena on käynnistää ylikunnallinen yhteistyö matkailutoimijoiden kanssa, aikaansaada kuntien yhteinen yrittäjien ja yhteisöjen verkosto sekä tehdä seudun monipuoliset palvelut tunnetuiksi. Myös alueen erikoisuudet, kauniit maisemat ja luontokohteet halutaan nostaa esiin.

Hanke tukee alueen yritysten ja yhteisöjen verkostoitumista ja yhteistyötä mm. kartoittamalla matkailun vetovoimatekijöitä, ulkoisia verkostoja ja koulutustarpeita. Yhteistyössä Haaga-Helian opiskelijoiden kanssa etsitään teemamatkailun mahdollisuuksia ja alueellisesti arvokkaita kohteita: paikallista kulttuuria, maaseutuireittejä ja luontoa, sekä kehitetään aktiviteetteja ja sopivia kohteita pyöräilymatkailuun. Samalla tuodaan esiin alueen tapahtumia, sekä rakennetaan ja toteutetaan yhteistä markkinointia ja edistetään palvelujen tuotteistamista. Hankkeen kartoituksessa esiinnousseita uusia tarpeita pyritään ottamaan huomioon ja kehittämään alueelle tätä kautta uusia palveluja tukemaan kokonaisuutta ja lisäämään alueen kiinnostavuutta matkailukohteena.

Kuntien sijainti kartalla on Koillinen Uusimaa, jonka mukaan nimetään alueen yhteinen nettisivu, jonne koetaan alueen matkailuun liittyvä tarjonta helposti saavutettavaksi. Nettisivujen lisäksi suunnitelmissa on luoda uusia mahdollisuuksia hyödyntää digiominaisuuksia myös oppimisen ja luontokokemuksen yhdistämisessä kaikenikäisille.

Vuoden 2024 lopulle kestävä hankkeen projektipäällikkönä toimii Tanja Suokivi, ja hakijana ja vetäjänä Pukkilan kunta. Hanke on yksi esimerkki kuntien välisestä yhteistyöstä ja tavoitteellisesta seudullisesta toiminnasta.

Lapinjärvi: elinvoimaa arkkitehtuurikilpailulla

Lapinjärven kunta on valinnut kirkonkylän alueen kehittämiseksi tavan, josta moni muikin vastaavatyypinen alue voi hyötyä.

Lapinjärven kirkonkylän keskustan ja ranta-alueiden ideakilpailu järjestetään yhteistyössä SAFA:n kanssa 2022–2023. Kilpailun tavoitteena on saada hyviä ja oivaltavia ratkaisuja tukemaan elinvoiman ja asumisen kehitystä kirkonkylällä. Keskiössä ovat siten kylämiljö ja maisema sekä liikenne- ja toimintaympäristöt.

Kilpailuehdotuksessa on oleellista huomioida valtakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö: Lapinjärven poikkeuksellisen hyvin historiallisessa asussaan säilynyt kirkonkylä on valtakunnallisesti arvokas kirkonkyläympäristö.

Kilpailun tarkoituksena on löytää erilaisia vaihtoehtoja kirkonkylän alueen jatkosuunnittelun, kaavoituksen ja toteutuksen pohjaksi. Alueen kehittämiseen haetaan ratkaisua kokonaissuunnitelmalla. Suunnitelmassa on

- havainnollistettava uudis-, täydennys- ja korvaavaa rakentamista,
- asuinrakentamisen, julkisten tilojen ja ulkotilojen mittakaavaa, järjestelyjä ja jäsentelyä sekä
- liikenne- ja pysäköintijärjestelyjä.

Kilpailun kautta halutaan lisätä Lapinjärven kirkonkylän elinvoimaa ja alueen houkuttelevuutta erityisesti asumispaikkana. Rauhallisuutensa ja hyvän saavutettavuuden ansiosta Lapinjärvi on houkutteleva asuinkunta niin lapsiperheille kuin esimerkiksi monipaikkaiselle asumiselle.

Kilpailun kautta etsitään keinoja ilmentää kirkonkylän kaunista sijaintia järven rannalla. Parhaimmillaan arkkitehtuuri ja rakennusten sijoittuminen vahvistaa maalaismaista kylämaisemaa sekä elävöittää kirkonkylän ja kylänraitin kokonaisilmettä. Tavoitteena on kulttuurisesti, sosiaalisesti, ekologisesti ja taloudellisesti kestävä ympäristö, jossa on helppo elää kestävällä tavalla.

Lapinjärven arkkitehtuurikilpailun verkkosivut tarjoavat lisätietoa sekä monipuolista materiaalia alueesta: [Lapinjärven kirkonkylän keskustan ja ranta-alueiden ideakilpailu - Lapinjärvi \(lapinjarvi.fi\)](https://lapinjarvi.fi)

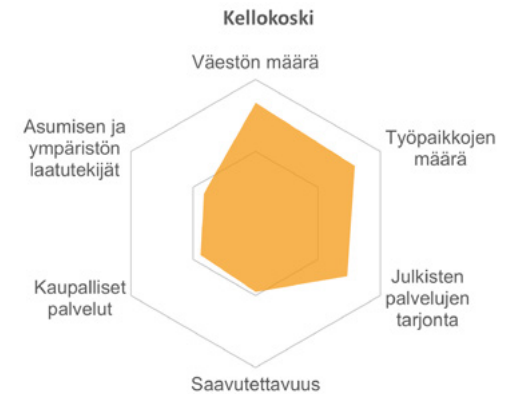
© Henrik Lund

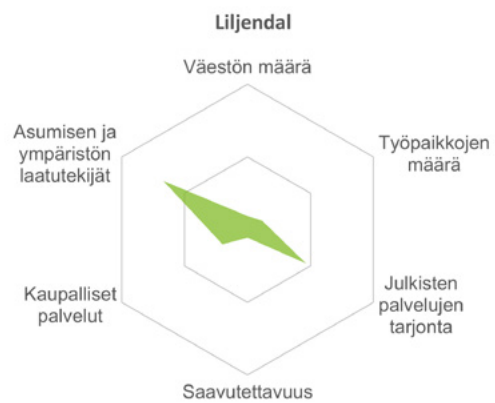

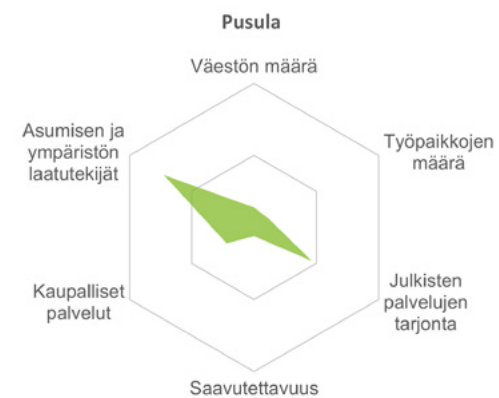
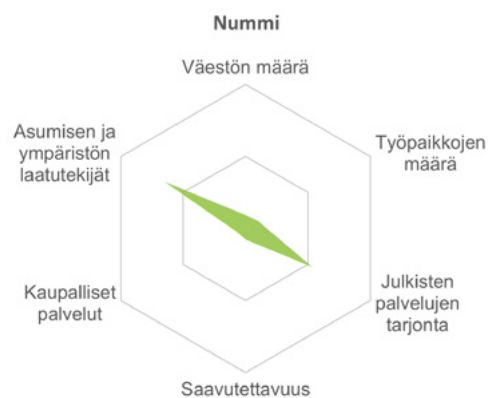
© Marikka Mäminnen

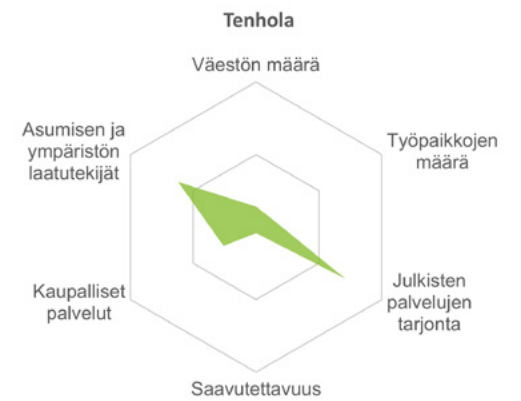
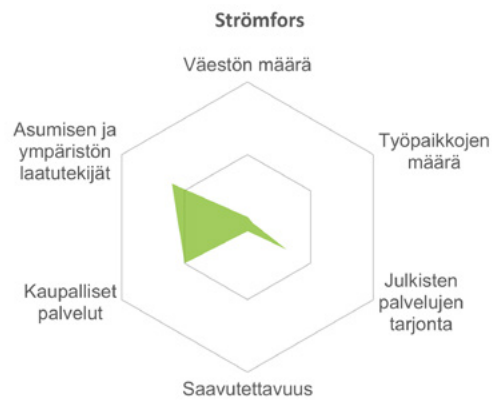
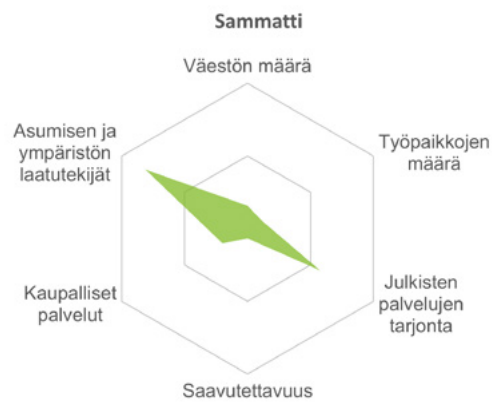
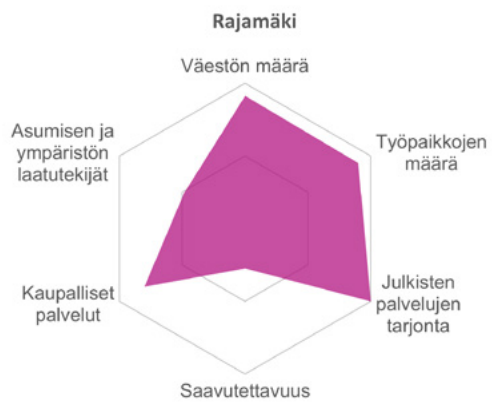
"Lapinjärven kirkonkylän tulevaisuus tulee nähdä elävänä, aitona ja monipuolisena kirkonkylänä, jonka elinvoimaisuus takaa kunnan ja kuntalaisten hyvinvoinnin jatkossakin."

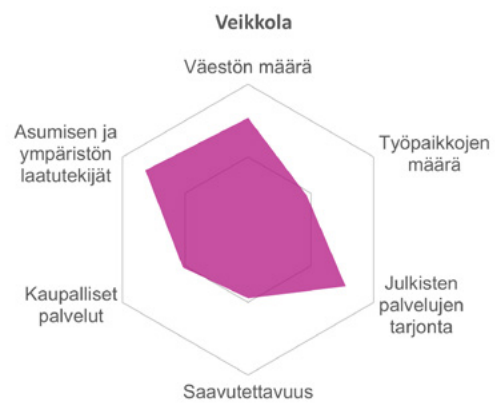
Liite 3. Diagrammit ilman ryhmäkohtaista skaalausta

Uudenmaan liitto // Nylands förbund
Helsinki-Uusimaa Regional Council

Esterinportti 2 B • 00240 Helsinki • Finland
+358 9 4767 411 • toimisto@uudenmaanliitto.fi • uudenmaanliitto.fi
[@Uudenmaanliitto](https://www.facebook.com/Uudenmaanliitto)